

บทที่ 4 ผลการศึกษา

การนำเสนอผลของการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษา เรื่อง การปรับเปลี่ยนการเกษตรแบบเคมีไปเป็นการเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรบ้านป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนการเกษตรแบบเคมีไปเป็นการเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรบ้านป่าไผ่ ที่มีการรวมกลุ่มและได้ลงทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ขึ้นในชุมชน ผู้ศึกษาได้กำหนดและจัดแบ่งเนื้อหาของประเด็นการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 บริบทชุมชน

4.1.1 ประวัติและพัฒนาการของความเป็นชุมชนป่าไผ่

4.1.1.1 ยุคเริ่มตั้งถิ่นฐานในอดีต

ชาวบ้านป่าไผ่ได้ตั้งรกรากอยู่ที่บ้านป่าไผ่มานานนับ 200 กว่าปี มีวัดเก่าแก่อยู่ 1 วัด แต่เป็นลักษณะวัดป่า มีการเล่าสืบกันมาว่าพระยาพรหมเป็นเจ้าในเวียงเชียงใหม่ในขณะนั้น เลี้ยงช้างและฝึกช้างไว้ใช้จำนวนมาก มีความรู้ช้างชื่อ พ่อตีบ แต่ชาวบ้านมักเรียกว่า "ตีบอ้าย" เป็นคนจังหวัดลำพูน พระยาพรหมให้นำช้างมาเลี้ยงบริเวณนี้ เพราะมีป่าไผ่ขึ้นหนาแน่นมาก จึงทำคอกช้างหรือปางช้างขึ้นเพื่อฝึกหัดช้าง (ปัจจุบันอยู่ในบริเวณของศูนย์ฯ ห้วยฮ่องไคร้) และชาวบ้านมักพบกุ๊ปช้างที่ผูกไว้ตามต้นไม้ใหญ่ ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งต่อมาพระยาพรหมมีภรรยาเป็นชาวบ้านแถบนี้ ซึ่งเป็นลูกสาวแม่อุ้ยล่อม (ครอบครัวแรกที่มาอยู่ในหมู่บ้านป่าไผ่) โดยตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณกลางหมู่บ้านป่าไผ่ในปัจจุบัน

ต่อมาพระยาพรหมได้นำผู้คนและช้างมารื้อถางป่าไผ่ จับจองที่ดินทำนาหลายร้อยไร่ และสร้างที่อยู่อาศัยอยู่ร่วมกันกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นเครือญาติของแม่อุ้ยล่อม รวมทั้งผู้ติดตามพระยาพรหมมาจับจองที่ดินทำกินอีกจำนวนหนึ่ง รวมกันทั้งสิ้น 14 ครอบครัว (ผู้คนจึงเรียกว่า "สิบสี่ตั้ง") ผู้ติดตามพระยาพรหมส่วนหนึ่งเป็นชาวบ้านสันคะยอม อำเภอสันทราย อพยพย้ายติดตามเข้ามาจับจองที่ดินทำการเกษตรและตั้งถิ่นฐานถาวร ซึ่งปัจจุบันเป็นต้นตระกูลทองคำฟู และทะนันตา

นอกจากนี้ก็จะมีผู้คนที่อื่นได้มาตั้งรกรากในหมู่บ้านเพิ่มเติม กลุ่มแรกเป็นพ่อค้าวัวต่าง ม้าต่าง เดินทางมาจากเวียงละกอน (ลำปาง) เพื่อมาค้าขายในเชียงใหม่ ระหว่างทางก็จะมาตั้งเพิงพิงค้างแรกที่บริเวณเหล่า (ป่าละเมาะบริเวณเนินเขา) ด้านทิศตะวันออกของบ้านป่าไผ่ เพราะบริเวณนี้เป็นที่ลุ่ม วัวต่าง ม้าต่าง ได้พักกินหญ้าและน้ำในน้ำแม่โปง ต่อมาเห็นว่าที่ลุ่มบริเวณนี้เหมาะแก่การเพาะปลูก และสามารถค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆ กับชาวเชียงใหม่และชาววังทั้งหลายได้ดี จึงชักชวนกันมาตั้งบ้านเรือนและเรียกหมู่บ้านของกลุ่มตนว่าบ้านเหล่า กลุ่มวัวต่าง ม้าต่างจากเวียงละกอนได้ของชำ เช่น พริก เกลือ และเสื้อผ้า ตลอดจนของใช้ต่างๆ บรรทุกเกวียนเดินทางมาค้าขายตามหมู่บ้านต่างๆ ในเขตอำเภอดอยสะเก็ด สันกำแพง และเมือง เชียงใหม่ ระหว่างทางมีดักขโมยที่ไหนก็จะพักนอนที่หมู่บ้านนั้น และบ้านป่าไผ่เป็นหมู่บ้านที่นอนพักค้างคืนเป็นประจำ เมื่อขายสินค้าที่บรรทุกมาหมดก็จะซื้อเมียงจากบ้านแม่ตอน ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านป่าไผ่ไปทางตะวันออกเฉียงเหนือและอยู่ในเขตอำเภอดอยสะเก็ด นำกลับไปขายที่บ้านกาด บ้านสัน จังหวัดลำปาง ทำอย่างนี้เป็นประจำ จนกระทั่งได้แต่งงานกับคนในหมู่บ้านป่าไผ่ จึงตั้งถิ่นฐานดำรงชีวิตในบ้านป่าไผ่อย่างถาวร เงินที่ได้จากการขายของก็จะนำมาซื้อที่ดินในหมู่บ้าน กลุ่มนี้เป็นต้นตระกูลทาทอินทร์ในปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มพ่อค้าวัวต่าง ม้าต่างเช่นเดียวกันจากเวียงละกอน (นครลำปาง) ได้อพยพเข้ามาค้าขายและต่อมาได้ซื้อที่ดินแต่งงานกับคนในหมู่บ้าน ตั้งถิ่นฐานถาวรเป็นต้นตระกูลธาดูอินจันทร์

ทั้งตระกูลทาทอินทร์ และตระกูลธาดูอินจันทร์ ได้กลายเป็นตระกูลหลักร่วมกับตระกูลทองคำฟู และทะนันตา ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนหน้า และต่อมาได้มีการแต่งงานระหว่างคนของตระกูลหลักเหล่านี้จนกลายเป็นระบบเครือญาติที่มีความผูกพันกันจนปัจจุบัน (อุเทน และคณะ, 2545)

1) ความเชื่อมโยงทางเครือญาติ

คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านป่าไผ่มีการสืบเชื้อสายมาจากอย่างน้อย 3 กลุ่มตระกูลหลัก ได้แก่ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่เดิม (สิบสี่ตั้ง) ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านป่าไผ่มาก่อนที่พระยาพรหมจะเข้ามาเลี้ยงช้าง จนกระทั่งแต่งงานอยู่กับลูกสาวแม่อุ้ยล้อม ซึ่งเป็นสาวชาวบ้านป่าไผ่ จึงชักชวนชาวบ้านสร้างเหมืองฝาย จับจองที่ดินทำนาและประกอบอาชีพทางการเกษตร กลุ่มนี้สันนิษฐานว่าเป็นผู้ติดตามพระยาพรหม (ตระกูลทองคำฟู และทะนันตา) ส่วนกลุ่มที่สอง คือตระกูลทา

อินทร์กับ ธาตุอินจันทร์ สืบเชื้อสายมาจากชาวเวียงละกอน และกลุ่มที่สามเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย ที่ย้ายเข้ามาอยู่ เพราะมาแต่งงานกับชาวบ้านป่าไผ่ในภายหลัง

จากบ้านป่าไผ่ที่มีผู้คนอาศัยอยู่เป็นหย่อมๆ ไม่กี่ครัวเรือนได้ขยายเป็นหมู่บ้านใหญ่และหนาแน่นขึ้น ผู้นำคนหนึ่งของหมู่บ้านเล่าว่า ชาวป่าไผ่มีความพร้อมเพรียงและสามัคคีกัน แบบ "เอากันเป็นกัน คนอื่นไผ่ตั้งบ่อมาป็น" หมายถึง คนบ้านป่าไผ่รักเชื่อฟังกันไม่ค่อยมีคนต่างหมู่บ้านเข้ามาอยู่มากนัก ความเป็นเครือญาติทำให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันจนแทบจะกล่าวได้ว่า "พริกมีบ้านเหนือ เกี๋ยมีบ้านใต้" หมายถึง จะทำอาหารขาดเหลือเครื่องปรุง เช่น พริก เกี๋ยก็สามารถขอแบ่งปันจากคนบ้านใกล้เคียงกันได้ และ "จะไปไหนบ่ต้องใส่ชะแจ้" หมายถึง ไม่มีขโมยขโจรไปไหนไม่ต้องลือคฤงญแจบ้านก็ได้ ทำให้เห็นว่าในอดีตชาวบ้านมีความรัก ความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข นอกจากนี้ในสมัยนั้นการคมนาคมไม่สะดวก ไม่มีถนน ชาวบ้านใช้ม้า วัว ช้าง เป็นพาหนะในการเดินทางและบรรทุกสิ่งของต่างๆ ในฤดูฝนชาวบ้านจะหยุดการเดินทางค้าขาย เพราะลื้อ (เกวียน) จะติดหล่มลึกมากถึงครึ่งเมตร คนหนุ่มสาวในหมู่บ้านจึงติดต่อกับหมู่บ้านอื่นไม่สะดวก พ่อแม่ก็จะจับคู่แต่งงานกันตามความเหมาะสม กลุ่มตระกูลต่างๆ ในหมู่บ้านจึงเกี่ยวดองเป็นเครือญาติกัน และมีกลุ่มตระกูลต่างๆ ซึ่งมีนามสกุลขึ้นต้นด้วยอักษร ท และ ธ เป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันนามสกุลที่มีจำนวนมาก คือ ธาตุอินจันทร์ จำนวน 38 ครัวเรือน ทองคำฟู จำนวน 21 ครัวเรือน ทาวรรณะ จำนวน 18 ครัวเรือน ไทใจอุ่น จำนวน 11 ครัวเรือน ทาอินทร์ จำนวน 5 ครัวเรือน ทิศจังกา จำนวน 5 ครัวเรือน ทุนผลงาม จำนวน 4 ครัวเรือน เทโวชาติ จำนวน 4 ครัวเรือน นามสกุลอื่นๆ นามสกุลละ 1-2 ครัวเรือน จำนวน 99 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 201 ครัวเรือน (อุเทน และคณะ, 2545)

โครงสร้างของชุมชนในปัจจุบันยังคงความเป็นชุมชนแบบเดิมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งประกอบด้วยระบบเครือญาติ ระบบอาวุโส ระบบความเชื่อ คุณค่า และวัฒนธรรม ประเพณี

2) ความเป็นชุมชนที่เชื่อมโยงกับรัฐในอดีต

หมู่บ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ดในอดีตขึ้นอยู่กับมณฑลพายัพ เป็นมณฑลเทศาภิบาล จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2442 โดยยกเล็กฐานะหัวเมืองประเทศราชล้านนาไทยมาเป็นดินแดนส่วนหนึ่งในพระราชอาณาจักรสยาม ที่กำหนดให้แต่ละเมือง มีคณะกรรมการบริหาร เรียกว่าเจ้าสนามหลวง ประกอบด้วย ข้าหลวงประจำเมือง เจ้าเมืองและข้าหลวงผู้ช่วยฯ ข้าหลวงประจำเมืองได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลาง ตำแหน่งเจ้าเมืองให้เจ้านายเมืองเหนือ ไม่มีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองโดยตรง แต่ได้รับการยกย่องให้เกียรติแต่ในนาม นอกจากนั้นยังคง

รูปแบบเสนา 6 ตำแหน่งไว้ และต่อมาได้ค่อยๆ เลิกไป ในด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจรัฐบาล เข้าควบคุมมากขึ้น โดยกำหนดให้เจ้าเมืองต้องเสียภาษีที่ดินเช่นเดียวกับราษฎรทั่วไป ทำให้ รัฐบาลของอาณาจักรสยามมีรายได้เพิ่มขึ้นเกือบ 10 เท่า เพราะที่ดินส่วนใหญ่เป็นของเจ้านาย เมืองเหนือ แต่ราษฎรก็ได้รับความกระทบกระเทือนจากการปฏิรูปแบบการเก็บภาษีอากรเช่น เดียวกัน โดยเฉพาะการเก็บเงินแทนการเกณฑ์จากชายฉกรรจ์ จำนวน 4 บาทต่อปี นอกจากจะ เสียเงินแล้วยังถูกเกณฑ์แรงงานเสมอ โดยทางการไม่จ่ายค่าตอบแทนให้ ซึ่งตามปกติกระทรวง มหาดไทยกำหนดให้จ่ายค่าตอบแทนในอัตราวันละ 2 สลึง ราษฎรจึงเดือดร้อนและไม่พอใจ ข้าราชการจากส่วนกลางที่กวาดขันแรงงานสร้างสะพานทั้งในเมืองและนอกเมือง หลังจากนั้น 3 ปี ปัญหาต่างๆ ก็ตามมา เนื่องจากความไม่พอใจของราษฎรและเจ้านายเมืองเหนือผู้มีอำนาจ และผลประโยชน์ ประกอบกับมีปัญหาการขาดแคลนข้าราชการที่มีความรู้ในทุกระดับ โดยเฉพาะตำแหน่งนายแขวง (นายอำเภอ) ซึ่งรัฐบาลกำหนดว่าต้องเป็นข้าราชการจากส่วนกลางนั้น มีจำนวนน้อยมาก ในขณะที่แต่ละแขวงที่จัดตั้งขึ้นมีพื้นที่กว้างขวางมาก การคมนาคมยาก ลำบาก นายแขวงจึงดูแลไม่ทั่วถึง นายแขวงส่วนหนึ่งไม่สามารถทำงานเข้ากับประชาชนได้ การ ดูหมิ่นชาวพื้นเมือง และใช้อำนาจกดขี่แรงงานจนเกินไป ปัญหาเหล่านี้มีอยู่ทั่วไปตามเมืองต่างๆ ในมณฑลพายัพ ได้ลุกลามเป็นการต่อต้านครั้งใหญ่ เริ่มต้นที่เมืองแพร่ ในเหตุการณ์กบฏเงี้ยว และขยายไปทั่วทั้งลำปางและเชียงใหม่

ช่วงหลังกบฏเงี้ยวได้มีการปฏิรูปการปกครอง โดยมีข้าหลวงเทศาภิบาลที่มีความ สามารถสูงและเข้าถึงราษฎรมาปกครองและดำเนินนโยบายผ่อนปรนไม่เกณฑ์แรงงานจนเกินไป ขณะเดียวกันก็สร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นทั้งด้านการศึกษา ไปรษณีย์โทรเลข สาธารณสุข และการสร้างสะพานอย่างมากมาย การปกครองเชียงใหม่ในช่วง พ.ศ.2468-2476 เป็นการ ปรับปรุงครั้งสุดท้ายก่อนยกเลิกระบบเทศาภิบาล ซึ่งเริ่มในต้นรัชสมัยของรัชกาลที่ 7 ทรงยกเลิก ระเบียบแบบแผนต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นในช่วงปี 2458-2468 ทรงยุบเลิกตำแหน่งและหน่วยงานไม่ เหมาะสมกับสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ เช่น ยุบมณฑลมหาราษฎรเข้ากับมณฑลพายัพ ยุบเลิก ตำแหน่งเสนาบดีทั้งหมด ซึ่งว่างงานมานานแล้ว และทรงยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมืองโดยเด็ดขาด ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2469 เป็นต้นไป หากตำแหน่งเจ้าเมืองใดว่างลงจะไม่โปรดเกล้าแต่งตั้งขึ้นใหม่อีก ส่วนเจ้าเมืองที่มีชีวิตอยู่ก็ให้เงินเดือนจนถึงแก่พิราลัย ซึ่งเจ้าแก้ววรรัตนผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์สุดท้ายและถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ.2482 จึงเป็นการสิ้นสุดตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีการยกเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาล และในปี พ.ศ.2476 มณฑลพายัพก็สลายตัว เมืองเชียงใหม่ ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาไทยในอดีต ได้เปลี่ยนฐานะเป็นเพียงจังหวัดหนึ่ง เช่นเดียวกับจังหวัดอื่นๆ ในส่วนระดับแขวงก็ถูกจัดตั้งให้เป็นอำเภอ ข้าราชการที่แต่งตั้งจากส่วนกลางมาปกครอง เรียกว่า นายอำเภอ มาจนถึงปัจจุบันและแบ่งเขตการปกครองของอำเภอโดยสะกัดออกเป็น 14 ตำบล คือ เชียงดอย สันปูเลย ลวงเหนือ แม่โป่ง ลำราญราษฎร์ ป่าป๋อง เทพเสด็จ ป่าลาน แม่คือ แม่ฮ้อยเงิน สง่าบ้าน ตลาดขวัญ ตลาดใหญ่ และป่าเมียง แต่ละตำบลแบ่งเป็นหมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 105 หมู่บ้าน (โกศล ปราคา, 2537) หมู่บ้านที่เป็นพื้นที่วิจัยครั้งนี้ คือ บ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในปี 2469

การตั้งบ้านป่าไผ่อย่างเป็นทางการโดยรวม 2 หมู่บ้านคือ บ้านป่าไผ่และบ้านเหล่า ใช้ชื่อหมู่บ้านเป็น "บ้านป่าไผ่" มี นายสิงห์ ทิศลังกา เป็นผู้ใหญ่คนแรกที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ขณะนั้นมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 80 คน โดยตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันประมาณ 35 ครัวเรือน นับแต่นั้นเป็นต้นมาชาวบ้านป่าไผ่ซึ่งดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายและอาศัยเกี่ยวดูกันระหว่างเครือญาติ จนกระทั่งประมาณ พ.ศ.2500 จึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและติดต่อกับชุมชนอื่นๆ มากขึ้น รวมทั้งการติดต่อกับทางราชการ ซึ่งเข้าไปมีบทบาทในชุมชน กระแสความเปลี่ยนแปลงจึงเริ่มเกิดขึ้นในชุมชนอย่างรวดเร็ว

3) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ในช่วงเวลาต่อมาชุมชนป่าไผ่ก็เหมือนกับชุมชนชนบทโดยทั่วไป ที่ได้รับผลจากกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยเฉพาะอำนาจการปกครองจากรัฐที่เริ่มเข้าไปตั้งแต่ปี 2469 และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เริ่มเข้าไปสู่ชุมชนในช่วงปี พ.ศ. 2510 ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต เป็นการผลิตเพื่อขาย ได้แก่กระจายเข้าไปในวิถีการดำรงชีวิตแต่ดั้งเดิมของชุมชน จนประสบปัญหาเช่นเดียวกับชุมชนชนบทอื่นๆ ของไทย คือปัญหาการว่างงาน ปัญหาการผลิต ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาโรคเอดส์

ชุมชนป่าไผ่มีการปรับตัวอย่างมาก สำเร็จบ้าง เผชิญกับอุปสรรคบ้าง มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการดำรงชีวิตและการจัดองค์กรต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบท

ใหม่ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในยุคนี้ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งใน
ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมีดังนี้

4) การติดต่อกับสังคมภายนอก

สภาพการคมนาคมในอดีต ไม่มีถนนติดต่อกับหมู่บ้านอื่น มีแต่ทางลัด (เกวียน)
หรืออาศัยเดินตามคันนา เข้าไปยังตัวอำเภอคอยสะเกิด-เชียงใหม่ หน้าฝนการเดินทางจะลำบาก
มาก เพราะถนนจะเป็นดินโคลนติดหล่มลึกถึงครึ่งเมตร จนกระทั่งพ่อหลวงจันทรวรรณ ทุนกิจใจ
(อดีต ผู้ใหญ่บ้าน ปี 2491-2519) ได้นำชาวบ้านไปเก็บก้อนหินบนดอยรอบๆ หมู่บ้าน แล้วจ้าง
ล้อบรรทุก ก้อนหินมาถมถนนภายในหมู่บ้านที่ยาวละ 5 บาท ทำให้หน้าแล้งของทุกปีทางลัดจึงดี
ขึ้นและไม่ต้องติดหล่ม เมื่อสมัยก่อนยังไม่มีถนนเข้าหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องใช้คันนาเป็นทางเดิน
เข้าหมู่บ้าน

เมื่อคนในชุมชนเพิ่มจำนวนมากขึ้น คันนาที่ใช้เดินทางเข้าหมู่บ้านคับแคบ บาง
ครั้งผู้คนเดินสวนทางกันลำบาก และมักก่อความเสียหายให้ชาวนาที่ทำนาในฤดูฝน จึงต้องการ
ขยายทางเข้าหมู่บ้านให้กว้างขึ้น ปี 2512 ตัวแทนชาวบ้าน คือ พ่อหนานหลวง ได้เจรจาขอ
แลกเปลี่ยนที่นาของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านใต้ของหมู่บ้านกับที่นาของนายนวล ธาตุอินจันทร์
ซึ่งอยู่ทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านตามแนวเส้นทางเดินเท้าเข้าหมู่บ้านแต่เดิม เพื่อนำเอาที่นา
ของนายนวล มาขยายทำถนน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากนายนวลเป็นอย่างดี ชาวบ้านจึงมองเห็น
ความเสียหายของนายนวลจึงพร้อมใจกันตั้งชื่อถนนเข้าหมู่บ้านว่า ถนนนวลประชาราษฎร์
อุทิศ

ต่อมาในปี 2522 พ่อหลวงสมิง ทาอินทร์ (อดีตผู้ใหญ่บ้านปี 2522-2533) ได้ขอ
พัฒนาถนนในหมู่บ้าน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท จะเข้ามาขยายถนนและทำถนนลูกรังให้
พ่อหลวง สมิง จึงขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือและยินยอมให้ที่ดิน
โดยไม่ต้องเวนคืน และได้นำดินจากป่าช้าซึ่งเป็นที่สูงมาถมที่ทำถนน จึงได้สร้างถนนเข้าหมู่บ้าน
ได้ใน ปี 2523 นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้ สิ่งอำนวยความสะดวกจึงเริ่มเข้ามา
เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ ชาวบ้านสามารถเดินทางติดต่อกับหมู่บ้านอื่นๆ และสามารถนำผลผลิต
ทางการเกษตรออกมาขายในเมืองได้สะดวกมากขึ้น

จนกระทั่งปี 2537 ทางราชการได้ปรับปรุงและขยายถนนใหม่เป็นถนนลาดยาง
โดยงบประมาณของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนถนนในหมู่บ้านนั้นชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกัน

พัฒนาโดยถมเป็นถนนลูกรังบ้าง ถมด้วยหินด้าบ้าง จากนั้นหมู่บ้านก็พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันชาวบ้านป่าไผ่สามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวและรถโดยสารขนาดเล็ก ที่วิ่งรับส่งผู้โดยสาร จากเชียงใหม่ – แม่ก๊ะ – น้ำพู้ร้อน วันละหลายเที่ยว ค่าโดยสารประมาณคนละ 20 บาท

5) วิวัฒนาการด้านการใช้พลังงาน/วิทยาการแผนใหม่/ทรัพย์สินที่ทันสมัย เนื่องจากในช่วงปี 2523 หลังจากที่ได้ขยายถนนและทำถนนลูกรังเข้าหมู่บ้านเรียบร้อยแล้ว ทำให้โครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานเปลี่ยนแปลงไป มีวิวัฒนาการด้านการใช้พลังงานวิทยาการแผนใหม่ และทรัพย์สินที่ทันสมัย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. ด้านการใช้พลังงาน จากแต่เดิมชาวบ้านใช้น้ำมันกาด ตะเกียงเจ้าพายุ เทียนไข ในการให้แสงสว่าง ใช้ถ่านและฟืนในการหุงต้มอาหาร เมื่อทางราชการขยายความเจริญไปสู่ชนบท ชาวบ้านที่มีฐานะดีจึงเปลี่ยนมาใช้พลังงานไฟฟ้าแทน และเมื่อสามารถติดต่อกับสังคมภายนอก จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงมาใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า และการใช้แก๊สหุงต้มเพราะเห็นว่าให้ความสะดวกสบายได้มากกว่า

2. ด้านวิทยาการแผนใหม่ เนื่องจากแต่เดิมคนในหมู่บ้านทำการเกษตร อาศัยแรงงานคน แรงงานสัตว์ และเครื่องมือเพาะปลูก เช่น จอบ เสียม และไถนาโดยใช้แรงงานจากวัวหรือควาย เมื่อความเจริญเข้ามาถึงหมู่บ้านวิทยาการใหม่ๆ ก็ขยายเข้าไปพร้อมๆ กัน ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนมาใช้เครื่องทุ่นแรงประเภทต่างๆ เช่น รถไถนาขนาดเล็ก รถแทรกเตอร์ รวมทั้งการใช้ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า และปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ก็เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านมากขึ้น ประกอบกับการชักชวนของรัฐ เช่น สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชุมชนได้ส่งเสริมกลุ่มพืชไร่ โดยแจกวัสดุต่างๆ เช่น ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ให้เกษตรกรนำไปใช้ในการเพาะปลูก รวมทั้งการส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตโดยนักวิชาการเกษตร และพัฒนากรด้วย

3. ด้านทรัพย์สินที่ทันสมัย ความเจริญทางด้านวัตถุแพร่กระจายเข้าสู่ชนบทอย่างรวดเร็วด้วยอิทธิพลของการโฆษณา ทำให้ชาวบ้านยอมรับสินค้าประเภทฟุ่มเฟือยโดยไม่รู้ตัว เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องขยายเสียง เครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน อุปกรณ์ไฟฟ้าเพื่ออำนวยความสะดวกอื่นๆ มากมาย ซึ่งชาวบ้านที่มีฐานะดีจะซื้อหาอุปกรณ์เหล่านี้ได้โดยไม่ต้องเช่าซื้อ แต่ชาวบ้านที่มีฐานะปานกลางหรือไม่ดี ก็จะพยายามกู้หนี้ยืมสินมาซื้อ หรือเช่าซื้อจากตัวแทนขายของ ที่เข้าไปในหมู่บ้านเพื่อให้มีหน้ามีตาทัดเทียมกับคนอื่นๆ ในชุมชน

4.1.1.2 ยุคก่อนการพัฒนาประเทศ (อุเทน และคณะ, 2545)

(เริ่มแรกแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านแบบทางการ ปี พ.ศ.2464-2490)

ในยุคนี้มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการ คือ นายสิงห์ ทิศลังกา และมีผู้ใหญ่บ้านร่วมสมัย คือ นายบั้น พรหมกร, นายฝั่ง ทองสว่าง และนายปวน ทุนผลงาม ผู้อาวุโสในหมู่บ้านแล้วว่า ความเป็นอยู่ของชาวบ้านอยู่กันด้วยความสงบสุข การทำมาหากินไม่ลำบาก ไม่ต้องดิ้นรนมากนัก ที่ดินอุดมสมบูรณ์ อาหารจากธรรมชาติหรือของป่ามีให้เก็บให้กินได้ตามฤดูกาล แต่จะลำบากเรื่องการเดินทาง การเจ็บป่วยด้วยโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ

การเลือกผู้นำหมู่บ้านในยุคนี้ เป็นการเลือกคนที่ชาวบ้านนับถือว่ามีความสามารถ มีความซื่อสัตย์ เสียสละ ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอย่างแท้จริงมาเป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องเครือญาติ กลุ่มตระกูล หรือพรรคพวกใดพวกหนึ่ง หากจะมีสายสัมพันธ์กันทางกลุ่มเครือญาติเป็นเพราะกลุ่มเครือญาตินั้นได้รับความเชื่อถือ หรือเป็นเพราะมีสายสัมพันธ์ทางการปกครอง เช่น เคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้านมาก่อน ก็จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน

4.1.1.3 ยุคที่สองเริ่มแรกการพัฒนา (ปี 2491-2520)

ในยุคนี้มีผู้ใหญ่บ้านที่ดำรงตำแหน่งในยุคนี้คือนายฟู ทะสุใจ และนายจันทร์วัน ทุนกิจใจ วิถีชีวิตในช่วงนี้ยังไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่จะเห็นว่าจากการพยายามของพ่อหลวง จันทรวรรณ ทุนกิจใจ (อดีตผู้ใหญ่บ้าน ปี 2491-2519) ได้นำชาวบ้านไปเก็บก้อนหินบนดอยรอบๆ หมู่บ้าน แล้วจ้างล้อบรรทุกก้อนหินมาถมถนนภายในหมู่บ้านที่ยาวละ 5 บาท ทำให้หน้า แล้งของทุกปีทางล้อจึงดีขึ้นและไม่ต้องติดหล่ม เมื่อสมัยก่อนยังไม่มีถนนเข้าหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องใช้คันทนาเป็นทางเดินเข้าหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อคนในชุมชนเพิ่มจำนวนมากขึ้นคันทนาที่ใช้เดินทางเข้าหมู่บ้านคับแคบ บางครั้งผู้คนเดินสวนทางกันลำบาก และมักก่อความเสียหายให้ชาวนาที่ทำนาในฤดูฝน จึงต้องการขยายทางเข้าหมู่บ้านให้กว้างขึ้น ปี 2512 ตัวแทนชาวบ้านคือ พ่อหนานหลวงได้เจรจาขอแลกเปลี่ยนที่นาของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านใต้ของหมู่บ้านกับที่นาของนายนวล ธาดูอินจันทร์ ซึ่งอยู่ทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านตามแนวเส้นทางเดินเท้าเข้าหมู่บ้านแต่เดิม เพื่อนำเอาที่นาของนายนวลมาขยายทำถนน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากนายนวลเป็นอย่างดี ชาวบ้านมองเห็นความเสียหายของนายนวลจึงพร้อมใจกันตั้งชื่อถนนเข้าหมู่บ้านว่า ถนนนวลประชาราษฎร์อุทิศ การคมนาคมที่สะดวกขึ้นทำให้วิถีการผลิตเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อขายได้ดีขึ้น ส่วนการเลือกผู้ใหญ่บ้านก็ยังคงคล้ายกับในยุคแรก

4.1.1.4 ยุคที่สาม ยุคการพัฒนา (ปี 2521-2538)

การพัฒนาเริ่มเข้าสู่หมู่บ้านซึ่งตรงกับช่วงที่มีนายสิงห์ ทาอินทร์ และนายอินไหล ทาวรรณะ เป็นผู้นำ ในยุคนี้การพัฒนาความเป็นอยู่เป็นไปอย่างรวดเร็ว และเป็นช่วงเวลาแรกเริ่มของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่ทำลายความสามารถและศักยภาพในการจัดการของคนในชุมชน ซึ่งผู้นำเองก็มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งจนหมู่บ้านป่าไผ่มักจะได้รับการกล่าวขานถึงความเข้มแข็งในการจัดการด้านต่างๆ จากชุมชนใกล้เคียง

4.1.1.5 ยุคที่สี่ วิกฤตการพัฒนา (ปี 2539 – ปัจจุบัน)

ในช่วงนี้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านป่าไผ่เป็นครั้งแรก และผู้ใหญ่บ้านคนแรกที่ได้รับเลือกตั้ง คือ นายชัยวัน ธาตุอินจันทร์ ดำรงตำแหน่งปี 2539-2543 เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกที่ผ่านมาการคัดเลือกตามระบบเลือกตั้ง ตามระบอบประชาธิปไตยที่ชาวบ้านได้รับจากภาครัฐ คนต่อมาคือ นายทองสุข ธาตุอินจันทร์ เป็นยุคที่ชาวบ้านประสบปัญหาต่างๆ ซึ่งมีความยุ่งยากซับซ้อนและรุนแรงขึ้น จนต้องดิ้นรนหาทางออก จนพอหลวงทองสุข ได้แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยชาวบ้านจะเป็นแนวคิดที่ให้ชาวบ้านสามารถวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ของตนเอง และสามารถแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ด้วยตนเอง จนกระทั่งหาผู้ร่วมก่อการได้จำนวนหนึ่งจึงได้เสนอโครงการวิจัย “การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ประเพณีวัฒนธรรมชุมชน” และขอทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

4.1.1.6 ลักษณะทั่วไปของชุมชนบ้านป่าไผ่

1) ลักษณะภูมิประเทศของชุมชน

เป็นที่ราบลุ่มระหว่างภูเขาและที่ราบเชิงเขา มีพื้นที่ทั้งหมด 3,523 ไร่ บริเวณที่ราบลุ่มจะมีน้ำท่วมถึง แต่จะไม่ท่วมช้งนานเพราะด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้านมีน้ำแม่โป่งไหลผ่าน ทำให้น้ำท่วมไหลระบายลงสู่น้ำแม่โป่งได้สะดวกรวดเร็ว จึงไม่ค่อยทำความเสียหายให้กับเกษตรกรรมมากนัก ส่วนในฤดูหนาวและแล้งชุมชนก็ยังสามารถใช้น้ำได้อย่างอุดมสมบูรณ์ เพราะมีการสร้างเหมืองฝายกั้นน้ำ และมีการจัดองค์กรดูแลการใช้น้ำอย่างดี ทำให้สามารถประกอบอาชีพการเกษตรได้เกือบตลอดปี นับเป็นศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้ในระดับหนึ่ง

2) สภาพภูมิอากาศ

พื้นที่อยู่ติดภูเขา ทำให้ฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็นมาก

3) โครงสร้างทางกายภาพและสาธารณูปโภค

- แหล่งน้ำบริโภค – อุปโภค

1. บ่อน้ำตื้น	102 บ่อ
2. บ่อบาดาลของครอบครัว	152 บ่อ
3. บ่อบาดาลสาธารณะ	4 บ่อ

- บริการสาธารณะ

1. ศูนย์เด็กเล็กสิรินทร 1 แห่ง จำนวนเด็กประมาณ 60 คน จำนวนครู 5 คน
2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนบ้านป่าไผ่ 1 แห่ง
3. โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 3 แห่ง

4) ระบบชลประทาน

ระบบชลประทานของบ้านป่าไผ่ ประกอบด้วย 2 ระบบ ที่มีการจัดการซ้อนทับกันอยู่คือ

5) ระบบชลประทานตามโครงสร้างของกรมชลประทาน

โครงการชลประทานแม่กวง เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อปีพ.ศ.2508 ได้เสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมราษฎรในท้องที่อำเภอดอยสะเก็ด ได้มีพระราชดำริให้กรมชลประทานรีบดำเนินการพัฒนาลำน้ำแม่กวง โดยสร้างเขื่อนกันลำน้ำเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในการผลิตเพิ่มผลผลิตในฤดูแล้ง เป็นการบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรตลอดจนการบรรเทาอุทกภัยในบริเวณลุ่มน้ำแม่กวงด้วย

โครงการชลประทานเขื่อนแม่กวง เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ มีความจุ 263 ล้านลูกบาศก์เมตร ตัวเขื่อนสูง 73 เมตร ยาว 610 เมตร และเขื่อนดินปิดช่องเขาอีก 2 แห่ง คือ เขื่อนฝั่งซ้ายสูง 50 เมตร ยาว 655 เมตร และเขื่อนฝั่งขวาสูง 40 เมตร ใช้ประโยชน์ในฤดูฝน 175,000 ไร่ ในฤดูแล้ง 85,000 ไร่ ในท้องที่อำเภอดอยสะเก็ด สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และกิ่งอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ปัจจุบันกำลังขยายพื้นที่เข้ามาในอำเภอเมืองเชียงใหม่ด้วย

ในปี 2537 ได้มีการสร้างคลองส่งน้ำจากชลประทานแม่กวงมายังพื้นที่เกษตรในบ้านป่าไผ่ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ช่วงนี้ได้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ บ้านป่าไผ่ หมู่ 2 ตำบลแม่โป่งขึ้น

ในปี 2538 ทำให้การจัดการน้ำในหมู่บ้านแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ การจัดการโดยกลุ่มเหมืองฝาย กับการจัดการโดยกลุ่มผู้ใช้น้ำ

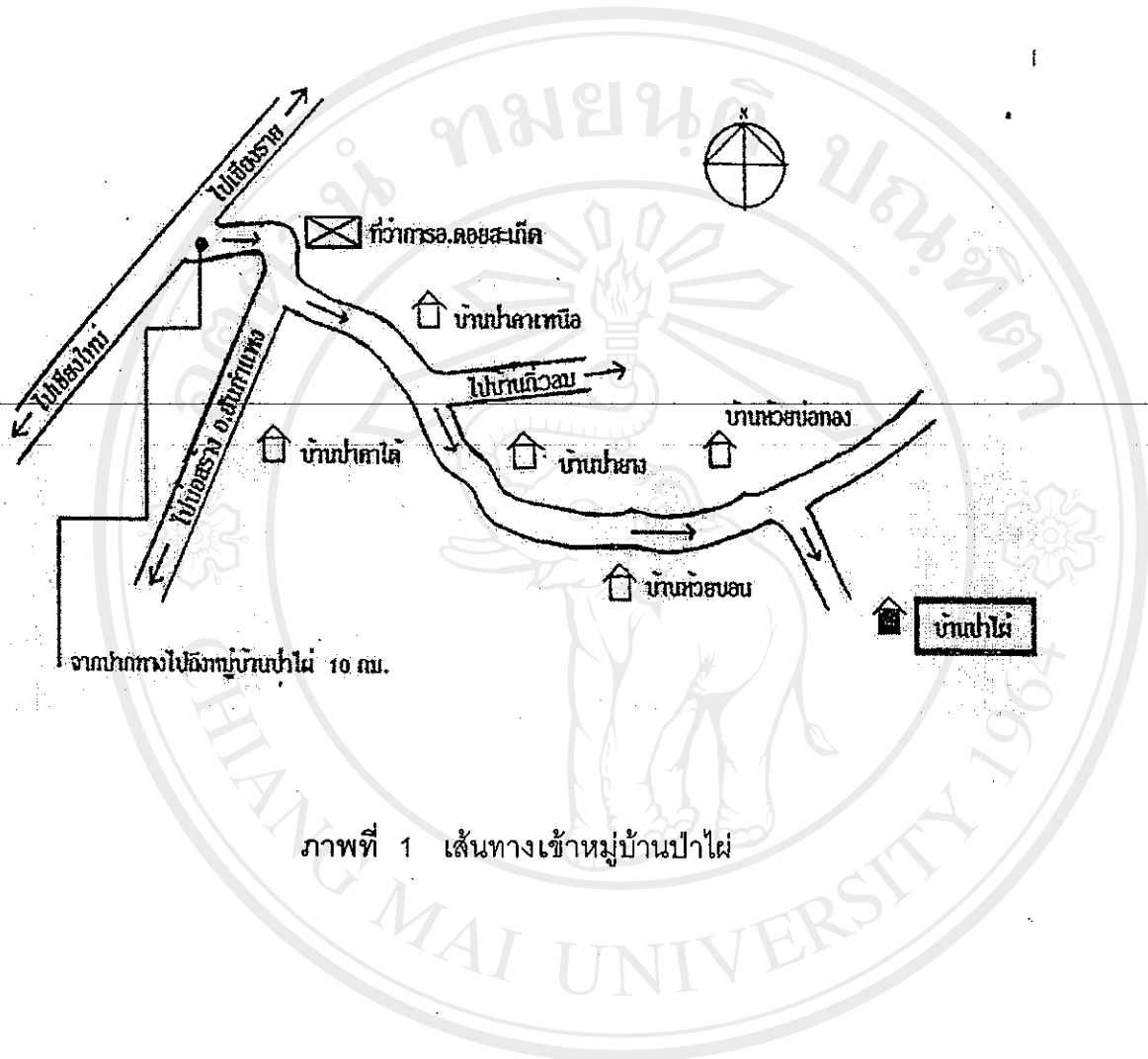
6) ระบบการจัดการน้ำของหมู่บ้านป่าไผ่

หมู่บ้านป่าไผ่ได้มีระบบการจัดน้ำในรูปของกลุ่มเหมืองฝายเป็นการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนโดยธรรมชาติ ก่อตัวจากกลุ่มที่ทำอาชีพทางการเกษตรที่ต้องใช้น้ำในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เพื่อประสบกับปัญหาการใช้น้ำก็พยายามคิดหาวิธีการตามประสบการณ์ และใช้ภูมิปัญญาที่สั่งสมและถ่ายทอดมานานับหลายศตวรรษ ดังเช่นที่บ้านป่าไผ่มีการสร้างฝายพระยาพรหมขึ้น ซึ่งคาดคะเนได้ว่าน่าจะมีอายุกว่า 200 ปีมาแล้ว

กลุ่มเหมืองฝายที่มีมาแต่เดิม ซึ่งทุกครอบครัวที่ใช้น้ำหรือทำการเกษตรต่างก็ถูกถือว่าเป็นสมาชิก เมื่อมีน้ำจากการชลประทานเขื่อนแม่กวงเข้ามาและต่อมามี "กลุ่มผู้ใช้น้ำจัดตั้ง" กลุ่มเหมืองฝายเดิมจึงทำหน้าที่ดูแลเหมือง หรือคลองส่งน้ำขนาดเล็กที่ผ่านเข้าไปในหมู่บ้านและตามพื้นที่ทำการเกษตรที่มีมาแต่เดิม โดยลำเหมืองเหล่านี้จะรับน้ำจากเหมืองฝายจากน้ำแม่โป่งและน้ำกาดผีจากฝายพระยาพรหม ซึ่งต่อมามีทางราชการได้สร้างเป็นเขื่อนกั้นน้ำคอนกรีต และเรียกชื่อว่า เขื่อนตลาดซี้เหล็ก ดังนั้นบทบาทของกลุ่มเหมืองฝายเดิมจึงปรับเปลี่ยนไปทำหน้าที่คือ ชุดลอกลำเหมืองต่างๆ ปีละ 1 ครั้ง การเลี้ยงผีเหมืองฝายและผีขุนน้ำปีละ 1 ครั้ง โดยผู้อาวุโส / ตัวแทน / แกนกลุ่มนำ โดยมีแก่เหมืองจะเป็นผู้ที่ยกย่องให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการใช้น้ำและไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้น้ำของสมาชิกทุกคน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีมาแต่ดั้งเดิมแต่ในภาวะการณ์ปัจจุบันกลุ่มนี้ถูกละเลยไม่ได้รับความช่วยเหลือใดๆ จากทางราชการ (อุเทนและคณะ, 2545)

7) การคมนาคม

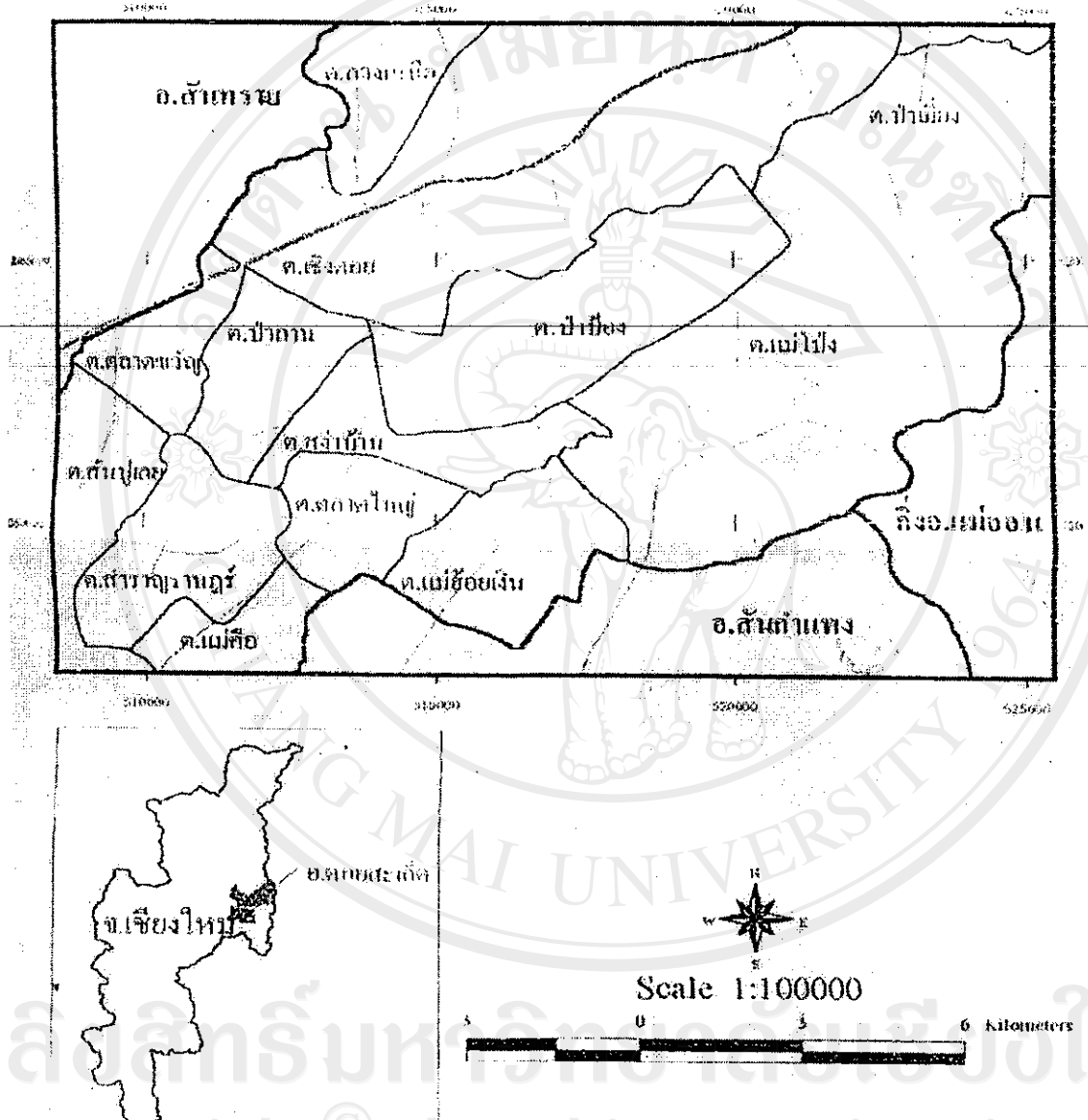
การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านป่าไผ่ เส้นทางหลักเดินทางโดยรถยนต์ไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 118 สายเชียงใหม่ - ดอยสะเก็ด - เชียงราย ถึงกิโลเมตรที่ 18 แล้วเลี้ยวขวาเข้าอำเภอดอยสะเก็ดไปตามถนนดอยสะเก็ด - บ่อสร้าง ระยะทางประมาณ 500 เมตร เลี้ยวซ้ายไปตามถนนเร่งรัดพัฒนาชนบท บ้านป่าคา - ป่าไผ่แดง ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร จากนั้นไปต่อตามถนนเส้นทางบ้านห้วยอ่าง - ห้วยบ่อทอง เป็นระยะทางประมาณ 5.25 กิโลเมตร ถึงบ้านป่าไผ่ เป็นถนนลาดยางสภาพใช้ได้ดี รวมระยะทางจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ถึงบ้านป่าไผ่ประมาณ 24.5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 25-30 นาที

ภาพที่ 1 เส้นทางเข้าหมู่บ้านป่าไผ่

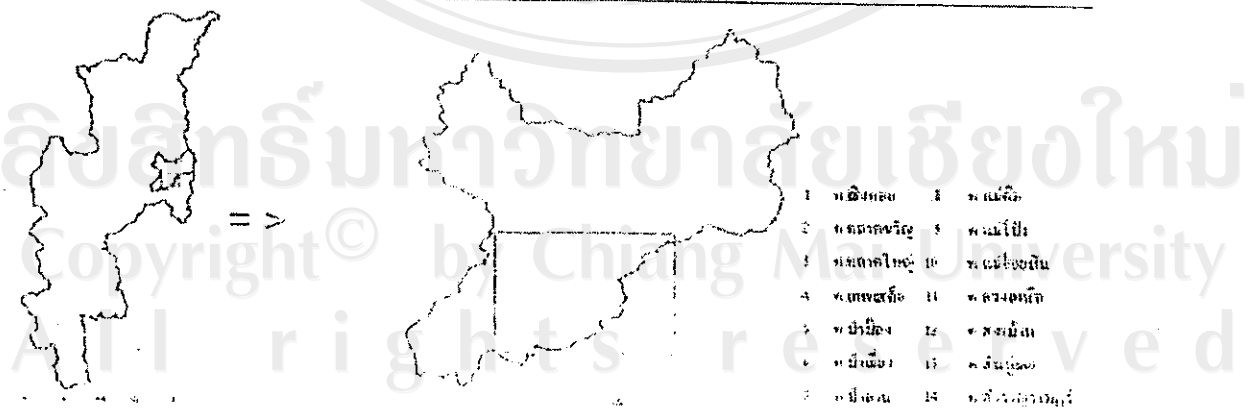
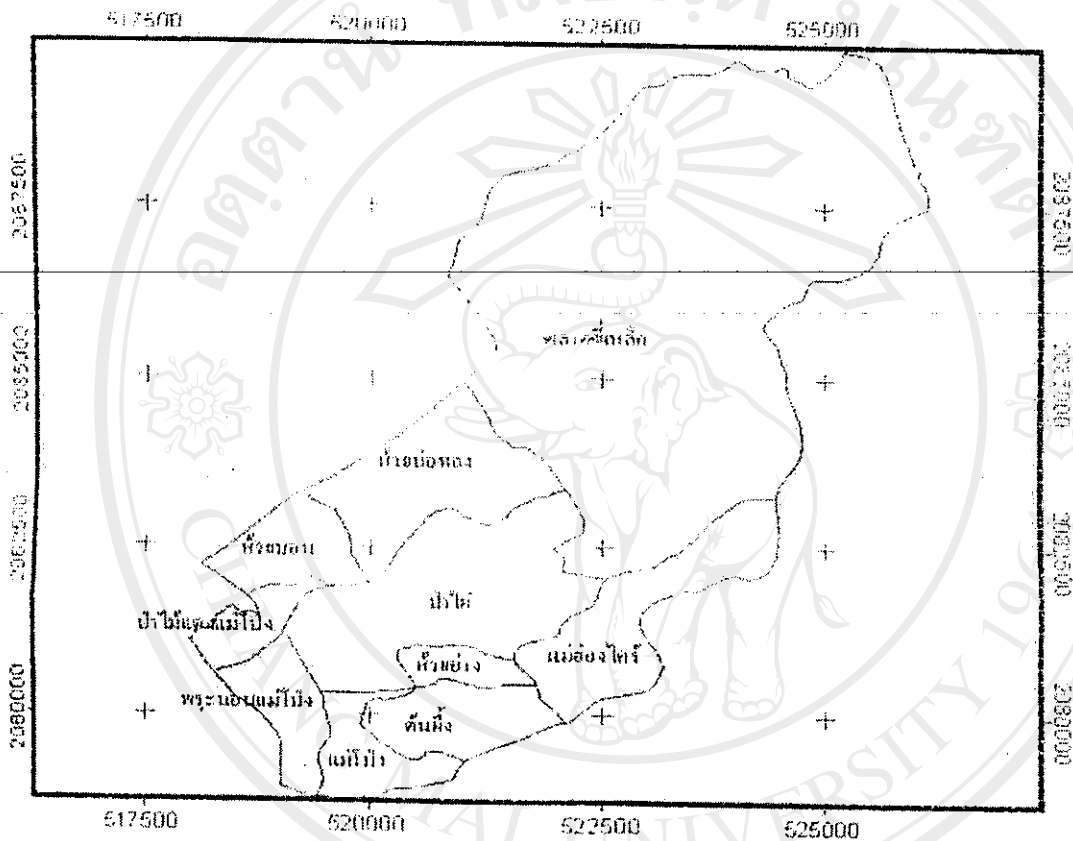
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แผนที่อำเภอดอยสะเก็ด

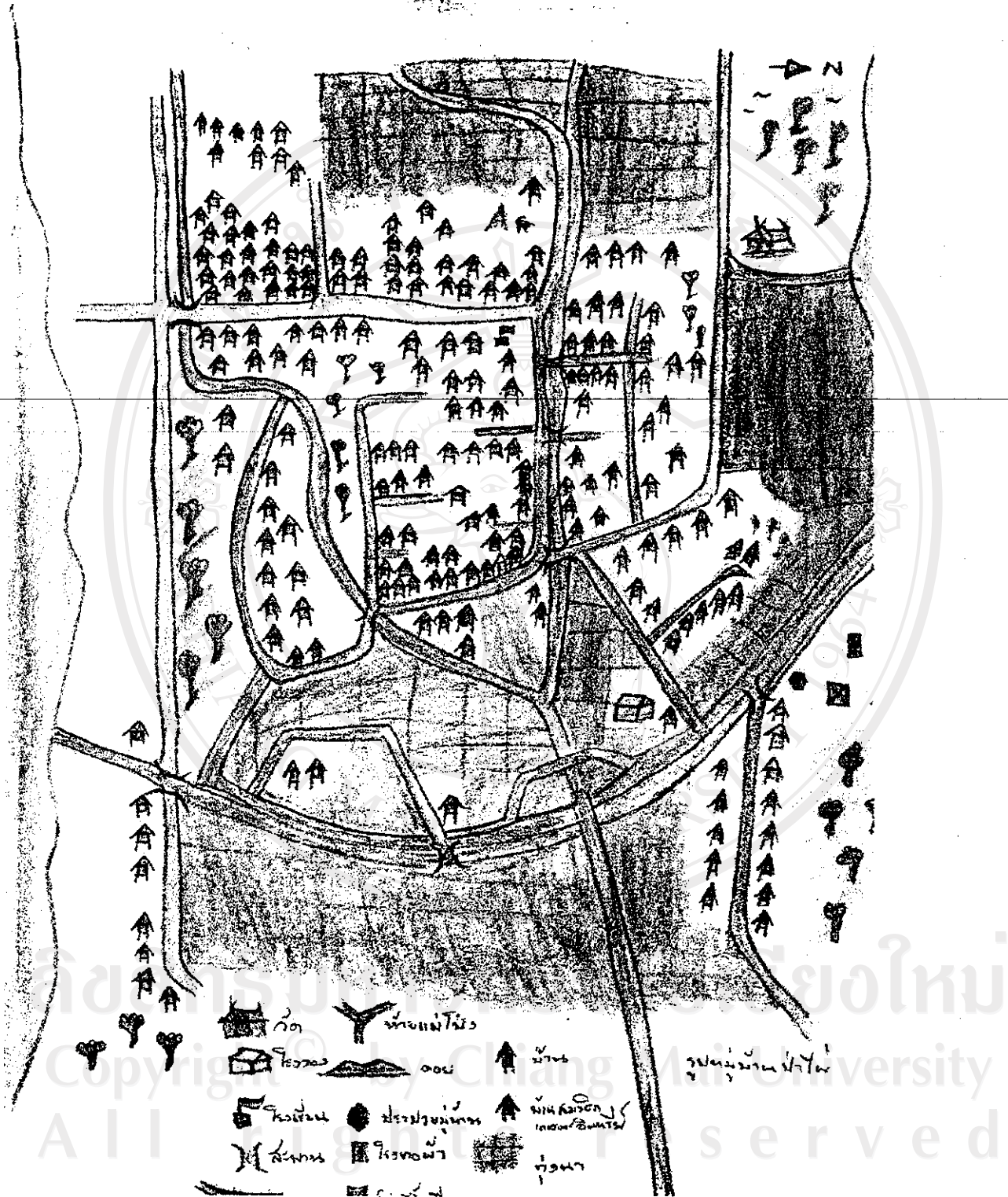

ภาพที่ 2 แผนที่อำเภอดอยสะเก็ด

แผนที่ตำบลแม่โป่ง
ตำบลแม่โป่ง อําเภอลอยสະເກັດ จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 3 แผนที่ตำบลแม่โป่ง

ภาพที่ 4 แผนผังหมู่บ้านป่าไผ่

8) จำนวนประชากร

หมู่บ้านป่าไผ่ มีครัวเรือนทั้งสิ้น 211 หลังคา ประชากรจำนวน 783 คน แบ่งเป็นชาย 408 คน และหญิง 375 คน จำแนกตามอายุดังนี้

ตารางที่ 2 จำนวนประชากรบ้านป่าไผ่จำแนกตามอายุและเพศ

ชั้นอายุ	จำนวน (คน)	
	ชาย	หญิง
0 - 4 ปี	15	7
5 - 9 ปี	28	19
10 - 14 ปี	27	27
15 - 19 ปี	30	25
20 - 24 ปี	31	28
25 - 29 ปี	30	20
30 - 34 ปี	25	30
35 - 39 ปี	36	30
40 - 44 ปี	47	58
45 - 49 ปี	44	40
50 - 54 ปี	24	21
55 - 59 ปี	13	12
60 - 64 ปี	13	13
65 - 69 ปี	16	17
70 - 74 ปี	13	14
75 - 79 ปี	9	8
80 ปีขึ้นไป	7	6
รวม	408	375

ที่มา : ข้อมูลชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ (2545)

9) วิธีการผลิต

ชุมชนบ้านป่าไผ่ส่วนใหญ่มีระบบเศรษฐกิจภายใต้การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เกือบทุกครัวเรือนจะทำนาปลูกข้าวเหนียวเป็นหลัก หลังการเก็บเกี่ยวจึงปลูกพืชอื่นหมุนเวียน เช่น หอม กระเทียม ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ทำสวนผลไม้ เช่น ลำไย มะม่วง มะขาม เป็นต้น ปลูกพืชผักสวนครัว หรือแม้กระทั่งการเลี้ยงสัตว์ ประเภทวัว ปลา กบ ซึ่งผลิตผลทางการเกษตรที่ได้นั้น ส่วนหนึ่งชาวบ้านจะเก็บไว้เพื่อบริโภคเองในครอบครัวและอีกส่วนหนึ่งจะนำออกจำหน่าย ซึ่งชาวบ้านมักจะประสบปัญหาราคาคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง ปัญหาจากภัยธรรมชาติ ซึ่งจะสร้างความเสียหายให้กับผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้าน แต่ถึงอย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังยืนหยัดที่จะเป็นเกษตรกรต่อไป โดยประชากรส่วนใหญ่ของบ้านป่าไผ่จะประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมและมีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง ซึ่งได้รับจากการแบ่งแยกที่ดินจากบรรพบุรุษ กล่าว คือพ่อแม่จะแบ่งกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินให้กับลูกๆ เพื่อนำไปประกอบการทำการเกษตรต่อไป ส่วนในกรณีผู้ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง ซึ่งมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นก็จะประกอบ อาชีพรับจ้างในภาคเกษตรกรรม อย่างไรก็ตามแม้ว่าเกษตรกรจะไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง แต่ชาวบ้านป่าไผ่ทุกคนล้วนมีที่ดินเพื่อสร้างบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัยทุกครัวเรือน ฉะนั้นที่ดินของหมู่บ้านจึงมีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ไม่มีที่ดินที่ปล่อยให้อากาศว่างเปล่า

ตารางที่ 3 การใช้ประโยชน์จากที่ดิน

พื้นที่ทำกิน	ที่นา	ที่ไร่	สวนผัก	ที่สวน (ยืนต้น)	ที่ป่า	รวม
จำนวน (ไร่)	850	90	90	95	-	1,125
จำนวนครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์	123	30	30	40	-	223
กิจกรรมการเกษตร	ข้าวนาปี	กระเทียม	-	ลำไย	ของป่า	1,348

การประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรของชาวบ้านป่าไผ่ จะปรากฏออกมาในรูปของการค้าขายของชำเล็กๆ น้อย ๆ การรับจ้างทำงานในโรงงานแปรรูปของหมู่บ้าน (โรงกระเทียมตอง) หรือแม้กระทั่งเป็นแม่ค้าขายของในตลาดเล็กๆ ในหมู่บ้านและบางคนประกอบอาชีพรับราชการหรือทำงานในบริษัทห้างร้านต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง รวมทั้งการรับจ้างนอกหมู่บ้าน

10) การประกอบอาชีพ

มากกว่า 1 อาชีพ	146	ครัวเรือน
อาชีพเดียว	55	ครัวเรือน

11) การประกอบอาชีพเสริมนอกภาคเกษตร

แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร	4	ครัวเรือน
ทอผ้า	6	ครัวเรือน
รับจ้างนอกตำบล	55	ครัวเรือน
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ/รับจ้าง	21	ครัวเรือน

จากข้อมูลดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าระบบเศรษฐกิจของบ้านป่าไผ่เป็นระบบเศรษฐกิจที่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก เกือบทุกครอบครัวจะทำนาเพื่อให้ได้ข้าวกินในแต่ละปีในที่ดินของตนเอง หรือมีเสนา่นั้นก็จะรับจ้างทำนาในที่ดินของคนที่มีที่ดิน ที่ไม่มีเวลาหรือไม่มีแรงงานมากพอ แต่สำหรับการทำไร่และการปลูกพืชผักสวนครัวนั้นมักจะทำในช่วงที่ว่างจากการทำนา ซึ่งทำไว้เพื่อบริโภคเองและขายในสวนหนึ่ง

ปฏิทินการเกษตร (Seasonal Calendar)

หมู่บ้านป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ต.แม่โป่ง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่

ชนิดพืช	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
กระเทียม		ดูแลรักษา	เก็บเกี่ยว	แขวน	ปรับปรุงดิน					เตรียมพื้นที่		ปลูก
หอมแดง	ดูแลรักษา		ขาย		ปรับปรุงดิน					เตรียมพื้นที่		ปลูก
ข้าวนา					เตรียมกล้า	ปลูก		ใส่ปุ๋ย/ดูแลรักษา		เก็บเกี่ยว		
ถั่วลิสง												ปลูก
เลี้ยงปลา (ประมงน้ำไหล)	ดูแลรักษา		เก็บเกี่ยว							พักการเลี้ยง		
		เพาะฟัก	ระยะตุ่ม		เลี้ยง / ขาย							

12) สภาพสังคม

ระบบการปกครองชุมชนในปัจจุบัน

1. การปกครองในส่วนราชการ

ในระดับหมู่บ้าน ปัจจุบันบ้านป่าไผ่มีพ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน คนปัจจุบันเป็นผู้ปกครองดูแล โดยมีผู้ช่วยและกรรมการหมู่บ้านร่วมกันทำงานและดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ตามตำแหน่งหน้าที่ที่เป็นทางการ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการจะพยายามเน้นความสามัคคีปรองดองกันของชาวบ้านในหมู่บ้าน ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความยุติธรรม หากได้รับข่าวสารจากทางราชการก็จะนำมาบอกกล่าวแก่ชาวบ้านให้รับทราบ เป็นผู้ประสานงานระหว่างชาวบ้านกับทางราชการ ทั้งยังเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนตัดสินเรื่องราวข้อพิพาทเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นต้นภายในหมู่บ้าน ร่วมกับกรรมการของหมู่บ้าน ส่วนในระดับตำบล ได้รับความช่วยเหลือและดูแลจากกำนัน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดูแลและอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นนโยบาย/โครงการในระดับตำบล ปัจจุบันตำบลแม่โป่ง มีผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลแม่โป่ง คือ นายวัน ทะนันตา เป็นกำนันคนปัจจุบัน

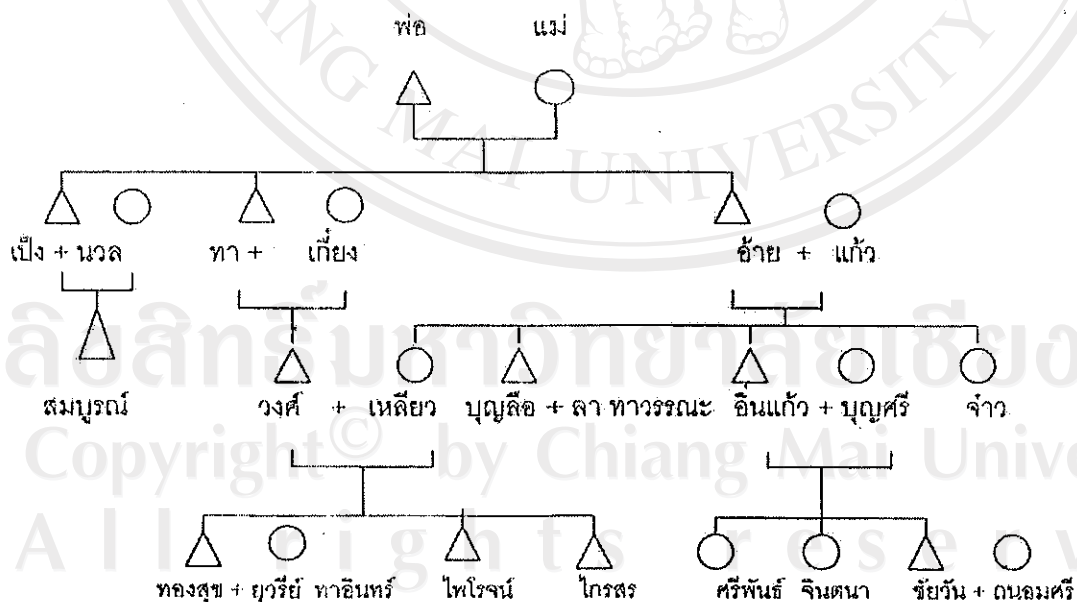
2. การปกครองภายในหมู่บ้าน แม้ว่าระบบการปกครองในส่วนราชการจะเข้ามามีอิทธิพล ทดแทนระบบการปกครองในอดีต แต่ระบบการปกครองที่มีภาวะผู้นำทางธรรมชาติก็ยังคงอยู่ในหลายระดับ ในระดับครอบครัว พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ก็มีบทบาทในการดูแลปกครองบุตรหลานในครัวเรือน ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและพระสงฆ์ จะมีบทบาทในด้านวัฒนธรรม ประเพณีทางศาสนา คือเป็นผู้ที่เผยแพร่ ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ และเป็นแกนนำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ทั้งยังได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้าน ในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมของหมู่บ้าน ไม่เฉพาะด้านศาสนาเท่านั้น แต่รวมไปถึงการร่วมตัดสินใจในกิจกรรมอื่นๆ ของหมู่บ้านที่ได้รับการส่งเสริมจากราชการด้วย

ดังนั้นแม้วิถีชีวิตของชาวบ้านป่าไผ่จะดำเนินไปตามระบบการปกครอง ระบบกฎหมายของบ้านเมืองแล้ว ภายในชุมชนเองก็มีระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของชุมชนโดยเฉพาะอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อจัดความสัมพันธ์ภายในชุมชนให้มีความสงบราบรื่น เสริมระบบการปกครองส่วนราชการให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น เพราะกฎเกณฑ์ย่อยที่ปฏิบัติในชุมชนจะถูกกำหนดขึ้นมาให้มีความยืดหยุ่นปรับตามลักษณะเงื่อนไขของชุมชน มีความยุติธรรม ยกตัวอย่างข้อปฏิบัติย่อยภายในชุมชน เช่น หากจะทำการพัฒนาหมู่บ้าน กรณีต้องขุดลอกคูคลองจะมีการกำหนดกันว่า ในหนึ่งครอบครัวนั้นจะต้องส่งตัวแทนเพื่อเข้าร่วมพัฒนาอย่างน้อย

1 คน ถ้าไม่ไปก็จะต้องเสียค่าปรับตามที่ตกลงกันไว้ หรือกรณีการรับบอกรื้อ ถือเป็นการสื่อถึง การที่กลุ่มผู้รับบอกรื้อนั้นๆ ต้องรับผิดชอบต่อการจัดเตรียมข้าวปลา อาหาร เพื่อนำไปถวาย พระภิกษุสงฆ์ สามเณรที่วัด หรือแม้กระทั่งกรณีที่ชาวบ้านในแต่ละหมวดนั้นจะต้องสละเวลา เพื่อเป็นตัวแทนชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมระหว่างชุมชน เช่น งานปอยหลวง (งานทำบุญฉลอง ถาวรวัดของวัด) เป็นต้น

13) ระบบเครือญาติ

ชุมชนบ้านป่าไผ่จะมีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติอย่างเหนียวแน่น และใกล้ชิด กันมาก ดังจะสังเกตจากสิ่งปรากฏคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีนามสกุลเดียวกัน เช่น ธาตุอินจันทร์ ทองคำฟู ทาวรรณะ เป็นต้น ชาวบ้านป่าไผ่จะนับถือญาติทั้งฝ่ายพ่อและ ฝ่ายแม่ จากความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติของชุมชน ได้สะท้อนออกมาในรูปของความ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างเครือญาติในทุกๆ ที่เห็นชัดเจนคือ ด้านเศรษฐกิจ นอกเหนือจาก ความสัมพันธ์ในระบบ เครือญาติแล้ว ชุมชนบ้านป่าไผ่ยังมีความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์ใน ลักษณะของการพึ่งพิง คือถือเรื่องบุญคุณที่จะต้องตอบแทนต่อผู้มีอุปการะคุณ ที่ช่วยเหลือ ครอบครัวยหรือ ชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

แผนภูมิ 5 ระบบเครือญาติตระกูลธาตุอินจันทร์

14) การตั้งถิ่นฐาน

- แบบดั้งเดิม บ้านจะมีลักษณะเป็นไม้ยกพื้น หลังคามุงด้วยใบตองแห้ง ตองตึง ซึ่งปัจจุบันลดความนิยมลงเรื่อยๆ เนื่องจากมีปัญหาในด้านความทนทาน

- แบบรูปแบบใหม่ เป็นรูปแบบผสมผสาน ครึ่งตึกครึ่งไม้ หรือทำเป็นบ้านชั้นเดียวทำจากปูนซีเมนต์ เป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมเป็นส่วนใหญ่

15) ระบบการศึกษา

หมู่บ้านป่าไผ่ มีการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ โดยการศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่ส่วนราชการจัดให้มีขึ้น มีสถานศึกษาและมีหลักสูตรที่ชัดเจน ซึ่งจะปรากฏในรูปของการศึกษาในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย รวมทั้งผู้ที่เข้ารับการศึกษาศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ด้วย การศึกษาในระบบนี้ผู้ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 มักจะเป็นกลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงานและผู้สูงอายุ อายุระหว่าง 30-60 ปี ผู้ที่จบการศึกษาในระดับสูงขึ้นไปคือระดับมัธยม ระดับวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมักจะเป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่วัยกลางคนบางส่วน

ตารางที่ 4 ระดับการศึกษาของราษฎรหมู่บ้านป่าไผ่

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษา	69	10.00
อนุบาล	17	2.46
ประถมศึกษา	411	59.57
มัธยมศึกษาตอนต้น	62	8.99
มัธยมศึกษาตอนปลาย	54	7.83
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	28	4.06
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	22	3.19
อนุปริญญา	2	0.29
ปริญญาตรี	25	3.62
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0.00
รวม	690	100

ที่มา : ข้อมูลชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติบ้านป่าไผ่ (2542)

ส่วนการศึกษานอกระบบนั้น หมายถึง การเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างในวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ไม่มีการจัดระบบแบ่งแยกชัดเจน ว่าจะเป็นการศึกษาในเรื่องใด ผู้ถ่ายทอดหรือถูกถ่ายทอดจะเป็นใคร จะมีเพศ อายุ อย่างไร ไม่มีการกำหนดตายตัว เป็นการศึกษาอย่างเป็นธรรมชาติ ผ่านการปฏิบัติจริง แต่โดยทั่วไปผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดให้ความรู้โดยการอบรมสั่งสอนก็คือ ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้สูงอายุ ที่มีประสบการณ์ จะถ่ายทอดความรู้ในทุกๆ ด้าน เช่น ด้านการปฏิบัติตนตามประเพณี วัฒนธรรม การประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม หัตถกรรม เป็นต้น ให้นักลูกหลาน ดังนั้นการเรียนรู้เช่นนี้จะครอบคลุมในทุกด้านของชีวิต

16) ระบบสาธารณสุข

ชุมชนบ้านป่าไผ่ มีระบบการบริการด้านสาธารณสุข ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐราชการ ระบบสาธารณสุขขั้นพื้นฐานในชุมชน คือระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ โดยประชากรในหมู่บ้านจะมีบัตรประกันสุขภาพ 2 ประเภทได้แก่

1) บัตรสวัสดิการประกันสุขภาพ 358 บัตร ดังนี้

- กลุ่มรายได้น้อย	52 บัตร
- กลุ่ม อ.ส.ม.	38 บัตร
- กลุ่มเด็กอายุ 0-12 ปี	89 บัตร
- กลุ่มประกันสังคม	20 บัตร
- กลุ่มผู้นำ	11 บัตร
- กลุ่มนักเรียน	13 บัตร
- กลุ่มข้าราชการ	31 บัตร
- กลุ่มผู้สูงอายุ	88 บัตร
- กลุ่มพระสงฆ์	6 บัตร
- กลุ่มเณร	7 บัตร
- กลุ่มทหารผ่านศึก	3 บัตร

2) บัตรทอง 417 บัตร

ที่มา : ข้อมูลชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติบ้านป่าไผ่ (2542)

และนอกนั้นภายในหมู่บ้านก็ยังมีหมอเมือง ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการรักษา รวมทั้งความรู้ด้านตัวยาสมุนไพรจากบรรพบุรุษทำหน้าที่ดูแลความเจ็บป่วยของประชาชน ปัจจุบันชาวบ้านก็ยังคงให้ความเชื่อถืออยู่ เช่น ฟ่อน้อยเพชร เทวดา และอุ้ยดวงแก้ว ทองคำฟู

17) ระบบความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม

ชาวบ้านป่าไผ่ทุกคนรอบครัวนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็ยังมีความเชื่อดั้งเดิมอยู่ในระดับผู้อาวุโส คือ ความเชื่อเรื่องผี เป็นความเชื่อในเรื่องของอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งสามารถให้คุณให้โทษ ให้การคุ้มครองรักษาและป้องกันอันตราย ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเกษตร แต่ในคนรุ่นหลังเริ่มมองว่าไม่เป็นเหตุเป็นผล แต่ก็ไม่ได้คัดค้านความเชื่อของผู้อาวุโส ส่วนความเชื่อที่เกิดจากการนับถือศาสนาพุทธนั้น ได้รับการเรียนรู้จากพระสงฆ์และผู้อาวุโส ซึ่งทำหน้าที่อบรม สั่งสอน ชัดเกลากันมา และเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากหลักคำสอนของศาสนาที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ จนทำให้ชีวิตตนเองและชุมชนมีความสุข ความสามัคคีและความเจริญตลอดมา ทำให้ชาวบ้านทุกวัยยังมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา สังเกตได้จากการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมวันสำคัญจำนวนมาก และให้ความสำคัญต่อการทะนุบำรุง พระพุทธศาสนา นอกจากนั้นในวันพระในเทศกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านจะพากันนุ่งขาวห่มขาวมาทำวัตรสวดมนต์ นั่งสมาธิภาวนา ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ที่วัดจำนวนมาก จนเป็นประเพณีสืบต่อมาถึงปัจจุบัน

วัดกัญจนนิธยาราม ได้ขออนุญาตจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในปี 2454 มีความสำคัญต่อชาวบ้านในหมู่บ้านป่าไผ่มาก จากการสอบถามผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และพระครูพุทธธรรมรักษ์ ได้กล่าวว่าคนในหมู่บ้านยังคงยึดมั่นในด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านเป็นอย่างดี

ชาวบ้านป่าไผ่ ไม่ว่าจะเป็เด็ก คนหนุ่มสาว หรือผู้อาวุโส จะได้รับการปลูกฝังทางด้านศาสนาจะชอบไปทำบุญตักบาตรที่วัดเป็นประจำ โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา ชาวบ้านจะพร้อมใจกันไปร่วมทำบุญที่วัด ทำให้สามารถพบปะ พุดคุย รับทราบถึงความเป็นไปของหมู่บ้าน ตลอดเวลา อีกทั้งผู้นำหมู่บ้านยังใช้วัดเป็นเวทีในการประชุมหมู่บ้าน ปรึกษาปัญหา กับลูกบ้าน เพราะชาวบ้านได้มารวมตัวกันเป็นส่วนใหญ่อยู่อแล้ว

เมื่อประมาณ 30 กว่าปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2510) วัดป่าไผ่เริ่มปรับเปลี่ยนบทบาทของวัดให้สอดคล้องกับการพัฒนาบ้านและโรงเรียน ทำให้วัดยังเป็นที่ยึดถือศรัทธาอยู่ในใจของชาวบ้านได้ตลอดมา เพราะวัดป่าไผ่ได้ผสมผสานการอบรมจิตใจ (ทางพุทธศาสนา) เข้ากับการพัฒนาการศึกษาและให้เข้ากับสภาพวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของคนในชุมชน ซึ่งชาวบ้านต่างก็เล็งเห็นความสำคัญ และมีความพึงพอใจที่ท่านเจ้าอาวาสวัดป่าไผ่ทุ่มเทเวลาให้กับการพัฒนาศาสนาควบคู่ไปกับการพัฒนาหมู่บ้านในด้านอื่นๆ ด้วย ดังนั้นกิจกรรมของทางวัดที่ร่วมกับชาวบ้านและกับทางโรงเรียนจึงผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกันและต่างก็เกื้อกูลกันมาโดยตลอด เช่น

1. ในด้านศาสนาซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของสงฆ์ ท่านก็ได้รับศรัทธาจากชาวบ้านเป็นอย่างมาก จะสังเกตได้จากการที่ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน (แต่จริงๆ แล้วมีทั้งชาวบ้านที่อายุประมาณ 45 ปีขึ้นไป) มาอนวัตรในช่วงเข้าพรรษาจำนวนมากถึงวันละ 50-60 คน เพื่อที่จะมารับศีลสวดมนต์ ทำวัตรเช้า-เย็น ทำให้ผู้สูงอายุในหมู่บ้านนี้มีสุขภาพจิตที่ดี สงบ มีสมาธิ มีจิตใจที่อ่อนโยน เป็นที่รักที่เคารพของลูกหลาน ส่วนในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนานั้น ก็จะมีชาวบ้านมาร่วมกัน ตักบาตรทำบุญไม่เคยขาด เฉลี่ยแล้วครั้งละเป็น 100 คนทีเดียว

2. การสอนธรรมะให้แก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านในวันอาทิตย์ ส่วนมากจะทำในช่วงปิดเทอมภาคฤดูร้อนของนักเรียน ซึ่งพ่อแม่ของเด็กๆ นักเรียนมักจะให้ลูกหลานบวชเณร ทำให้เด็กๆ ได้รับการปลูกฝังอบรมจิตใจ นอกจากนี้พระในวัดได้เข้าไปมีบทบาทร่วมกับกลุ่มเยาวชน เช่น จัดกิจกรรมประกวดสวดมนต์ในกลุ่มหนุ่มสาวขึ้นในวันสำคัญทางศาสนา เพื่อกระตุ้นให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และบางครั้งทางวัดก็นำเงินที่ได้รับจากการบริจาคมาสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มหนุ่มสาวด้วย

3. กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน พระในวัดก็จะเข้าไปให้ความร่วมมือกับชาวบ้าน เช่น การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (อายุ 3-5 ปี) ซึ่งได้รับความสนับสนุนจากกรมการศาสนา ร่วมกับพัฒนาชุมชนให้จัดตั้งขึ้นประมาณปี 2529 เพราะในช่วงนั้นไม่มีคนดูแลเด็กเล็กและไม่มีสถาบันที่ดูแลเด็กเหล่านี้เลย ท่านพระครูวัดป่าไผ่จึงได้คิดและปรึกษากับชาวบ้านช่วยกันจัดตั้งขึ้น จนกระทั่งปัจจุบัน ในปี 2544 มีเด็กเล็กมาเรียน 17 คน คิดว่ามีแนวโน้มต้องปิดไปเพราะทางโรงเรียนบ้านป่าไผ่ก็มีแผนกอนุบาลแล้ว และศูนย์พัฒนาช่วยส่งใคร่ก็จัดตั้งศูนย์เด็กเล็กสิรินทรขึ้นมารองรับจัดการในเรื่องนี้ และเดี๋ยวนี้ชาวบ้านก็ไม่นิยมมีลูกมากก็คงจะให้ไปรวมกันเรียนที่โรงเรียนป่าไผ่ และศูนย์ฯ สิรินทร เพราะสถานที่ของวัดเองซึ่งเปิดดำเนินการมากกว่า 15 ปีแล้วตัวอาคารสถานที่ก็เสื่อมโทรมไป

4. ด้านการสนับสนุนการศึกษา ท่านพระครูได้ส่งเสริมการศึกษาให้แก่เยาวชนในหมู่บ้าน โดยจัดให้มีการสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้แก่เด็กเยาวชนในหมู่บ้าน และพยายามหาทุนการศึกษาให้กับพระในวัด ซึ่งส่วนมากพ่อ แม่จะพาลูกชายมาบวชเรียน ส่วนมากก็เรียนจบ ป.6 จากโรงเรียนบ้านป่าไผ่ แล้วมาบวชเรียนต่อ ม.1 – ม.6 ซึ่งท่านพระครูก็จะติดต่อให้เข้าไปเรียนที่วัดพระสิงห์ (โรงเรียนธรรมราชาศึกษา) การสนับสนุนการศึกษาจากวัดป่าไผ่เริ่มมีมาตั้งแต่ปี 2514 มาจนถึงปัจจุบันก็มีลูกหลานชาวบ้านป่าไผ่จบการศึกษาไปหลายคนทีเดียว บางคนก็จบ ม.3 แล้วลาสิกขาไปสอบเรียนต่อพาณิชย์บ้าง เทคนิคบ้าง จบ ปวช. บ้าง ปวส. บ้าง จากนั้นก็ทำงานเรียนต่อจนจบปริญญาตรีก็หลายคน บางคนก็บวชเรียนจนจบ ม.6 แล้วไปสอบเข้ามหาวิทยาลัย นอกจากนี้ท่านพระครูที่วัดนี้เป็นพระนักพัฒนา ท่านได้ริเริ่มการปรับเปลี่ยนรูปแบบของกลุ่มศรัทธาวัดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปให้กลุ่มศรัทธาวัดสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักยภาพ

ชาวบ้านป่าไผ่เรียกตัวเองว่าเป็นคนล้านนาที่อพยพมาจากจังหวัดลำปาง ซึ่งมีพุทธมเป็นต้นตระกูล จึงได้รับอิทธิพลความเชื่อด้านศาสนาตามแบบล้านนา โดยมีความเชื่อทั้งในทางพระพุทธศาสนาและผีบรรพบุรุษ รวมทั้งเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ตามธรรมชาติ ความเชื่อเหล่านี้สะท้อนออกมาในรูปของพิธีกรรม งานประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในรอบปีของหมู่บ้านจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี แต่ประเพณีบางอย่างเริ่มสูญหายไปบ้างแล้ว นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านอื่นๆ ที่จัดขึ้นเป็นกรณีพิเศษ ไม่มีกำหนดวันเวลาในปฏิทินประเพณีของหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นประเพณีที่เกิดจากครอบครัว มีทั้งประเพณีที่เป็นมงคล เช่น ประเพณีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น และประเพณีที่ไม่เป็นมงคลหรือที่เรียกว่าอวมงคล เช่น ประเพณีงานศพ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าทุกประเพณีจะมีฐานความเชื่อมาจากพุทธศาสนาทั้งสิ้น ดังนั้นชาวบ้านจึงมีกิจกรรมที่ผูกพันระหว่างชุมชนกับวัด ให้ความเคารพนับถือพระภิกษุสงฆ์มาโดยตลอด แต่ก็มีมีความเชื่ออื่นๆ ที่ปรากฏในหมู่บ้านก็คือ ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นวิญญาณในหมู่บ้าน กล่าวคือ ในหมู่บ้านจะมีชาวบ้านที่เป็นร่างทรง ชาวบ้านเรียกว่า “เจ้าปู่” ให้ความช่วยเหลือกับชาวบ้านบางส่วนที่มีความเชื่อและความศรัทธา ในหลายๆ กิจกรรมในประเพณีที่เป็นประเพณีทางพุทธศาสนา เจ้าปู่ก็จะมีบทบาทและมีส่วนร่วมไปกับประเพณีนั้นๆ โดยไม่มีความขัดแย้งกันแต่อย่างใด

4.2 การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของเกษตรกรชุมชนบ้านป่าไผ่

4.2.1 ช่วงระบบเกษตรดั้งเดิม (พ.ศ. 2469 – 2499)

ชุมชนบ้านป่าไผ่ได้ตั้งรกรากอยู่มานานนับ 200 กว่าปี และได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการจากรัฐบาล ในปี พ.ศ. 2469 ระบบการผลิตในชุมชนบ้านป่าไผ่ในอดีตที่ผ่านมา จากการเล่าของแม่อุ้ย* เหลี้ยว ธาตุอินทร์จันทร์ วัย 72 ปี ผู้เป็นมารดาของ พ่อหลวงทองสุข ธาตุอินทร์จันทร์ ผู้ใหญ่บ้านป่าไผ่คนปัจจุบัน

แม่อุ้ยเหลี้ยว เล่าให้ฟังด้วยสีหน้าที่นึกถึงอดีต ของบ้านป่าไผ่ว่า สมัยเด็ก ๆ ก็จะไปทำนา กับพ่อ – แม่ อยู่เป็นประจำ บ้านเราจะปลูกข้าวเหนียวเป็นหลักในสมัยนั้น เป็นการปลูกเอาไว้เพื่อกินในครัวเรือนเท่านั้น ส่วนอาหารหาได้จากท้องไร่ ท้องนา ผักต่าง ๆ ไม่ได้ปลูกอะไรมาก มีอยู่แล้วตามห้วย ลำน้ำแม่โป่ง ส่วนการทำนานั้นก็จะใช้แรงงานวัว เพื่อนบ้านก็ช่วยกัน เวลาตอนกินข้าวเที่ยงจะช่วยกันทำอาหาร พวกผู้ชายจะไปหาปลาที่อยู่ในหนองน้ำ ตอนนั้นมีมาก ส่วนผู้หญิงก็จะไปเก็บผักมาทำอาหารกินรวมกันเป็นหมูใหญ่ ๆ บางคนในหมู่บ้านที่เก่งเรื่องล่าสัตว์ก็จะไปล่าสัตว์ ตอนนี้อย่างมีมาก หมูป่า หมูป่า นก หนู กบ เขียด กินกันไม่หมด อยู่กันแบบเรียบง่าย ฟังพากัน

ในขณะที่นายประเสริฐ ทะลานบุญ (ปราชญ์ชาวบ้าน) เล่าถึงการประกอบอาชีพในอดีต ให้ผู้วิจัยฟังอย่างน่าสนใจว่า ในอดีตบ้านป่าไผ่จะมีการปลูกข้าวเหนียวเป็นหลัก โดยมีการเลี้ยงวัว เพื่อใช้เป็นแรงงานและพาหนะในการเดินทางโดยเกวียน นายประเสริฐบอกว่า วัวนั้นไม่ต้องเลี้ยงอะไรมากเพียงแต่ปล่อยให้มันหากินเองในป่าในดอย 2 -3 วัน ค่อยไปดูไม่มีขโมย วัวมีเป็น 200 - 300 ตัว ส่วนการหากินก็จะหาเก็บผักในห้วย หาปลาในห้วย ส่วนกบ เขียด มีมาก โดยเฉพาะช่วงฤดูเก็บเกี่ยวข้าว กบ เขียด จะอาศัยบริเวณที่รวงข้าวล้ม เวลาเกี่ยวข้าว ชาวบ้านจะมาช่วยกัน ตอนเด็ก ๆ นายประเสริฐบอกว่า ไล่จับเขียดตามหลังพ่อ-แม่ เป็นที่สนุกสนานกับเพื่อนหลาย ๆ คน ช่วงบ่ายก็นำ กบ เขียด มาทำเป็นอาหาร ร่วมกินกันเป็นกลุ่มตามไต้ต้นไม้ใหญ่ โดยนายประเสริฐได้เล่าถึงภูมิปัญญาการทำนาของชุมชนบ้านป่าไผ่ให้ฟังว่า ทุกขั้นตอนในการทำนาจะมี “วันแสบก” หมายถึงวันมงคล เป็นวันแรกของการเพาะปลูก โดยถือเป็นวันเอาฤกษ์เอาชัย นายประเสริฐเล่าให้ฟังต่อว่า เจ้าของนาจะไถยกแปลงไว้ จากนั้นนำเมล็ดพันธุ์ข้าวที่

* อุ้ย เป็นคำเรียกผู้สูงอายุของคนชนบทในภาคเหนือและภาคอีสานของไทย

คัดไว้มาแช่น้ำ 2 คืน แล้วเทน้ำทิ้ง นำมาใส่ไว้ในกระบุง แล้วรดน้ำทุกวัน อีก 3 วัน รุ่งขึ้นจึงนำไปหว่านบนแปลงที่เตรียมไว้

ขั้นตอนของการหว่านกล้า จะต้องหว่านให้ทันเวลากับสภาพอากาศที่เหมาะสม ดินจะต้องไม่ชื้นเกินไป และไม่แห้งเกินไป ส่วนมากจะหว่านในช่วงเช้า ถ้าสายไปดินจะแห้งและมีความชื้นน้อย เมล็ดข้าวก็จะงอกออกมาน้อย แต่ถ้าเข้ามาเกินไป ดินจะมีความชื้นสูงเมล็ดข้าวก็จะหยั่งรากลงลึกเกินไป ทำให้ถอนต้นกล้ายาก เมื่อต้นกล้าอายุได้ 1 เดือน ส่วนมากนิยมหว่านช่วง 09.00น. - 10.00 น. ดังนั้นในช่วงนี้เจ้าของนาจำเป็นที่จะต้องใช้แรงงานช่วยให้ทันกับเวลาและสภาพอากาศ จึงได้เกิดการเอามือเอาแรงในขั้นตอนของการหว่านกล้า จากนั้นเจ้าของนาก็จะดูแลและเตรียมดินเอาไว้รอปลูก เมื่อต้นกล้าได้อายุ 1 เดือน

จากนั้นเป็นขั้นตอนการปลูก หลังจากจัดเตรียมดินสำหรับปักดำแล้ว ก็จะเริ่มเอามือเอาแรงในการถอนต้นกล้าข้าว เพื่อปักดำ การเอามือเอาแรงเจ้าของนาจะทำอาหารมาเลี้ยงคนที่มาช่วยโดยจะรับประทานอาหารร่วมกัน บริเวณกระท่อม หรือใต้ต้นไม้ใหญ่ ในช่วงกินข้าวเสร็จก็จะเป็นช่วง พูดคุย ปรีกษาหารือกัน บางคนก็จะนอนเอนหลังพักผ่อน บางคนที่มีเรื่องตลกขบขันก็จะนำมาเล่าให้ฟังเป็นที่สนุกสนานกัน

หลังจากปักดำแล้ว ขั้นตอนของการดูแล บำรุงรักษาเจ้าของนาจะดูแลเอง นายประเสริฐบอกว่า สมัยก่อนดินมันดี ไม่ต้องใส่อะไรข้าวมันก็งามดี หลังจากปักดำแล้ว เรื่องของการจัดการน้ำตจะมีส่วนสำคัญมาก ในชุมชนป่าไผ่ บ้านป่าไผ่แต่เดิมจะมีการจัดการน้ำ โดยระบบเหมืองฝายมี “แก่งเหมือง*” เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการ และขจัดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ในช่วงของการดำนา ทุกคนจะพูดคุยเรื่องการแบ่งน้ำกันใช้ มีปัญหาอะไรก็จะมาตกลงกัน โดยมี “แก่งเหมือง” เป็นผู้เป็นกลาง ให้ความยุติธรรมแก่คนทุกคน เช่น ถ้าปีที่ผ่านมามีการจัดสรรน้ำไม่เหมาะสมแก่งเหมืองเปิดน้ำให้กับที่นาดอนก่อน ซึ่งจะเป็นพื้นที่ดินร่วนปนทรายจะกินน้ำมากจะส่งผลกระทบต่อไปยังเจ้าของนาคนอื่น ๆ คนอื่น ๆ ก็จะช่วยกันขอร้องเจ้าของนาที่ดอนกินน้ำมาก และแก่งเหมืองให้เปิดน้ำเข้านาคนอื่น ๆ ก่อน หลังจากนั้นจึงเปิดเข้าแปลงนาเจ้าที่กินน้ำมากที่สุดที่หลัง และได้กินน้ำอย่างเต็มที่ ความขัดแย้งต่าง ๆ ก็สามารถหาข้อตกลงกันได้ด้วยความเข้าใจกันของคนในชุมชน

* แก่งเหมือง ผู้มีบทบาทในการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝาย

หลังจากข้าวเหลืองอร่ามเต็มท้องทุ่ง ก็จะเป็นขั้นตอนการเก็บเกี่ยว นับว่าเป็นช่วงที่ต้องอาศัยการเอามือเอาแรง เข้ามาเกี่ยวของอีกขั้นตอนหนึ่ง เพราะถ้าหากเก็บเกี่ยวไม่ทันเวลาที่เหมาะสมจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผลผลิต และในขั้นตอนนี้จะมีการปรึกษาหารือเรื่องการเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ใช้ในปีต่อไป ถ้าข้าวไครงาม น้ำหนักดี ทุกคนก็จะออกความเห็นและเก็บเมล็ดข้าวไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ในปีต่อไป โดยจะมีการขอกันไว้ล่วงหน้าแล้ว ก่อนจะมีการเก็บเกี่ยว นายประเสริฐบอกเหตุผลว่า การปลูกข้าวในพื้นที่เดิมติดต่อกันเกิน 3 ปี จะทำให้คุณภาพข้าวต่ำลง และอาจจะกลายเป็นพันธุ์ได้

ในการทำนาของชุมชนป่าไผ่ นายประเสริฐบอกว่า จะมีการกำหนดวันมงคล "วันแสก*" โดยจะถามพระ เมื่อได้วันมงคลแล้ว จะต้องไปเริ่มทำกิจกรรมเพื่อเป็นการเอาฤกษ์ ชาวบ้านป่าไผ่จะมีพิธีกรรมของ "วันแสก" ในขั้นตอนการผลิตข้าว ดังนี้

- วันแสกนา เริ่มวันแรกของการเพาะปลูก เจ้าของนาจะทำขุ่มเข้านา มีดตะแหลวดตัดต้นไม้ไผ่ปักไว้ข้าง ๆ ขุ่ม และบอกกล่าวพระ แม่ธรณี เพื่อเป็นการขออนุญาต คราดไถ ยียบย่ำบนที่นา เชื่อว่าจะทำให้การผลิตดำเนินไปด้วยดี และได้ข้าวงาม

- วันแสกเกี่ยวข้าว เจ้าของนาจะนำข้าวเหนียว 1 บัน พร้อมด้วยกล้วยน้ำว้าสุก 1 ลูก ไปวางไว้บริเวณแปลงนาของตน และกล่าวคำขออนุญาตพระแม่โพสพ เพื่อขอเก็บเกี่ยวข้าว

- วันแสกข้าวขึ้นหลอง เมื่อเจ้าของกำหนดวันแล้ว ให้นำใบขนุน และใบดอกแก้ว มารองพื้นยุ้งข้าว มีความเชื่อว่า ใบขนุนจะหนุนข้าวไว้ให้พอกินตลอดทั้งปี เมื่อเก็บข้าวเสร็จแล้ว ก็จะทำพิธี "ฮ้องขวัญข้าว" ให้มาอยู่ในยุ้งอย่างน้อย 7 วัน โดยนายประเสริฐอธิบายว่า การให้ข้าวพักอยู่ในยุ้ง 7 วัน ก็เพื่อเหตุผลให้เมล็ดข้าวเปลือกแห้ง เมื่อตากไปสี เมล็ดข้าวจะได้ไม่หัก หลังจากนั้นถ้าหากจะรับประทานข้าวใหม่ จะต้องนำไปถวายพระก่อน ที่ชาวบ้านเรียกว่า "ตานข้าวใหม่" เพื่อนึกถึงพระคุณของปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษ ที่มีที่ดินสืบทอดมาจนถึงลูกหลาน

* วันแสก คือวันมงคลในทุกขั้นตอนการทำนา จะต้องมีการทำกิจกรรมเพื่อเป็นการเอาฤกษ์ ส่วนมากในการกำหนดวันเจ้าของนาจะไปถามพระ

นายประเสริฐ ทะลานบุญ ยังบอกอีกว่า นอกจากการปลูกข้าวเพื่อเอาไว้บริโภคในครอบครัวแล้ว ต่อมาชาวบ้านป่าไผ่ได้เริ่มการผลิตโดยปลูกพืชหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อนำมาบริโภค เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสง นายประเสริฐ ทะลานบุญ บอกว่านอกจากใช้ในการบริโภคแล้ว ใบของถั่วเหลือง ถั่วลิสง ยังจะช่วยในการปรับปรุงบำรุงดิน ให้มีสภาพที่ดีได้อีกด้วย และมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของกิน - ของใช้ เช่น พวกพ่อค้าวัวต่างม้าต่าง จะนำเกลือมาแลกกับข้าว เป็นต้น

ในส่วนของการเจ็บไข้ได้ป่วย นายประเสริฐ ทะลานบุญ บอกว่า คนสมัยก่อนแข็งแรงเด็ก ๆ วิ่งเล่นกันตามท้องไร่ท้องนา เล่นน้ำฝนก็ไม่เห็นเป็นอะไร ไม่เหมือนทุกวันนี้ เป็นอะไรนิดหน่อยก็เข้าแต่โงงยา สมัยก่อนสมุนไพรในป่ามีมาก ถ้าใครเป็นไข้ ท้องเสีย ปวดหัว คนสมัยก่อนจะนำสมุนไพรหลาย ๆ ตัว มาบด ต้มน้ำให้ทาน เช่น ถ้าเด็กเล็ก ๆ ก็จะทำสมุนไพรแล้วมรวางไว้ที่กระหม่อมของเด็ก 1 คืน พรุ่งนี้เด็กน้อยก็ลุกขึ้นออกไปวิ่งเล่นกับเพื่อน ๆ ได้แล้ว นายประเสริฐบอกว่า หมอเมืองบ้านเรามีหลายคน เช่น อ้อยลือ ธาตุอินทร์จันทร์ พ่อน้อยเพชร พ่ออ้อยดวงแก้ว ทองคำฟู

หลังจากนั้นนายประเสริฐ ทะลานบุญ ได้บอกว่า เริ่มมีคนจากภายนอกเข้ามาหาทำเลในการทำมาหากิน ก่อนที่จะถึงปี พ.ศ. 2500 โดยนายประเสริฐ ทะลานบุญ บอกว่า ได้มี นายพรม โพร้ทองอุทิศ ได้เดินทางมาจาก อำเภอพร้าว เพื่อจะมาหาทำเลในการทำไร่ยาสูบ และตั้งโรงพยาบาลขึ้น นายประเสริฐ ทะลานบุญ บอกว่าก็เริ่มเป็นจุดเปลี่ยนของชุมชนป่าไผ่ ที่เคยปลูกข้าวกินธรรมดา ชาวบ้านก็เริ่มหันมาเป็นลูกจ้างของ นายพรม โพร้ทองอุทิศ ในการสร้างโรงพยาบาล แต่ก็การดำเนินชีวิตก็เป็นไปตามปกติ ธรรมดาซึ่งดูแลซึ่งกันและกันในชุมชน

กล่าวโดยสรุประบบการผลิตของชุมชนบ้านป่าไผ่ในช่วงแรกเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ เก็บของป่า ใช้แรงงานวัว มีธรรมชาติเป็นที่พึ่งพิง และให้ความเคารพต่อธรรมชาติ โดยชุมชนป่าไผ่จะมีความชำนาญในเรื่องของการปลูกข้าว โดยการใช้น้ำในระบบเหมืองฝาย และมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระบบ “การเอามื้อเอาแสง” เป็นหลัก

ตารางที่ 5 สรุปผลระบบเกษตรดั้งเดิม

ประเด็นการศึกษา	ผลการศึกษา
ระบบการเกษตรดั้งเดิม (ปี พ.ศ.2469-2499)	เป็นระบบที่อาศัยพึ่งพิงธรรมชาติ เป็นการปลูกข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก เลี้ยงวัวไว้ใช้แรงงาน เป็นพาหนะ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวจะปลูกถั่วลิสง ถั่วเหลืองเป็นอาหารเสริมและปรับปรุงบำรุงดิน มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชน ข้าวกับเกลือ และหาของป่า
ปัจจัยการผลิต	ใช้ปัจจัยการผลิตในชุมชน เช่น เมล็ดข้าว มูลวัว ปุ๋ยพืชสด จากถั่วลิสงและถั่วดิน
กรรมวิธีการผลิต	ใช้แรงงานคน และแรงงานสัตว์ในการผลิต อาศัยน้ำฝนและระบบเหมืองฝาย ใช้อุปกรณ์ที่ผลิตขึ้นจากไม้ด้วยภูมิปัญญา ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มีการใช้ระบบ "เอามื้อ เอแสง" ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	ช่วงปลายยุคมี นายพรม โพธิ์ทองอุทิศ เข้ามาสร้างโรงบ่มยาสูบในบ้านป่าไผ่
ขั้นตอนของการปรับเปลี่ยน	โดยเริ่มจาก นายพรม โพธิ์ทองอุทิศ มาจากอำเภอพร้าว เข้ามาสร้างโรงบ่มยาสูบในช่วงของปลายยุค และรับคนเข้าทำงานเป็นคนงานในไร่ยาสูบ ติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้น
ปัญหา	ไม่ค่อยพบปัญหา แต่ในช่วงปลายยุคเริ่มเข้าสู่การเป็นลูกจ้างในโรงบ่มยาสูบของนายพรม โพธิ์ทองอุทิศ

4.2.2 ช่วงระบบเกษตรเคมี (พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2543)

ชุมชนบ้านป่าไผ่ได้เข้ามาสู่ยุคที่ 2 ของการปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรจากเดิมเป็นการเกษตรเพื่อยังชีพ ให้พออยู่พอกินมากกว่าเพื่อขาย การแลกเปลี่ยนสิ่งของ เช่น ข้าวแลกกับเกลือ ชาวบ้านอาศัยลำน้ำแม่โป่ง และน้ำแม่กาดในการทำเกษตร

ก่อนถึงช่วงเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ใน พ.ศ.2504 ชาวบ้านป่าไผ่มีการดำรงชีพโดยการปลูกข้าวและปลูกถั่วเหลือง ถั่วลิสงเป็นหลัก ในช่วงปลายของช่วงยุคที่ 1 ของชุมชนป่าไผ่เริ่มมีการเข้ามาทำธุรกิจของคนนอกชุมชน นั่นก็คือ การเข้ามาของนายพรม โพธิ์ทองอุทิศ เพื่อนำเข้ามาปลูกยาสูบในพื้นที่บ้านป่าไผ่และจัดตั้งโรงบ่มยาขึ้นในชุมชน โดยรับเอาคนบ้านป่าไผ่เข้ามาเป็นลูกจ้างในไร่

ในปี พ.ศ.2500 ชุมชนป่าไผ่เริ่มมีการติดต่อกับชุมชนอื่นๆ ภายนอกเป็นจุดเริ่มต้นของความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในการดำรงชีพของชาวบ้านป่าไผ่ในขณะนั้น ทำให้ชาวบ้านเริ่มนำข้าวออกขายให้กับชุมชนอื่นๆ จะเห็นได้จากชาวบ้านจะมียุ้งข้าวที่มีขนาดใหญ่ขึ้น

พ.ศ. 2510 จากผลของก้าวแรกที่เริ่มมีการติดต่อจากชุมชนภายนอกและชุมชนจากข้างนอกก็เริ่มเข้ามาในชุมชน จากการเล่าของนายประเสริฐ ทะลาบุญ (ปราชญ์ชาวบ้าน) และแม่อุ้ยน้อย ทองคำฟู แม่ของลุงคำปิ่น ทองคำฟู หนึ่งในสมาชิกเกษตรอินทรีย์ วัย 82 ปี เล่าให้ฟังว่าบ้านเรามีการเปลี่ยนแปลงขึ้นในช่วง พ.ศ.2510 มีการเริ่มปรับตัวให้กับความเจริญของบริบทของสังคมภายนอก มีการจัดระบบองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนหลายต่อหลายอย่าง

ซึ่งเป็นช่วงของการมีแผนพัฒนา ฉบับที่ 2 ในนโยบายของรัฐที่เร่งการผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น

ในปี พ.ศ. 2512 เป็นช่วงของการเร่งพัฒนาชนบททำให้ชุมชนบ้านป่าไผ่ได้พัฒนาชุมชนตามนโยบายของรัฐ โดยพ่อหนานดวง ได้แลกเปลี่ยนของตนเองกับที่นาของนายนวล ธาตุอินทร์จันทร์ เพื่อนำมาทำถนนในหมู่บ้าน เพื่อความสะดวกในการคมนาคม

ปี พ.ศ.2520 จากการเร่งผลิตข้าวออกขายมากขึ้นนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมาทำให้สภาพของดินบ้านป่าไผ่เริ่มที่จะเสื่อมโทรม เกษตรกรเริ่มหันมาปลูกกระเทียมโดยคิดว่าน่าจะดีราคาดี เพราะช่วงนั้น พ.ศ.2520 ราคากระเทียมในตลาดดีมาก ขายในราคา 30-40 บาท/กก. พ่อคำจะนำไปขายในท้องตลาดในราคาถึง 70-80 บาท/กก.

อุ้ยน้อย ทองคำฟู เล่าว่า ผู้ที่นำกระเทียมเข้ามาปลูกในบ้านป่าไผ่เป็นคนแรกคือพ่ออุ้ยตา และพ่ออุ้ยฟู เป็นผู้นำเข้ามา โดยแรกๆ ก็ปลูกเอาไว้กิน หวานเกลือให้ปู้ยให้มันในแปลงก็งามแล้ว ต่อมาเกษตรกรบ้านป่าไผ่หันมาปลูกกันมาก ในประมาณ พ.ศ. 2520 เนื่องจากราคาดี

ช่วงปี พ.ศ.2522 พ่อหลวงสมิง ทาอินทร์ ได้ขอพัฒนาถนนในหมู่บ้านกับทางเร่งรัดพัฒนาชนบท และได้นำดินจากป่าช้าที่มีสภาพที่สูงมาถมที่ทำถนน และได้ทำถนนที่ใหญ่ขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อนำผลผลิตกระเทียมออกไปขายในชุมชนภายนอก และนำเงินที่ได้จากการขายผลผลิตซื้อสินค้าจากข้างนอกเข้ามาในหมู่บ้าน เช่น ทีวี ตู้เย็น สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ทันสมัย จึงเป็นจุดเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้รับมาจากภายนอกอีกช่วงเวลาหนึ่ง

ใน พ.ศ.2520-2525 ทางหน่วยงานของรัฐบาลได้เข้ามาส่งเสริมแนะนำวิธีการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งผลผลิตของกระเทียม บางหน่วยงานถึงกับนำปุ๋ยเคมีมาแจกให้ฟรีๆ แต่เกษตรกรบางรายบอกว่าไม่ได้ผลเท่าไร เนื่องจากทางรัฐจะนำปุ๋ยที่มีสูตรเดียวกันมาแจกให้แต่ในความเป็นจริงแล้วสภาพของดินแต่ละแปลงมีความแตกต่างกันอยู่ ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องนำปุ๋ยเคมีที่ทางรัฐบาลมาแจกไปขายคืนให้แก่ร้านค้าในราคาต่ำกว่าทุนแล้วซื้อปุ๋ยที่ตนเองต้องการมาใช้แทน

ปี พ.ศ.2530 จากการเร่งผลผลิตของเกษตรกรบ้านป่าไผ่ที่เร่งในการผลิตกระเทียมออกขายส่งตลาดภายนอก ประกอบกับปี พ.ศ.2530 เป็นช่วงของการเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ที่เร่งขยายเศรษฐกิจไทยให้ขยายตัวมากขึ้น ฐานะทางการเงินของประเทศดีขึ้น เนื่องจากประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบเปิดและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของโลกอย่างรวดเร็วมาก แต่ในขณะเดียวกันการขยายตัวของเศรษฐกิจในอัตราที่สูงได้ก่อให้เกิดความไม่สมดุลในการพัฒนาที่สำคัญหลายอย่าง เช่น ปัญหาการปรับตัวของสังคมไทย ที่จะปรับปรุงชุมชนการเกษตรในชนบทสู่เศรษฐกิจอุตสาหกรรม เป็นเหตุให้ชุมชนบ้านป่าไผ่เริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทสู่สังคมเมืองมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่แบบไทยดั้งเดิมต้องปรับเปลี่ยนเป็นการดำเนินชีวิตตามแบบสมัยใหม่ที่ไม่ใช่ตัวของตน จึงมีผลทางด้านจิตใจ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านป่าไผ่

โดยจะเห็นว่าในช่วงปี พ.ศ.2530 เกษตรกรได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจการตลาด ผลผลิตกระเทียมราคาตกต่ำ ขายไม่ออก แต่เกษตรกรมีการลงทุนที่สูง ซื้อปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ฮอริโมนเร่งผลผลิต ทำให้เกษตรกรขาดทุน บางรายถึงกับต้องขนกระเทียมไปทิ้ง บางรายก็ขายไปในราคาที่ถูกลง ทำให้ปีต่อมาเกษตรกรบ้านป่าไผ่ขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร เนื่องจากชาวบ้านต้องเข้าไปในเมืองขายแรงงาน เพราะค่าแรงงานที่แพงกว่า แต่ในชุมชนป่าไผ่มีค่าแรงที่ต่ำ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการกู้หนี้-ยืมสินขึ้นในปี พ.ศ.2530 นายประเสริฐ ทะลาบุญ เล่าให้ฟังว่า ชาวบ้านเริ่มที่จะกู้เงินเพื่อนำมาลงทุนในการเกษตรเนื่องจากไม่มีแรงงานทำให้เกษตรกรต้องไปซื้อเครื่องพ่นยา เริ่มใช้รถไถมาแทนแรงงานคน

พ.ศ.2533 เกษตรกรบ้านป่าไผ่เริ่มเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาหาแนวทางในการกลับมาพึ่งตนเอง เพื่อลดปัญหาการอพยพแรงงานในท้องถิ่นประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ จึงได้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อผลิตเป็นธุรกิจชุมชนขนาดเล็กและให้เกิดความหลากหลายในการทำเกษตรขึ้นในชุมชนป่าไผ่ เช่น กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มผู้เลี้ยงวัว กลุ่มผู้เลี้ยงกบ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มประมง กลุ่มจักสาน เป็นต้น

ปี พ.ศ.2535 นายประเสริฐ ทะลาบุญ ได้เล่าว่าทางสำนักงานเกษตรอำเภอคอยสะเกิดได้มีการประชุมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มเกษตรผสมผสาน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ให้ร่วมกันจัดกองทุนของกลุ่มขึ้น โดยเปิดให้สมาชิกเข้าหุ้นละ 100 บาท แต่ก็ไม่มีใครสนใจที่จะลงทุน เนื่องจากไม่แน่ใจในการดำเนินงาน จึงมีผู้ลงทุนกันเพียง 6 คนเท่านั้น (ชาวบ้านเรียกว่ากลุ่มหก) สมาชิกในกลุ่มจึงชักชวนกันทำทั้งครอบครัวจากนั้นจึงปลูกสร้างเป็นโรงแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรขึ้นใน พ.ศ. 2536 โดยมีนางอุทิศ ทะลาบุญ ผู้เป็นภรรยาของนายประเสริฐเป็นประธานกลุ่ม

ปี พ.ศ.2537 ทางสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชุมชนได้เข้าไปในชุมชนบ้านป่าไผ่ และนัดประชุมกลุ่มชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มพืชไร่ ได้มีการให้การอบรม การวางแผนในด้านการทำการเกษตรของเกษตรกรบ้านป่าไผ่ โดยพัฒนากรประจำตำบลแม่โป่ง พัฒนาการประจำอำเภอคอยสะเกิด และนักวิชาการเกษตร นอกจากการให้ความรู้แล้วทางสำนักงานพัฒนาชุมชนยังให้การสนับสนุนทางด้านเครื่องปลูกข้าวโพด ปุ๋ยเคมี ยา ฮอร์โมนพืชให้กลุ่มเกษตรกรฟรี เพื่อเป็นทุนในการผลิต (จากการเล่าของ สมหมาย ทาอินทร์ ประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์)

จะเห็นได้จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเอง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตในชุมชนบ้านป่าไผ่ จะต้องมีส่วนของรัฐบาลมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ไม่น้อย เพราะดูจากแผนพัฒนาเกษตรกรในแผนพัฒนาฉบับที่ 7 (2535-2539) จะเห็นว่านโยบายของรัฐบาลที่มุ่งจะปรับโครงสร้างของระบบการผลิตในระดับจังหวัด ให้มีความสอดคล้องกับแผนการผลิตจากส่วนกลาง โดยจะเห็นจากโครงการปรับโครงสร้างระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ในแผนพัฒนาฉบับที่ 7 ทำให้ชุมชนป่าไผ่ถูกส่วนกลางนำระบบการผลิตที่ไม่เหมาะสมในสภาพพื้นที่และวิธีการผลิตของเกษตรกรป่าไผ่จึงทำให้การดำเนินงานไม่ได้ผลเท่าที่ควร

พ.ศ.2538 เกษตรกรบ้านป่าไผ่ต้องปรับตัวอีกครั้งกับการเปลี่ยนแปลงจากนโยบายของทางภาครัฐ เนื่องจากปี พ.ศ.2538 ทางกรมเริ่มปล่อยน้ำจากเขื่อนแม่กวงให้ไหลผ่านบ้านป่าไผ่เพื่อนำไปใช้ในการเกษตร โดยทางสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคอยสะเกิดได้แจ้งให้ผู้ใหญ่บ้าน (พ่อหลวงชัยวัน ธาตุอินทร์จันทร์) ที่ดำรงตำแหน่งในเวลานั้นประชุมกลุ่มชาวบ้านเพื่อจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ แล้วให้สมาชิกกลุ่มไปรับการอบรมเป็นเวลา 2 วัน และเมื่อเสร็จการอบรมทางหน่วยงานพัฒนาชุมชนจึงให้สมาชิกจัดตั้งกองทุนโดยให้สมาชิกถือหุ้นคนละ 1 หุ้น ๆ ละ 100 บาท และทางสำนักงานพัฒนาชุมชนสมทบกองทุนให้อีกเป็นเงิน 60,000 บาท เพื่อให้ทางเกษตรกรนำไปใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำ

ปี พ.ศ.2539-2543 ได้ชื่อว่าเป็นช่วงที่เกษตรกรบ้านป่าไผ่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ เกษตรกรบ้านป่าไผ่ประสบปัญหาหลายต่อหลายอย่างทั้งสภาพเศรษฐกิจ สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม และกระหน่ำซ้ำเติมอีกโดยพิษภัยจากธรรมชาติ จากการเล่าให้ฟังของนายสมหมาย ทาอินทร์ (ประธานกลุ่ม) ว่า เมื่อปี พ.ศ.2540 เกิดภัยแล้งขึ้นในชุมชนและบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียง ทำให้ได้รับผลกระทบ ผลผลิตมีคุณภาพไม่ดี หอมกระเทียมไม่ค่อยงาม และขายผลิตผลไม่ออก แต่เกษตรกรมีการลงทุนสูง ทำให้เกษตรกรบ้านป่าไผ่ขาดทุน และต้องไปหากู้เงินเพื่อนำมาใช้หนี้เก่าและลงทุนต่อไป

ในปี พ.ศ.2542 เกษตรกรบ้านป่าไผ่ยังไม่ฟื้นจากการขายผลิตผลไม่ออก ประกอบกับเศรษฐกิจซบเซา ทำอะไรก็ไม่ค่อยได้ ของก็แพง ทำให้เกษตรกรบ้านป่าไผ่หลายคนเริ่มจะมาทบทวนความคิดตัวเองในการหันกลับมาพึ่งตนเอง อยู่กินแบบเก่าๆ มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ต้องวิ่งไปตามกระแสความทันสมัย ในปี พ.ศ.2543 หลายๆ คนเริ่มหันมาพูดคุยถึงปัญหาของสภาพเศรษฐกิจ ปัญหาของผลิตผลขายไม่ได้ราคา ปัญหาเรื่องดอกเบี้ยจากการเป็นหนี้สิน และปัญหาสภาพของดินเสื่อมโทรม สภาพอากาศมีคุณภาพต่ำลง

ปลายปี พ.ศ.2543 ได้มีการเริ่มที่จะพูดคุยกันในช่วงแรก ที่มีการจับกลุ่มคุยปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน จากการได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจของประเทศ จึงทำให้เกษตรกรหันมาหาทางออกของปัญหา จากการเล่าของนายสมหมาย ทาอินทร์ (ประธานกลุ่ม) ว่า แรกๆ เริ่มมีความสนใจในการเกษตรแบบต่างๆ อยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นเกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ หรือเกษตรอินทรีย์ จึงได้เข้าไปปรึกษาพูดคุยกับนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ในหมู่บ้านทางการเกษตร และมีความรู้เป็นผู้แสวงหาความรู้ตลอดเวลา ได้รับการอบรมในสถานที่ต่างๆ มากมาย ก็ได้รับการแนะนำให้หันมาทำเกษตรแบบอินทรีย์ โดยทางนายสุรชัย

มรดกวิจิตรการ จะเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่พอจะเข้ามาช่วยได้ จึงเป็นจุดเริ่มแรกที่จะเกิดการรวมกลุ่มกันขึ้น จากนั้นนายวาทย ญาติผู้ง และนายสุทิน ทาวรรณะ ก็เข้ามาขอคำแนะนำจากนายสุรัชย์ ในการทำปุ๋ยน้ำอินทรีย์ และสารไล่แมลง ประกอบกับนายสุวรรณ พองวรรณ และนายนิเวทย์ ทองคำฟู เป็นเพื่อนบ้านกันใกล้ๆ บ้านของนายสุรัชย์ มรดกวิจิตรการ จึงเข้ามาปรึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้กันในเรื่องของการเกษตร ประกอบกับนายอนันต์ พานคำดาว มีความสนใจในเรื่องของการปรับปรุงดินจึงได้มีการพูดคุยและนัดพบกันอยู่เสมอในบริเวณบ้านของนายสุรัชย์ มรดกวิจิตรการ จึงนับว่าบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลกลุ่มแรกที่มีความคิดที่จะหันหลังให้กับการผลิตแบบใช้สารเคมี จึงนับว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลงของระบบการผลิตของชุมชนบ้านป่าไผ่อีกครั้งหนึ่งในกลุ่มเกษตรกรกลุ่มหนึ่งที่บ้านป่าไผ่

โดยสรุป ช่วงการเกษตรเพื่อขายและเปลี่ยนเป็นเกษตรเคมีของชุมชนป่าไผ่ โดยเริ่มจากการขายข้าวให้กับชุมชนใกล้เคียง ต่อมาเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มีการคมนาคมสะดวก สามารถติดต่อกับชุมชนภายนอก ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายเร่งการผลิตเพื่อส่งออก จึงเป็นผลให้หน่วยงานๆ เริ่มเข้ามาให้การสนับสนุน ทั้งทางวิชาการและสนับสนุนการให้ปุ๋ยเคมีมากขึ้น ทำให้เกษตรกรหันมาใช้สารเคมีมากขึ้นในช่วงนี้

ตารางที่ 6 สรุปผลระบบเกษตรเคมี

ประเด็นการศึกษา	ผลการศึกษา
ระบบเกษตรเคมี (ปี พ.ศ.2500-2543)	เป็นการผลิตเพื่อขาย เริ่มแรกจากการขายข้าวให้กับชุมชนใกล้เคียง หลังจากนั้นหันมาทำเกษตรแบบเคมี ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช สารสังเคราะห์ ใช้รถไถขนาดใหญ่แทนแรงงานคนและสัตว์
ปัจจัยการผลิต	ต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีราคาสูง เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยาเคมี สารเร่งผลผลิต รถไถขนาดใหญ่
กรรมวิธีการผลิต	ใช้แรงงานจากเครื่องยนต์ ต้องจ้างแรงงานจากภายนอกชุมชน ใช้เทคนิคที่ทันสมัย ปลูกพืชเชิงเดี่ยวในพื้นที่ขนาดใหญ่

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ประเด็นการศึกษา	ผลการศึกษา
หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท สำนักงานเกษตรอำเภอ กรมชลประทาน ศูนย์การศึกษาและพัฒนาช่วยฮ่องไคร้ฯ โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแมกวง เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล พัฒนาการอำเภอ อุตสาหกรรมจังหวัด
ขั้นตอนของการปรับเปลี่ยน	เริ่มจากการนำกระเทียมเข้ามาของอู๋ตาและพ่ออู๋ฟู ในปี พ.ศ.2520 จากนั้นราคากระเทียมในตลาดราคาดี คนในชุมชนหันมาปลูกกันหมด ประกอบกับหน่วยงานของรัฐมีการส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงในการเร่งผลผลิตเพื่อขาย
ปัญหา	ทำให้เกิดปัญหาหนี้สิน สุขภาพของชุมชนเสื่อมโทรม ทั้งร่างกายและจิตใจ สิ่งแวดล้อมเกิดความเสียหาย ขาดความสมดุลของระบบนิเวศ ประเพณีวัฒนธรรมถูกทำลาย สูญเสียการพึ่งตนเอง

4.2.3 ช่วงระบบเกษตรอินทรีย์ (พ.ศ.2544-ปัจจุบัน)

จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นใน พ.ศ.2544 เนื่องจากเกษตรกรบ้านป่าไผ่ประสบปัญหามากในเรื่องของการผลิตทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นราคาผลผลิตที่ตกต่ำ ต้นทุนในการผลิตที่สูง ภาวะการขาดแคลนแรงงานภายในท้องถิ่น ซึ่งนำมาถึงการกู้หนี้ยืมสินเพื่อนำมาซื้ออุปกรณ์ เครื่องทุนแรง ยาปราบวัชพืช ตลอดจน ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ส่งผลถึงคุณภาพจิตใจที่ย่ำแย่ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมในชุมชนที่เสื่อมโทรม โดยเฉพาะปัญหาของดินที่เสื่อมโทรมอย่างมาก เป็นผลให้เกษตรกรบ้านป่าไผ่ติดต่อกับวงจรของบริษัทขายปุ๋ย ยาเคมี บริษัทข้ามชาติ และวงจรของการตลาดที่ไม่มีความแน่นอน มานานนับหลายปี เหมือนปลาที่ว่ายวนอยู่ในอ่าง ไม่มีอิสระในตัวเอง

จากการเล่าของนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสำเร็จในการดำรงชีพด้วยการทำการเกษตรเป็นที่รู้จักกันของชุมชนในใกล้เคียง และหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในบ้านของนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

สาเหตุที่เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นนั้น เนื่องจากนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ เป็นเกษตรกรที่ทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี แต่ต้องสูดดมรับเอาสารเคมีจากเพื่อนบ้านอยู่ทุกๆ วัน

โดยเฉพาะแปลงปลูกหอมและกระเทียมของนายทวี ทาวรรณะ เกษตรกรเพื่อนบ้านที่พ่นยาปราบศัตรูพืชอยู่เป็นประจำและต่อเนื่อง เป็นผลทำให้นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ ซึ่งเป็นคนที่ชอบแสวงหาความรู้ และเข้าร่วมการอบรมในเรื่องของการเกษตรแบบอินทรีย์เป็นประจำ จึงเกิดความคิดที่จะเผยแพร่ความรู้ให้กับเพื่อนบ้าน ก็เลยพูดคุยกันกับเพื่อนบ้านที่ทำเกษตรแบบเคมีให้ลองมาปรับใช้สารสกัดที่ทำจากธรรมชาติ โดยมีผู้ที่ริเริ่มจับกลุ่มในช่วงแรกๆ คือ นายสุวรรณ ฟองวรรณ นายนิวัฒน์ ใจอาสา ซึ่งมีฐานะเป็นน้องเขย และนายสมหมาย ทาอินทร์ ซึ่งมีทุนในใจอยู่แล้วที่จะมาใช้สารสกัดจากธรรมชาติเป็นทุนเดิม ก็มีการพูดคุยกันเกิดขึ้นในการคิดจะหันกลับมาใช้สารจากธรรมชาติ ปลาย พ.ศ. 2544 จากการเล่าของนายสมหมาย ทาอินทร์ แต่ก็ปลูกข้าวกับกระเทียมในพื้นที่ 5 ไร่ และเลี้ยงวัว 2 ตัว รู้สึกว่า ยิ่งปลูกผลผลิตยิ่งต่ำลง จึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเกษตรแบบผสมผสาน จากการสนับสนุนของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ เริ่มปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน และลงทุนขุดบ่อปลา ในพื้นที่ 1 งาน เอาไว้เก็บน้ำและเลี้ยงปลา โดยการสนับสนุนของกรมพัฒนาที่ดินเขต 6 จังหวัดเชียงใหม่

เมื่อทำไปได้ระยะหนึ่งก็รู้ตัวเองว่า ต้นทุนในการผลิตยังสูงอยู่ และยังจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืชอยู่ ก็คิดหาทางออกและเริ่มปรึกษากันในกลุ่มเล็กๆ โดยมีพ่อหลวงทองสุขเป็นที่ปรึกษาและหาแนวทางในการที่จะทำให้ชุมชนมีสุขภาพที่ดีในการบริโภคผักที่ปลอดภัย และลดต้นทุนในการผลิตที่สูงให้ได้ จึงเริ่มพากลุ่มชาวบ้านที่มีความสนใจในการที่จะหันกลุ่มมาทำเกษตรแบบอินทรีย์ไปดูงาน อบรม นอกสถานที่ไม่ว่าจะเป็นคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ไปดูงานที่จังหวัดลำพูน จังหวัดนครปฐม ที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นต้น

นายสุวรรณ ฟองวรรณ เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ได้เริ่มทดลอง ปลูกถั่วพุ่มในแปลงหอมแดง ช่วงปี 2544 โดยการแนะนำของนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นหมอดินประจำตำบล โดยนายสุวรรณ ฟองวรรณ ได้ทดลองปลูกถั่วพุ่มในพื้นที่ของตนเอง จำนวน 6 ไร่ ในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน พ.ศ. 2544 แล้วก็ไถกลับหมักไว้ ทำการปลูกในเดือนธันวาคม เมื่อเปรียบเทียบกับปีก่อนๆ ก็ไม่แตกต่างกันเท่าไร แต่นายสุวรรณบอกว่ามันช่วยลดต้นทุนปีก่อนๆ จะต้องซื้อปุ๋ยมาใช้ในพื้นที่ แต่ปีนี้ไม่ต้องซื้อ แต่ผลผลิตเท่ากัน นายสุวรรณ ฟองวรรณ บอกแล้วก็ยิ้มด้วยแววตาที่ภูมิใจ

ในปี พ.ศ.2545 เป็นช่วงที่คนในชุมชนป่าไผ่เริ่มตระหนักถึงคุณภาพชีวิตมากขึ้น เนื่องจากมลภาวะอากาศมีคุณภาพต่ำลง เนื่องจากฝุ่นละออง คvdnจากการเผาป่า ละอองจากการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและอื่น ๆ มีมากขึ้น คนในชุมชนเป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจมากขึ้น จากการให้ข้อมูลของ คุณสุภาภรณ์ วุฒิการณั้ เจ้าหน้าที่อนามัยตำบลแม่โป่ง เล่าให้ฟังว่า ชาวบ้านป่าไผ่เริ่มมีอาการของโรกระบบทางเดินหายใจมากขึ้น ก็เลยสืบเสาะหาต้นเหตุของโรคเกิดจากอะไร ได้ความว่าเกษตรกรต้องเร่งผลผลิตเพื่อนำเงินส่งลูกๆ เรียน และชำระดอกเบีย้ที่กู้มาจึงจำเป็นต้องใช้เครื่องพ่นแรงเข้ามาช่วย เช่น ยาปราบศัตรูพืช ยากำจัดวัชพืช และปุ๋ยเร่งผลผลิต จึงเป็นเหตุให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ในปี 2545 ผู้วิจัยขณะนั้นทำงานเป็นเจ้าหน้าที่เกษตร ประจำศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ฝ่ายศึกษาและพัฒนาที่ดิน สนใจในเรื่องเกษตรอินทรีย์จึงได้ศึกษาจากผู้รู้ และการเข้าอบรมจากสถานที่ต่างๆ ที่มีการอบรมในเรื่องเกษตรอินทรีย์ ได้ทดลองผลิตพืชผักโดยระบบเกษตรอินทรีย์ขึ้นในพื้นที่ 1 ไร่ ซึ่งปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ จึงนำผลนั้นขยายออกไปสู่หมู่บ้านป่าไผ่ การผลิตฮอว์โมนพืช ปุ๋ยน้ำชีวภาพ และสารไล่แมลงจากสารสะเดา ชา และตะไคร้หอม จากเชื้อจุลินทรีย์ (พด. 2) ให้ความรู้แก่เกษตรกร และกลุ่มนักเรียนที่เรียนวิชาเกษตรในโรงเรียนบ้านป่าไผ่ จากจุดนี้เองทำให้ผู้วิจัยได้พูดคุยกับพ่อหลวง*ทองสุข ธาตุอินจันทร์ เกี่ยวกับปัญหาของเกษตรกรในบ้านป่าไผ่

พ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ บอกว่า ปัญหาทางการเกษตรเป็นปัญหาที่ซับซ้อนมาก และเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกันหมด ไม่ว่าจะเป็นกระแสของการพัฒนาประเทศ เร่งให้ชาวบ้านผลิต แต่ขยายผลผลิตไม่ออก พ่อค้าคนกลางกดราคา ต้องไปกู้หนี้ยืมสินเพื่อส่งลูกเรียน ต้องเร่งผลผลิตอย่างเดียวเพราะดอกเบี้ยมันไล่หลังมาแล้ว แต่ก็มีคนกลุ่มหนึ่งเริ่มเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น และพร้อมที่จะหันกลับมาทำการเกษตรแบบพอเพียง และไม่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของชุมชน

ในปี 2545 เป็นปีที่ชุมชนเกิดความสนใจในเรื่องสุขภาพ และปัญหาของหนี้สินอย่างมาก ประกอบกับปี 2545 ดร. สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เข้ามาให้ความ

* พ่อหลวง เป็นชื่อเรียกผู้ใหญ่บ้านของชุมชนทางภาคเหนือ

สนใจในเรื่องปัญหาด้านสุขภาพ และปัญหาเรื่องต้นทุนในการผลิตทางการเกษตร ได้เข้ามาสนับสนุนด้านความรู้ สร้างความตระหนักในเรื่องของสุขภาพชุมชน และการอบรมในเรื่องการผลิตปุ๋ยน้ำชีวภาพ

ทำให้ผู้วิจัยรู้ว่าชาวบ้านกำลังที่จะให้ความสำคัญในด้านสุขภาพและการผลิตผักที่ปลอดภัยมากขึ้น

พ.ศ. 2546 จากการเข้ามาทำงานวิจัย และสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณของ ดร.สิทธิรัฐ ประพุทธินิติสาร ทำให้ชาวบ้านป่าไผ่เกิดความรู้สึที่ดีที่มีบุคคลภายนอกชุมชนได้ให้ความสำคัญกับคนในชุมชน จึงเป็นจุดที่มีการประสานงานของหน่วยงานของรัฐขึ้นหลายหน่วยงานอย่างเป็นทางการ องค์กรไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานสาธารณสุขประจำจังหวัดเชียงใหม่ อนามัยประจำตำบลแม่โป่ง กรมพัฒนาที่ดินเขต 6 หน่วยวิเคราะห์ดินเคลื่อนที่จากอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง จึงรวมกันหาต้นเหตุของปัญหา สุขภาพในชุมชนที่เกิดจากการทำเกษตรแบบใช้สารเคมี อย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาอันมากกว่า 40 ปี จึงได้มีการตรวจหาสารเคมีในเลือด เพื่อให้เกษตรกรเห็นถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมีในการเกษตร โดยมีการตรวจขึ้นที่บริเวณโรงเรียนบ้านป่าไผ่ โดยมีเกษตรกรให้ความสนใจถึง 102 ราย เมื่อ วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2546

จากผลการศึกษาที่ออกมาทำให้เกษตรกรชาวบ้านป่าไผ่ บางคนตกใจกับผลที่ออกมาเนื่องจากตนเองไม่เคยพ่นสารเคมีเลย และที่สำคัญผลเลือดที่ปกติมีเพียง 5 รายเท่านั้นจาก 102 ราย โดยเฉพาะนายสุรชัยที่ไม่เคยพ่นสารเคมีเลย แต่ปรากฏผลตรวจสารพิษในร่างกายออกมาในลำดับที่ไม่ปลอดภัย จึงเป็นผลทำให้ นายสุรชัย ชาติอินจันทร์ เกิดแนวความคิดที่น่าจะมาจากการสูดดมรับสารพิษอยู่ทุกๆ วันเป็นเวลาอายุกว่า 10 ปี เนื่องจากแปลงเกษตรของนายสุทิน ทาวรรณะ อยู่ข้างบ้าน และแปลงของนายวาทย์ ญาติผู่ง อยู่ด้านหลังบ้าน เนื่องจากสองคนนี้ฉีดพ่นยาอย่างหนักในการปลูกหอมและกระเทียม

ในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ 2546 นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ จึงได้เริ่มพูดคุยชักชวน นายวาทย์ ญาติผู่ง และนายสุทิน ทาวรรณะ หันมาทำการเกษตรแบบปลอดภัย โดยนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ เป็นคนสอนวิธีการทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ สารไล่แมลงจากสะเดาและยังเป็นผู้ทำเรื่องขอสนับสนุนเมล็ดถั่วพุ่มนำมาให้ นายวาทย์ ญาติผู่ง และนายสุทิน ทาวรรณะ ปลูก ซึ่งนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ กล่าวว่า กว่าที่จะชักชวนให้มาทำเกษตรแบบปลอดภัยนั้น ต้องใช้เวลานานหลายเดือน นายสุรชัยถึงกับบอกว่าช่วงนั้นเหนื่อยและท้อแท้มากกับการที่จะเปลี่ยนจิตใจของคน

ต้นเดือนมีนาคม จากการให้สัมภาษณ์ของนายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าว่า เกษตรเริ่มเห็นความสำคัญของความปลอดภัยของชุมชนและปัญหาของด้านทุนการผลิต จึงเริ่มจับกลุ่มกันอย่างจริงจังที่บ้านนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ พุดคุยถึงการรวมกลุ่มเพื่อทำเป็นตัวอย่างให้แก่เพื่อนเกษตรกร

นายสมหมาย ทาอินทร์ กล่าวด้วยน้ำเสียงที่เข้าใจชีวิตว่า “การทำอะไรสักอย่างที่เป็นของใหม่ทุกอย่าง ถ้าไม่มีผู้นำทำเป็นตัวอย่างก็จะมีไม่มีใครทำตาม ก็เหมือนคนเราจะข้ามน้ำไปฝั่ง อีกฝั่งหนึ่งถ้าไม่มีคนลงไปก่อนก็จะไม่รู้ว่าจะข้ามน้ำมันลึกแค่ไหน ถ้าลงไปแล้วน้ำมันลึก คนอื่นๆ ก็จะไม่ลงตามหรือหาวิธีอื่นที่จะข้ามไปแต่ถ้าคนนำลงไปแล้วน้ำมันไม่ลึก สามารถเดินข้ามไปได้ที่ที่อยู่หลังก็จะตามกันลงมา เพื่อที่จะข้ามน้ำไปพร้อมกัน”

จากการจับกลุ่มกันจริงจังของคนไม่กี่คน มีนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ นายสมหมาย ทาอินทร์ นายสุวรรณ พงษ์วรรณ และนายวาทย์ ญาติผู้ จึงเป็นจุดเริ่มแรกของการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของบ้านป่าไผ่ขึ้น

จากนั้นพ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ ผู้ที่มีส่วนขับเคลื่อนของกลุ่มมาโดยตลอดก็จะประกาศให้ชาวบ้านที่มีความสนใจในการที่จะทำเกษตรแบบอินทรีย์ให้ไปลงชื่อที่บ้านนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ ได้ทุกวัน

วันที่ 5 มีนาคม 2546 เป็นวันประชุมประจำเดือน พ่อหลวงเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า มีชาวบ้านเริ่มสนใจมากขึ้นเรื่อยๆ และในวันนี้จึงมีการคัดเลือกประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของบ้านป่าไผ่ขึ้น อย่างเป็นทางการโดยมีรายชื่อและตำแหน่งดังนี้

ตารางที่ 7 รายชื่อสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ บ้านป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ต.แม่โป่ง อ.ดอยสะเก็ด

จ.เชียงใหม่

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	เลขประจำตัวประชาชน	บ้านเลขที่	ตำแหน่ง
1	นายสมหมาย ทาอินทร์	3500500457352	2	ประธาน
2	นายอนันต์ พานคำดาว	3500500410666	125	รองประธาน
3	นางพัฒนา วงเวียน	3500500459207	46/2	เลขานุการ
4	นายถนอม ทองคำสม	3500500461311	65/1	เหรัญญิก
5	นายประเสริฐ ทะลานบุญ	3500500460744	76	ที่ปรึกษาอาวุโส
6	นายทองสุข ธาตุอินทร์จันทร์	3500500457085	4	ที่ปรึกษา

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	เลขประจำตัวประชาชน	บ้านเลขที่	ตำแหน่ง
7	นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ	3500500431961	94	ผู้ประสานงาน
8	นายนิवासน์ ธาตุอินจันทร์	3500500457000	3	สมาชิก
9	นายสมเพชร ทิศลังกา	3500500457313	5	สมาชิก
10	นายไวพจน์ ทิศลังกา	3500500467307	192	สมาชิก
11	นางจินตนา ทาวรรณะ	3500500460809	26/1	สมาชิก
12	นายสุพัฒน์ ทาวรรณะ	3500500458685	36/1	สมาชิก
13	นายสมพล กุณาเงิน	5500590004693	38	สมาชิก
14	นายคำปัน ทองคำฟู	3500500557560	40	สมาชิก
15	นายทวี ทาวรรณะ	3500500458090	49	สมาชิก
16	นายทองสุข เกตุดี	3500500460272	65/2	สมาชิก
17	นายสมพงษ์ วงศ์ใหญ่	5500590004103	71	สมาชิก
18	นายตาล ธาตุอินจันทร์	3500500460222	79/1	สมาชิก
19	นายบุญลือ ธาตุอินจันทร์	3500500461422	86	สมาชิก
20	นายสุพจน์ เทวะตา	3500500461490	87	สมาชิก
21	นายสุทิน ทาวรรณะ	3500500459126	88	สมาชิก
22	นายวสันต์ ธาตุอินจันทร์	3500500456879	83	สมาชิก
23	นายวาทย์ ญาติผู้ง	3500500461929	93/1	สมาชิก
24	นายวิวัฒน์ ใจอาสา	3640500174741	94/1	สมาชิก
25	นายสุวรรณ พองวรรณ	3500500461848	95	สมาชิก
26	นายไกรสร ธาตุอินจันทร์	3500500463263	118	สมาชิก
27	นายสมเด็จ ตาสุนทร	3500500463778	130	สมาชิก
28	นายทรงวุฒิ ธาตุอินจันทร์	3500500457514	12/1	สมาชิก
29	นายสมพร ทองคำฟู	5500500016433	145	สมาชิก
30	นายนิเวทย์ ทองคำฟู	3500500467200	190	สมาชิก
31	นายประเสริฐ ทองคำฟู	3500500467421	195	สมาชิก
32	นายสมจิตต์ เทโวชาติ	3500500467366	193	สมาชิก
33	นายบุญแทน ไทใจอุ่น	3500500465061	29	สมาชิก
34	นายชาญชัย เสนน้อง	3501300257890	148	สมาชิก
35	นางโสภิต ธาตุอินจันทร์	3500500467978	209	สมาชิก

หลังจากมีการแต่งตั้งประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ของหมู่ 2 บ้านป่าไผ่ขึ้นเรียบร้อยแล้วโดยมี นายสมหมาย ทาอินทร์ เป็นประธานกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มก็เริ่มที่จะปรับตัวในการปรับเปลี่ยนระบบของการผลิตโดยการทดลองด้วยตนเอง จากการนำความรู้จากภายนอกมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตนเอง

กลางเดือนมีนาคม พ.ศ.2546 ทางกลุ่มเกษตรอินทรีย์ของหมู่ที่ 2 บ้านป่าไผ่ก็ได้รับเชิญให้เข้าฝึกอบรมเรื่องการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยการบรรยายของ Mr. Han Kyu Cho นายกสมาคมเกษตรธรรมชาติประเทศไทย จัดขึ้นที่ภาควิชาทรัพยากรดินและสิ่งแวดล้อม คณะผลิตกรรมการเกษตร ซึ่งมี ดร.อานัฐ ตันโช เป็นผู้จัดงาน และกลุ่มเกษตรอินทรีย์ของบ้านป่าไผ่ก็ได้รับการประสานงานจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยผ่านทางพี่คำหล้า ซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโท ด้านการจัดการทรัพยากรดินอย่างยั่งยืนที่เป็นคนบ้านป่าไผ่เอง จึงได้นำขบวนการประสานงานกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ให้เข้ารับการอบรมโดยผ่านทางนายสุรชัย

จากการได้อบรมในครั้งนี้ ผู้วิจัยเองก็ได้เข้าอบรมด้วยและก็มีโอกาสได้พูดคุย รับประทานอาหาร มรดกวิจิตรกร นายสมหมาย ทาอินทร์ (ประธานกลุ่ม) และนายอนันต์ พานคำดาว (รองประธานกลุ่ม) ทำให้ผู้วิจัยได้รับทราบถึงความก้าวหน้าของกลุ่มเกษตรอินทรีย์มาโดยตลอด

นายสุรชัย มรดกวิจิตรกร บอกว่า “ประสบการณ์ของการเรียนรู้ นอกสถานที่หลายแห่ง ก็ได้ส่งผลให้กลุ่มเกษตรอินทรีย์ของบ้านป่าไผ่ ต้องการทำให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้นเพิ่มที่จะขยายผลให้แก่เพื่อนบ้าน และชุมชนใกล้เคียง แต่ทางกลุ่มยังขาดงบประมาณในการดำเนินการ จึงได้ประชุมปรึกษาหารือภายในกลุ่ม จึงได้ขอสรุปว่า ทำเป็นลักษณะของหุ้น ทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วม และมีสิทธิ์เท่าเทียมเท่ากัน ดังนั้นทุกคนมีการลงทุนกันคนละ 1 หุ้น หุ้นละ 100 บาท จึงได้เงินมา 3,500 บาท เป็นเงินก้อนแรกของกลุ่ม โดยมีนางพัฒนา วงเวียน เป็นผู้เก็บรวบรวมเงิน โดยเข้าบัญชีธนาคาร การจะเบิกเงินได้ต้องมีลายเซ็นสามคนคือ พ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ นายสมหมาย ทาอินทร์ และนางพัฒนา วงเวียน และการเบิกใช้จ่ายแต่ละครั้ง ต้องมีการแจ้งให้ทราบก่อนในที่ประชุมทุกครั้งไป”

ต่อมาทางกลุ่มก็เริ่มทดลองทำอย่างจริงจัง โดยใช้สวนของนายริน สมหมาย เป็นสถานที่ในการปฏิบัติงาน และพบปะกันของกลุ่มอยู่อย่างสม่ำเสมอ

ในการเริ่มต้นทำ แบบลองผิดลองถูกมาโดยตลอด อุปกรณ์ ถังหมักน้ำชีวภาพก็มีอยู่ 2 ถัง โดยการมอบให้ของพี่แดง ชั้นแรกกลุ่มตกลงกันว่า เริ่มทำน้ำหมักปุ๋ยน้ำชีวภาพก่อนโดยใช้ สูตรมาตรฐานของกรมพัฒนาที่ดิน โดยมีสูตร ดังนี้

ผักหรือผลไม้ :	กากน้ำตาล :	น้ำ
4	1	1
(40 กิโลกรัม	: 10 กิโลกรัม	: 10 ลิตร)

นายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าถึงวิธีการทำให้ผู้วิจัยฟังดังนี้

1. นำเชื้อจุลินทรีย์ ที่บรรจุในซอง 1 ซุด ผสมในน้ำ 10 ลิตร คนให้เข้ากันนาน 5 นาที
2. ผสมเศษผักและผลไม้ (สับให้เล็กก่อนหมัก) และกากน้ำตาลหรือถ้าไม่มี นายสมหมาย ทาอินทร์ บอกว่า ใช้น้ำตาลทรายแดง, น้ำอ้อย, หรือน้ำมะพร้าวแทนก็ได้) เทลงไปในถังหมักขนาด 50 ลิตร แล้วเทน้ำจุลินทรีย์ (พด.2) ผสมลงในถังหมัก
3. ใช้ไม้คนส่วนผสมในถังหมักให้เข้ากัน
4. ปิดฝาไม่ต้องสนิท (นายสมหมาย ทาอินทร์ อธิบายว่า ถ้าปิดแน่นมาก ประมาณ 2-3 วัน ก๊าซต่างๆ มันจะดันฝาปิดออก ดังนั้นแค่ปิดธรรมดาพอ)
5. หมักได้อย่างน้อย 7 วัน จึงสามารถนำปุ๋ยน้ำชีวภาพมาใช้รดผักได้ โดยต้องนำมา ผสมกับน้ำในอัตรา ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ 1 ส่วนต่อน้ำ 500 ส่วน

หลังจากร่วมกันทำน้ำปุ๋ยหมักอินทรีย์จำนวน 2 ถังแรกก็นำไปแบ่งกันใช้ภายในกลุ่ม รดผัก ผลไม้ ภายในบ้านตนเอง รู้สึกว่า ต้นไม้ ผัก งามขึ้นกว่าที่เคยเป็นมา ดังคำพูดจากการ สัมภาษณ์ของหลายๆ คนในกลุ่ม

นายสุรชัย มรกตวิจิตรกร บอกให้ผู้วิจัยฟังว่า “ ที่เริ่มใช้ปุ๋ยน้ำมาใช้กับผักสวนครัวที่อยู่ใน บ้าน เช่น ผักหอม สาระเหน่ ผักกาด รู้สึกทันทีเลยว่า ใบของผักเขียวขึ้น ต้นแข็งแรง โรคไม่ค่อยมี แต่เราต้องใส่ปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมักปรับสภาพของดินก่อนถึงจะใช้น้ำปุ๋ยอินทรีย์รดถึงจะดี”

นายสมหมาย ทาอินทร์ บอกว่า “ตอนแรกๆ ที่ลองใช้ก็ยังไม่เห็นผลเท่าไร เนื่องจากสภาพของดินในพื้นที่สวนไม่ค่อยดี ต้องปรับสภาพดินโดยเอาขี้วัวใส่ก่อน ขี้วัวก็ไม่ต้องซื้อเลี้ยงไว้ 4 ตัว ก็เอาขี้วัวนี้แหละปรับดินไปเรื่อยๆ แต่ก็รู้สึกว่ามีผักที่ปลูกคือกระหล่ำ มะเขือเทศ พริก แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องของแมลงอยู่บ้าง แต่ก็ปล่อยมันไปตามธรรมชาติ คือแมลงมันก็จะมีตัวทำตัวเบียน ก็เหมือนตำรวจไล่จับผู้ร้ายนั่นแหละ ถ้าเราไปไล่ ฆ่ามันมากๆ ทั้งตำรวจและผู้ร้ายก็จะตายกันทั้งหมด ก็ปล่อยตามธรรมชาติ”

นางพัฒนา ทาวรรณะ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “แรกๆ ก็ทดลองกับผักกาด ตอนแรกสามีก็ไม่เห็นด้วย เพราะสามีจะใช้ปุ๋ยและฮอร์โมนที่ซื้อจากร้านค้านำมาพ่นผัก เห็นว่าให้ผลรวดเร็วดี และงอกงามขึ้นทันที ก็เลยแบ่งแปลงทดลองระหว่างฮอร์โมนที่ซื้อจากร้านค้าของสามีและปุ๋ยน้ำอินทรีย์ที่ช่วยกันผลิตในกลุ่ม ผลมันก็ไม่แตกต่างกันเท่าไรนัก แต่ต้นทุนต่างกัน ของสามีจะซื้อจากร้านมาขวดละ 400 กว่าบาท แต่ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ของเราสามารถทำเองได้และเสียค่าลงทุนไม่กี่บาท”

การผลิตปุ๋ยน้ำอย่างเดียวนั้นกลุ่มก็เห็นว่ายังไม่ได้ผลเท่าที่ควรและอุปกรณ์ งบประมาณก็ยังไม่มาก จึงคิดปรึกษากันโดยได้ข้อสรุปว่า ทางกลุ่มจะผลิตปุ๋ยเอาไว้ใช้เองตามบ้านสวนปุ๋ยน้ำชีวภาพทำให้ลักษณะรวมกลุ่ม แต่ปัญหาใหญ่ของเกษตรกรบ้านป่าไผ่คือสภาพดินที่เสื่อมโทรมมาก

ทางด้านนายสุรชัย จึงได้ทำหนังสือขอการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่วเพื่อนำมาให้กลุ่มใช้ในการปรับปรุงดิน จากกรมพัฒนาที่ดินเขต 6 เชียงใหม่ จึงได้เมล็ดถั่วพุ่มมา 2,000 กก. ในส่วนของอุปกรณ์ก็ได้ขอสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ เป็นจำนวน 20 ถัง ในส่วนของงบประมาณ นายสุรชัย มรกดิจิตรการ และนายสมหมาย ทาอินทร์ บอกว่าได้รับการสนับสนุนจาก ดร.สิทธิรัฐ ประพุทธิติสาร จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อนำมาจัดซื้ออุปกรณ์ในการผลิตในช่วงแรกเป็นเงิน 10,000 บาท ทำให้ทางกลุ่มมีกำลังใจและปรึกษารื้อกันอย่างต่อเนื่อง

ทางสำนักงานเกษตรอำเภอได้เล็งเห็นความสำคัญของกลุ่มจึงได้ให้นายนพดล สันยา เกษตรประจำตำบลแม่โป่ง เข้ามาให้คำปรึกษา โดยนายนพดล สันยา เล่าว่า ทางกลุ่มเริ่มที่จะนำและเข้าใจในการทำการเกษตรที่เป็นลักษณะของกลุ่ม แต่ยังขาดความรู้และเทคนิคทางด้านการติดต่อ การสร้างเครือข่าย ดังนั้นนายนพดล สันยา เป็นผู้ประสานงานให้นายสมหมาย

ทาสินทร์ ได้รู้จักกับนางมันวิกา กันทะเลียง ประธานกลุ่มพืชผักปลอดสารพิษอำเภอดอยสะเก็ด เพื่อให้ นำผลผลิตผักปลอดสารมารวมกันให้นางมันวิกา กันทะเลียง แล้วนำไปจำหน่ายให้กับลูกค้าประจำในตลาดอิมบูนูญและตามห้างต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่

เป็นจุดที่ทำให้ทางกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ได้ติดต่อกับเครื่องขายระดับอำเภอ และมีความแน่นอนในเรื่องของตลาด ทำให้กลุ่มมีความเชื่อมั่นมากขึ้น

พ.ศ.2547 กลุ่มเริ่มผลิตผักที่ปลอดสารพิษส่ง โดยมีนายสมหมาย ทาสินทร์ เป็นผู้รวบรวมผัก ไปส่งให้กับนางมันวิกา กันทะเลียง แต่ผลผลิตไม่พอต่อความต้องการของตลาด ทั้งนี้ทางกลุ่มก็เริ่มผลิตปุ๋ยน้ำอินทรีย์จำหน่ายให้กับเพื่อนบ้านในราคาถูก โดยบรรจุใส่ขวดขนาด 4 ลิตร จำหน่ายในราคา 140 บาท ทำให้กลุ่มเริ่มจะมีเงินออมภายในกลุ่มมากขึ้น

โดยสรุป ระบบการผลิตในช่วงหันมาทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนบ้านป่าไผ่ โดยมีกลุ่มเกษตรกรส่วนหนึ่งก็เห็นผลกระทบของการผลิตแบบเคมี จึงได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อหันมาทำการเกษตรที่มีความปลอดภัยต่อคุณภาพชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมีหน่วยงานจากภายนอกคอยให้การสนับสนุน จึงเกิดเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ขึ้น และปัจจุบันก็สามารถที่จะขยายผลให้กับเพื่อนบ้านและชุมชนใกล้เคียงอีกทางหนึ่งด้วย

ตารางที่ 8 สรุปผลระบบเกษตรอินทรีย์

ประเด็นศึกษา	ผลการศึกษา
ระบบเกษตรอินทรีย์	เป็นระบบที่สร้างความสมดุลแก่ธรรมชาติ ให้อัจฉัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน มีความปลอดภัยต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม สามารถที่จะพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน
ปัจจัยการผลิต	ให้อัจฉัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน ลดต้นทุนการผลิตและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดกลุ่มกองทุนออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้
กรรมวิธีการผลิต	ใช้แรงงานในครอบครัว ใช้เศษวัสดุเหลือใช้บำรุงดิน เช่น โกลบปุ๋ยพืชสดตระกูลถั่วลงในดินใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำเพิ่มคุณภาพ ใช้ขี้วัว ปุ๋ยหมัก บำรุงดินก่อนปลูกพืช มีการปลูกพืชที่หลากหลายในพื้นที่ มีการหมุนเวียนของธาตุอาหารอยู่ตลอดเวลา

ตารางที่ 8 (ต่อ)

หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	สำนักงานเกษตรอำเภอ เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เกษตรตำบล, ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด, สาธารณสุขตำบล, โรงพยาบาลอำเภอดอยสะเก็ด, ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล
ขั้นตอนการปรับเปลี่ยน	เกิดจากผลกระทบของเกษตรแบบเคมีทั้งทางด้วยเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งในชุมชนหันมาปรับเปลี่ยนระบบการผลิตแบบอินทรีย์ โดยได้แรงผลักดัน และสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นจนเป็นรูปธรรม
ปัญหา	ต้องใช้เวลาอันยาวนานจึงจะเห็นผลที่ยั่งยืนทำให้เกษตรกรบางรายต้องหันกลับไปพึ่งปุ๋ยเคมีอีกเนื่องจากปัญหาของหนี้สินที่ตามหลังมาเป็นเงาตามตัว

4.3 เจื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่มีผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบเกษตรดั้งเดิมเป็นระบบเกษตรเคมีและเป็นระบบเกษตรอินทรีย์

4.3.1 เจื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่มีผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบเกษตรดั้งเดิมเป็นระบบเกษตรเคมี

เจื่อนไขทางเศรษฐกิจ

1) ความต้องการเพิ่มรายได้

ชุมชนป่าไผ่ก็เหมือนกับชุมชนชนบทอื่นๆ ที่ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมที่เกิดขึ้น ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเริ่มเข้ามาในชุมชนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุ แต่เกษตรกรมีรายได้เพียงน้อยนิด จึงคิดว่าระบบการเกษตรแบบเคมีจะสามารถเพิ่มรายได้ให้กับตัวเอง

จะเห็นได้ว่าในอดีตชุมชนป่าไผ่ไม่มีถนนติดต่อกับหมู่บ้านอื่น มีแต่ทางเกวียนจนกระทั่งช่วงปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมาจากการนำของผู้ใหญ่บ้าน นายจันทร์วรรณ ทุนกิจใจ ได้

ประชุมให้พัฒนาหมู่บ้านโดยการสร้างถนนเพื่อติดต่อกับคนภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความสะดวกในการคมนาคม

จากเดิมชุมชนป่าไผ่ใช้น้ำมันก๊าด ตะเกียงเจ้าพายุ เทียนไข เมื่อทางราชการขยายความเจริญเข้าสู่ชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเปลี่ยนมาใช้ไฟฟ้าแทน เริ่มใช้แก๊สในการหุงต้มแทนฟืนเพื่อความสะดวก และรวดเร็ว

วิถีความเป็นอยู่ของชุมชนเริ่มเปลี่ยน ทำอะไรต้องพึ่งเงินตราในการแลกเปลี่ยน จากเดิมการทำการเกษตรของชุมชนอาศัยแรงงานคน แรงงานสัตว์ เมื่อความเจริญเข้ามา จำเป็นต้องเร่งการผลิตให้ทันต่อสภาวะของตลาดภายนอก หันมาใช้เครื่องทุ่นแรง เช่น รถไถนา รถแทรกเตอร์ ยานพาหนะ และปุ๋ยวิทยาศาสตร์ โดยคิดว่าเป็นแนวทางที่จะสามารถเพิ่มรายได้ให้กับตัวเอง เพื่อนำไปซื้อเครื่องใช้ต่างๆ ในครอบครัว

กระแสของความเจริญทางด้านวัตถุแพร่กระจายเข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว จากการโฆษณาทำให้ชาวบ้านยอมรับสินค้าใหม่ๆ ประเภทฟุ่มเฟือยเข้ามาโดยไม่รู้ตัว

จากการบอกเล่าของนายประเสริฐ ทะลานบุญ ว่าชาวบ้านต้องการเงินเพื่อนำมาซื้ออุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับตนเอง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องเสียง เครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน เป็นต้น แต่ก็ไม่มีเงินมากพอที่จะไปซื้อสินค้านั้น จึงเร่งการผลิตของตัวเองโดยการใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มากและมีคุณภาพจะได้ขายได้ในราคาสูงๆ เพื่อนำเงินมาซื้อสินค้าตามโฆษณาในโทรทัศน์

โดยสรุป ความต้องการที่จะเพิ่มรายได้ให้กับตัวเองจึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนระบบการผลิตดั้งเดิมมาเป็นระบบเกษตรเคมี เพื่อต้องการเพิ่มรายได้ นำมาตอบสนองความต้องการของตัวเองทางวัตถุนิยม

2) แรงจูงใจด้านตลาด

เดิมชุมชนป่าไผ่มีการผลิตข้าวเป็นหลักเพื่อการยังชีพ พร้อมทั้งปลูกถั่วเหลือง ถั่วลิสง เพื่อเป็นอาหารโปรตีน ซึ่งก็ไม่มีตลาดในการรองรับสินค้า

ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา จากนโยบายของรัฐบาลเพิ่มผลผลิตในการส่งขายต่างประเทศ ทำให้เกษตรกรป่าไผ่หันมาผลิตพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ หอมแดง กระเทียม โดยมีระบบตลาดที่รองรับผลผลิตที่แน่นอน และได้ราคาสูง จากการเล่าของนายประเสริฐ ทะลานบุญ ว่าทางด้านพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อกระเทียมในช่วงปี พ.ศ.2510 ได้ให้ราคาของผลผลิตกระเทียมถึง 30-40 บาทต่อกิโลกรัม

และมีพ่อค้ามารับผลผลิตถึงในบ้านเลย นายประเสริฐ ทะลานบุญ บอกว่ามีทั้งพ่อค้ารายเล็ก รายใหญ่ มารับซื้อเพื่อนำไปขายในตลาดที่มีราคาสูงถึง 70-100 บาทต่อกิโลกรัม บางรายถึงกับเช่ารถเพื่อนำผลผลิตไปขายเองถึงตลาด ในช่วงนั้นนับได้ว่าเป็นช่วงที่ชุมชนป่าไผ่มีสภาพทางเศรษฐกิจทางการเงินที่ดีมาก

เกษตรกรหลายรายได้เห็นเพื่อนบ้านมีฐานะดี มีรถขับ ก็เลยปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของตนเองที่แต่ก่อนเคยทำแบบพอกิน หันมาใช้ปุ๋ยเคมีเร่งผลผลิต ประกอบกับระบบการตลาดจากภายนอกยังเป็นแรงกระตุ้นให้เร่งการผลิตเนื่องจากได้ราคาดี จึงเป็นผลทำให้เกษตรกรของชุมชนป่าไผ่หันมาทำเกษตรแบบใช้สารเคมี เนื่องจากแรงจูงใจของระบบการตลาดจากภายนอก

สรุป เหตุผลอีกประการหนึ่งที่มีส่วนอย่างมากทำให้เกษตรกรป่าไผ่หันมาทำเกษตรแบบเคมี เนื่องจากอิทธิพลของระบบการตลาดจากภายนอกที่เป็นแรงจูงใจให้มาผลิตแบบระบบเกษตรเคมี

เงื่อนไขทางสังคม

1) กระแสของระบบการเกษตรแผนใหม่

การพัฒนาประเทศตามกระแสของทุนนิยมบริโภคนิยมของต่างประเทศ ได้เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยอย่างรวดเร็วเกินที่จะห้ามได้ เกษตรเคมีเป็นรูปแบบของการพัฒนาขึ้นในประเทศตะวันตก ประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลมาเพื่อปรับใช้กับการพัฒนาการเกษตรแผนใหม่ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา

อดีตระบบการเกษตรของชุมชนป่าไผ่ทำการเกษตรเพื่อการยังชีพ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ต่อมาจากระแสของการเกษตรแผนใหม่ ทำให้เกษตรกรชุมชนป่าไผ่ต้องเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมเพื่อยังชีพมาเป็นทำการเกษตรเพื่อการค้า มีการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอกมากขึ้น เช่น การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้พันธุ์พืช ระบบชลประทาน การใช้เครื่องมือทุ่นแรงเพื่อเร่งผลผลิตทางการขายของตนเอง

จากการสัมภาษณ์ นายประเสริฐ ทะลานบุญ เกษตรกรบ้านป่าไผ่ มีความตื่นตัวกับกระแสการเกษตรแผนใหม่พอสมควร และตอนเริ่มนำปุ๋ยเคมี ยา มาทดลองใช้ด้วยตนเองก็ดี แต่ยังคงขาดความรู้อยู่ เดินไปทางไหนก็จะได้ยินแต่ข่าวของการเกษตรแบบเคมี รู้สึกว่าน่าจะทดลองดู เกษตรกรหลายคนเริ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กันในวงแคบๆ เพื่อจะนำความรู้ใหม่มา

ปรับใช้กับผลผลิตของตนเอง นายประเสริฐ ทะลานบุญ ยังบอกอีกว่านับวันก็ยังมีชาวใหม่ ๆ ของเกษตรกรแผนใหม่ พืชพันธุ์ต่างๆ ก็มีหลายพันธุ์มากขึ้น

จากกระแสของการเกษตรแผนใหม่ ทำให้รัฐบาลได้เร่งขยายความรู้ใหม่ให้กับเกษตรกร โดยผ่านทางเจ้าหน้าที่เกษตรในระดับตำบล ส่งผลให้เกษตรกรบ้านป่าไผ่เริ่มให้ความสนใจกับกระแสการเกษตรแผนใหม่มากขึ้น

สรุป เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกษตรกรบ้านป่าไผ่เกิดการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของตนเองจากเกษตรดั้งเดิมเพื่อยังชีพ มาทำการเกษตรแบบเคมีเพื่อการส่งออก เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่ได้รับผลมาจากกระแสการเกษตรแผนใหม่จากต่างประเทศ จึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรได้รับข่าวสารและเกิดการปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรขึ้น

2) การส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ

จากนโยบายของการพัฒนาประเทศที่เน้นการผลิตเพื่อขาย เริ่มจากแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 1 ทำให้หน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาผลผลิตรายได้กระแสการเกษตรแผนใหม่ ได้เร่งเข้าไปในชุมชนต่างๆ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่เกษตรกร ชุมชนบ้านป่าไผ่ก็ได้รับการสนับสนุนในเรื่องของความรู้ เครื่องมือการผลิต ปัจจัยการผลิต จากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุนและสร้างแนวความคิดใหม่ให้กับเกษตรกร โดยนายประเสริฐ ทะลานบุญ เล่าว่ามีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทของตำบลและอำเภอ เจ้าหน้าที่เกษตร จากกรมส่งเสริมการเกษตร เข้ามาให้ความรู้และแจกปัจจัยในการผลิตให้ฟรี ไม่ว่าจะเป็นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี และอุปกรณ์การปลูกต่างๆ

ซึ่งช่วงนั้นชาวบ้านก็ยังเกิดความสับสน ไม่แน่ใจมากนักกับการใช้ปุ๋ยเคมี แต่เนื่องจากเห็นว่าเป็นความรู้ใหม่ ประกอบกับหน่วยงานของรัฐเข้ามาสนับสนุนในเรื่องของปัจจัย การผลิต ทำให้ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกิดความสนิทสนมกัน ส่งผลให้การส่งเสริมในเรื่องความรู้ใหม่เกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จึงทำให้เกษตรกรป่าไผ่ เริ่มหันมาใช้ปุ๋ยเคมีเร่งผลผลิตมากขึ้น จากการเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ

สรุป หน่วยงานของรัฐบาลมีส่วนอย่างมากที่ทำให้เกษตรกรเกิดการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเดิมเพื่อยังชีพไปเป็นระบบเกษตรแบบเคมีเพื่อการค้า เนื่องจากเกษตรกรมีความรู้ อยากทดลองความรู้ใหม่ๆ ประกอบกับได้รับการสนับสนุนในเรื่องของปัจจัยการผลิตฟรี

3) เปลี่ยนตามเพื่อนบ้าน

ชุมชนป่าไผ่เป็นชุมชนที่มีระบบเครือญาติและเพื่อนบ้านที่อยู่คู่กับชาวบ้านมาช้านาน ระบบการเกษตรของชุมชนส่วนมากจะเป็นการผลิตที่คล้ายๆ กัน มีการดำรงชีวิตที่ไม่แตกต่างกันภายในชุมชน

จากการเล่าของ นายสมหมาย ทาอินทร์ (ประธานกลุ่ม) ว่าเดิมระบบเกษตรของชุมชนมีการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัว ผลผลิตที่เหลือใช้ก็จะแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน มีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างเพื่อนบ้าน

ต่อมาสังคมมีความเจริญขึ้นได้รับเอาสิ่งใหม่ๆ ที่ทันสมัยเข้ามาในชุมชน ต่างก็เกิดความอยากได้ตามเพื่อนบ้าน

การผลิตแบบเคมีก็เช่นเดียวกัน ตอนแรกก็จะเริ่มทำไม่กี่คน เป็นการทดลองทำจากความรู้ที่ได้รับมาจากการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อเห็นว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ผลผลิตมีคุณภาพดี ขายได้ในราคาสูง ระยะเวลาในการผลิตก็เร็วทันต่อความต้องการของตลาด สิ่งที่สำคัญสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรเป็นที่น่าพอใจ

เมื่อเพื่อนบ้านเห็นว่าเกษตรแบบเคมีสามารถทำรายได้ให้แก่ตนเองได้ จึงเริ่มทำตามเพื่อนบ้านที่ประสบผลสำเร็จมาก่อน จากกลุ่มเล็กๆ ขยายขึ้นมากขึ้นเรื่อยๆ นายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าต่อว่า เพื่อนบ้านเกษตรกรจะมีการพูดคุยกันในเรื่องการผลิตแบบเคมีมากขึ้น ส่วนเกษตรกรที่ยังไม่แน่ใจกับการเกษตรแผนใหม่ก็เริ่มจะหันมาทำเกษตรแบบเคมีตามเพื่อนบ้าน

เนื่องจากเพื่อนเกษตรกรที่ผลิตแบบเคมีได้ผลผลิตที่มาก มีคุณภาพดี ตลาดมีความต้องการสูง และราคาดี จึงเป็นผลทำให้เกษตรกรที่ยังผลิตแบบดั้งเดิมหันมาทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีตามเพื่อนเกษตร เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในด้านของผลผลิต

สรุป เพื่อนบ้านเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่มีความสำคัญในการเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบดั้งเดิมหันมาสู่ระบบเกษตรแบบเคมีเพื่อความเท่าเทียมกันในชุมชน

แผนภูมิที่ 6 เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบเกษตรดั้งเดิมเป็นระบบเกษตรเคมี

4.3.2 เจือนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่มีผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบเกษตรเคมีเป็นระบบเกษตรอินทรีย์

เจือนไขด้านเศรษฐกิจ

1) ต้นทุนการผลิตที่สูง

ระบบการเกษตรของชุมชนบ้านป่าไผ่ ในอดีตที่ผ่านมาจุดเริ่มต้นของการผลิต การเกษตรเพื่อขายเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ.2500 จากการเล่าของนายประเสริฐ ทะลานบุญ (ปราชญ์ ชาวบ้าน) และเริ่มรุนแรงขึ้นใน พ.ศ.2510 จนกระทั่งชาวบ้านเปลี่ยนระบบการผลิตจากการปลูก ข้าวมาปลูกกระเทียมมากขึ้นใน พ.ศ.2520 เพื่อผลิตขาย และเริ่มต้นการนำปุ๋ยเคมีสารเคมีเข้ามา ในชุมชนมากขึ้น แต่ก่อนนายประเสริฐ ทะลานบุญ เล่าว่า การใช้ปุ๋ยในกระเทียมก็เพียงใช้เกลือ หว่านๆ ในแปลงเล็กน้อยมันก็งามแล้ว ประกอบ พ่อ-แม่ แต่ก่อนใช้น้ำขาวขี้ (น้ำฮวก) ผสมน้ำ รดแปลงผักและกระเทียม หัวมันก็ใหญ่ และใหญ่มากด้วย (เท่าแก่นกระบวยตักน้ำเลย) นาย ประเสริฐ ทะลานบุญ อธิบายพร้อมที่นี้ว่าให้ผู้วิจัยดูกระบวยตักน้ำ เราไม่ต้องใส่ปุ๋ยอะไรเลย เพียง เอามูลวัวมาใส่นิดๆ หน่อยๆ เพราะดินมันดีอยู่แล้ว

แต่ปัจจุบันนี้คนเรานั้นมันง่าย ไปซื้อเอาแต่ปุ๋ยเม็ดมาใส่ มาใส่ ดินมันก็ตาย ดินมันก็มี ชีวิตนะลูก นายประเสริฐสอนผู้วิจัย นายประเสริฐบอกกับผู้วิจัยว่า บ้านเราเป็นหนี้เพราะอะไร ก็ เนื่องจากเริ่มแข่งขันกันต่างคนก็อยากจะให้กระเทียมของตนงามๆ ก็ไปกู้หนี้ยืมสินมาซื้อ ปุ๋ยเคมี เมื่อดินมันตายแล้ว ต้นไม้เราก็ไม่แข็งแรงก็เป็นโรค และที่สำคัญเราปลูกกระเทียมก็ปลูกตามกัน ไปหมด พอเปลี้ยมันลงก็ลงพร้อมกันไปหมด ทำให้ต้องไปซื้อยาปราบเพลี้ย ต้นทุนการผลิตมัน ก็สูงขึ้น สูงขึ้นไปเรื่อยๆ ทำให้เกษตรกรบ้านเราเป็นหนี้เป็นสินจนถึงทุกวันนี้ (จากการบอกเล่า ของนายประเสริฐ ทะลานบุญ

จากการพูดคุยกับนายวาทย์ ญาติฝูง ในแปลงปลูกหอมแดงในเรื่องของต้นทุนการผลิต ที่ทำให้นายวาทย์ ญาติฝูง หันหน้ากลับมาสู่การพึ่งตนเอง และเป็นหนึ่งในสมาชิกเกษตรอินทรีย์ นายวาทย์ ญาติฝูง เล่าถึงประสบการณ์การทำเกษตรให้ผู้วิจัยฟังด้วยอารมณ์ดี ว่าบ้านเราเริ่ม หันมาปลูกกระเทียมเพื่อขายในราวปี พ.ศ.2520 เนื่องจากราคาดีมาก พ่อค้าส่วนมากจะมาจาก จังหวัดลำพูน มารับซื้อราคาจะตกประมาณ 30-40 บาทต่อกิโลกรัม ราคาขายในตลาดตก ประมาณ 70-80 บาท ทำให้ชาวบ้านหันมาปลูกมากขึ้น และแข่งขันกันปลูกเต็มบ้านไปหมดเลย เป็นจุดเริ่มต้นที่ต้องลงทุนสูงขึ้นทุกๆ ปี

ในปี พ.ศ.2530 ผลของการปลูกกระเทียมกันมากทำให้เกษตรกรบ้านป่าไผ่ขายผลผลิตไม่ออก ราคาตกต่ำเกษตรกรหลายคนหาทางออกโดยหันมาปลูกหอมแดงจากการแนะนำของพ่อค้าจากจังหวัดอุดรดิตถ์ ชาวบ้านบางส่วนก็หันไปซื้อพันธุ์มาจาก จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นหัวเชื้อใช้พันธุ์ "ลับแล" โดยการรวมตัวกันจ้างรถโดยสารไปซื้อถึงอุดรดิตถ์ ในราคา 16 บาทต่อกิโลกรัม หลังจากนั้นเป็นต้นมา นายวาทย์ ญาติผู้ เล่าว่าก็ต้องเช่าที่เพื่อขยายปลูกหอมแดงกับเพื่อนบ้านเพื่อขยายพื้นที่ปลูก จำนวน 5 ไร่ โดยต้องเสียค่าเช่าที่ 10,000 บาทต่อปี จากการขยายพื้นที่ประกอบกับขาดแคลนแรงงานก็ต้องจำเป็นต้องจ้างรถไถแทรกเตอร์มาช่วยทุ่นแรงโดย นายวาทย์ ญาติผู้ เล่าว่า ต้องเสียเงินค่าจ้างไถ 600 บาทต่อไร่ รวมเป็นเงิน 3,000 บาทต่อครั้ง

นอกจากเสียค่าไถที่แล้ว นายวาทย์ ญาติผู้ ก็ยังต้องซื้ออุปกรณ์ ปุ๋ยเคมี ฮอริโมนเร่งผลผลิต ตลอดจนยาปราบศัตรูพืช ไม่ว่าจะเป็น ปุ๋ยสูตร 15-15-15 , 16-20-0 , 14-14-21 และ 13-13-21 นอกจากนี้ยังต้องลงทุนซื้อฮอริโมนและสารกำจัดศัตรูพืช เช่น ออสตารีออน อีโอดาน เซนทารี เดซิดสกอรี ไดเทนเอ็ม-458 เป็นต้น ตลอดจนต้องจ้างแรงงานในการปลูกด้วย ถ้าเป็นกระเทียมต้องจ้างปลูกในค่าจ้าง 80-90 บาทต่อถัง แต่ถ้าเป็นหอมแดงจ้างปลูก 60-70 บาทต่อถัง นายวาทย์ ญาติผู้ ยังจำเป็นต้องจ้างแรงงานในการคลุมฟางอีกในอัตราจ้าง 100 บาทต่อวัน คิดรวมๆ แล้ว นายวาทย์ ญาติผู้ เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าต้องลงทุนในการปลูกหอมแดงประมาณ 5,000 บาท/ไร่ แต่ถ้าเป็นกระเทียมจะสูงกว่าถึงประมาณ 8,000 บาทต่อไร่ ทำให้นายวาทย์ ญาติผู้ ถึงกับถอนหายใจเฮือกใหญ่เมื่อพูดถึงต้นทุนการผลิตให้ผู้วิจัยฟัง

ส่วนนายบุญแทน ไทใจอุ่น ชายวัย 50 กว่าเป็นผู้หนึ่งที่หันหลังให้กับการเกษตรแบบเคมี จากประสบการณ์ของการเป็นพ่อค้าขายปุ๋ยเคมี ยาเคมี ในหมู่บ้านป่าไผ่ นายบุญแทน ไทใจอุ่น เคยให้ผู้วิจัยฟังด้วยน้ำเสียงที่เข้าใจในระบบเกษตรเคมีเป็นอย่างดีว่าเคยทำงานมาหลายอย่างรับจ้างมาแล้วทุกอย่าง ก่อนผันตัวเองมาซ้บรถบรรทุกสินค้ารับส่งของ ก่อนที่นายบุญแทน ไทใจอุ่น จะเห็นลู่ทางใหม่ในการประกอบอาชีพ นายบุญแทน ไทใจอุ่น เล่าว่า บ้านป่าไผ่เป็นหมู่บ้านที่ปลูกกระเทียม และหอมแดงเป็นหลัก และทำอะไรก็จะทำตามกันเหมือนกันทุกคน ถ้าเกิดความสำเร็จ จากการสังเกตของบุญแทน ไทใจอุ่น ว่าเกษตรกรบ้านเราต้องไปซื้อปุ๋ย ยาเคมี จากตัวจังหวัด นายบุญแทน ไทใจอุ่น เลยคิดว่าลู่ทางแห่งการขายปุ๋ยน่าจะเป็นหนทางที่น่าจะไปได้สวย ก็เลยไปกู้เงินจาก ธ.ก.ส. ในตัวอำเภอคอยสะเกิดเพื่อนำมาเปิดร้านขายปุ๋ย

"เปิดร้านใหม่ๆ ขายได้ถึงวันละ 20,000-30,000 บาท ต่อวัน" เป็นคำพูดของนายบุญแทน ไทใจอุ่น แต่ต่อมาชาวบ้านเริ่มซื้อในลักษณะเงินเชื่อ ประกอบกับมีร้านใหม่เกิดขึ้น

ทำให้ นายบุญแทน ไทใจอุ่น ผันตัวอีกครั้งในการทำเกษตรแบบเคมีเต็มตัว โดยการปลูกหอม-กระเทียมในพื้นที่ 4 ไร่ ทำให้นายบุญแทน ไทใจอุ่น ประสบปัญหาการลงทุนที่สูงด้วยตัวเอง จากการทำเป็นคนขายปุ๋ยแต่ต้องมาซื้อปุ๋ยจากคนอื่น”

ในปี พ.ศ.2543 นายบุญแทน ไทใจอุ่น เริ่มหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพผสมกับ ปุ๋ยเคมี เพื่อลดต้นทุนการผลิต แต่นายบุญแทน ไทใจอุ่น ก็บอกว่าต้นทุนการผลิตยังสูงอยู่ ขนาดปุ๋ยชีวภาพซื้อมาขวดละ 400-500 บาท ทำให้นายบุญแทน ไทใจอุ่น เกิดแนวคิดที่จะผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เพื่อลดต้นทุน ในปี 2546 นายบุญแทน ไทใจอุ่นจึงเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์และผลิตปุ๋ย ยาไล่แมลงใช้เอง นายบุญแทน ไทใจอุ่น พุดย่ากับผู้วิจัยด้วยสีหน้าที่เข้าใจในชีวิตการทำเกษตร

โดยสรุป การผลิตเกษตรแบบเคมีนั้นจากการพูดคุยกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นั้น เป็นระบบที่ลงทุนสูงและจะสูงขึ้นทุกๆ ปี ไม่เคยต่ำลง ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี นับวันยิ่งแพง แต่ก็ไม่สามารถปราบศัตรูพืชได้ ยิ่งทำให้แมลงมันสร้างความแข็งแรง และสามารถปรับตัวมันให้สู้กับยาที่แพงๆ ได้ และที่สำคัญการทำเกษตรเคมีต้องทำในพื้นที่มากต้องจ้างแรงงานจากคนนอกพื้นที่ จึงเป็นเงื่อนไขอันหนึ่งที่ทำให้หลายคนหันหลังให้กับเกษตรเคมีและหันมาร่วมกลุ่มกันทำเกษตรอินทรีย์

2) รายได้ไม่แน่นอน

จากการศึกษาพูดคุยกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เรื่องเงื่อนไขของการปรับเปลี่ยนระบบจากเกษตรเคมีมาสู่เกษตรอินทรีย์ทุกคนบอกกับผู้วิจัยเป็นเสียงเดียวกันว่า เมื่อลงทุนไปแล้วแต่อนาคตยังไม่รู้เลยว่าจะได้กำไรหรือขาดทุนจำเป็นต้องเสี่ยงโชค ดังคำของนายสมหมาย ทาอินทร์ บอกว่า “การทำเกษตรก็เหมือนการซื้อเลข ซื้อแล้วต้องรอดูว่ามันจะออกเลขอะไร” นายสมหมาย ทาอินทร์ พุดด้วย อารมณ์ดีและก็หัวเราะด้วยน้ำเสียงสบายๆ นายสมหมาย ทาอินทร์ พุดต่ออีกว่าบางปีฝนฟ้าไม่ดี คนปลูกมาก ราคาตกต่ำ เช่น ในปี พ.ศ.2530 เกษตรกรที่ปลูกกระเทียมถึงกับสิ้นเนื้อหมดตัว ผลผลิตขายไม่ออก ราคาตกต่ำถึง 3-4 บาทต่อกิโลกรัม บางคนถึงกับน้ำตาไหลเกิดความท้อแท้ เพราะไม่มีเงินที่จะใช้หนี้ และส่งลูกๆ เรียนหนังสือ

นายสุวรรณ พองวรรณ เป็นอีกหนึ่งที่เคยประสบกับปัญหาผลิตผลขายไม่ออก ทำให้ต้องกู้หนี้ ยืมสิน มาเพื่อส่งลูกที่กำลังเรียนหนังสือ 2 คน นายสุวรรณ พองวรรณ บอกว่า

รายได้เราปลูกไปแล้วไม่รู้ว่าราคามันจะสูง-ต่ำเท่าใด ขึ้นอยู่กับคุณภาพและพ่อค้าคนกลางที่มาซื้อ แต่เรารู้จักผลิตแล้วน้ำหนักจะได้เท่าไร แต่จะไม่รู้เลยเรื่องราคา

แต่ก่อนนายสุวรรณ ฟองวรรณ เเล่ให้ฟังว่า การปลูกกระเทียมโดยเฉลี่ยแล้วจะได้ประมาณ 2,000 กก./ไร่ แต่ปัจจุบันนี้ต่ำลงเรื่อยๆ ต้นทุนก็สูงขึ้นเรื่อยๆ ผู้วิจัยถามว่าปัจจุบันปริมาณของกระเทียมตกประมาณกี่กิโลกรัมต่อไร่

สุวรรณ ฟองวรรณ บอกผู้วิจัยว่า โดยเฉลี่ยแล้วได้ประมาณ 1,500 กิโลกรัมต่อไร่ แต่ก็แล้วแต่สภาพดิน และการบำรุงรักษา บางคนก็ได้ถึง 1,800-2,000 กิโลกรัม/ไร่ แต่เรื่องของราคาจะขึ้นอยู่กับท้องตลาด บางปีกระเทียมก็จะราคาสูงตั้งแต่ 20-28 บาท บางปีกระเทียมมีมากราคาก็จะต่ำ มีตั้งแต่ 7, 10, 15 บาท ทำให้นายสุวรรณ เกิดอาการท้อแท้ในเรื่องของราคา

นายสมหมาย ทาอินทร์ เเล่ให้ฟังในขณะที่กำลังเก็บถั่วฝักยาวว่า แต่ก่อนก็บอกกระเทียมพืงจะมาเลิกปลูกก็ปี 2544 นี้เอง โดยเห็นว่าปลูกไปทุกๆ ปีไม่เห็นที่เราจะกำหนดราคาให้กับพ่อค้าเลย มีแต่พ่อค้าที่จะคอยเอาเปรียบ ค่าเราไม่ขาย ผลผลิตเราก็เสียหาย ดังนั้นก็ต้องขายไป ถึงแม้รู้ว่าไม่ได้กำไรอะไรเลย นายสมหมาย ทาอินทร์ ยังพูดอีกว่า ถ้ารวมเอาค่าแรงของเราเข้าไปยิ่งทำให้ขาดทุน จึงมีแนวคิดที่จะทำอย่างไรที่จะเป็นผู้กำหนดราคาและมีอิสระในการขายมาก จึงได้หันมาปลูกถั่วฝักยาว ที่ไม่มีใครปลูกเลยในบ้านป่าไผ่ สำหรับกับพืชผักผสมพรรณกัน โดยมีการปลูกไม้ผล เช่น ขนุน ฝรั่ง มะม่วง เอาไว้เป็นทุนในอนาคต และที่สำคัญ พืชสมหมายยังขุดบ่อปลาเอาไว้เลี้ยงปลาไว้กินอีกเป็นอาหารเสริมโปรตีนอีก

นายสมหมาย ทาอินทร์ ยังเเล่ถึงเรื่องราคาของกระเทียมที่เคยปลูกมาเป็นเวลานานว่า ส่วนใหญ่ก็ได้เท่ากับทุนที่เราลงไป สมมติว่า ปีนี้ลงทุนในการปลูกไปประมาณ 8,000 บาท/ไร่ ก็คิดง่ายๆ ก็จะได้ประมาณที่ลงทุนไป แต่ปีไหนที่ขายไม่ออกก็มี นายสมหมาย ทาอินทร์ ยังบอกว่ายังเคยขายได้ 2,000-3,000 บาท/ไร่ ก็มี ถ้าคิดดีๆ แล้ว ถ้ารวมค่ายา ปุ๋ย แรงงาน กับเวลาที่เสียไป คิดค่าเสียหายจากผู้บริโภคที่กินสารพิษเข้าไป มันไม่คุ้มทุน นายสมหมาย ทาอินทร์ ก็เลยหันมาปลูกผักและถั่วฝักยาว โดยส่งตลาดในบ้านเอง และให้อู๋ยพองคำ ผู้เป็นแม่ ไปนั่งขายที่ตลาดแม่เกะ ทุกวันนี้ขายได้กิโลละ 25 บาท สบายๆ ที่สำคัญไม่พอต่อความต้องการของตลาดอีก เช่นเดียวกับ นายอนันต์ (รองประธานกลุ่ม) ที่ท้อแท้ในเรื่องของราคาที่ไม่แน่นอนในการปลูกกระเทียม และหอมแดง นายอนันต์ พานคำดาว เเล่ว่าปลูกหอมแดงปีที่แล้วราคาก็ดี 7-8 บาท/กก.(ราคาขายสด) แต่ปีนี้เกษตรกรป่าไผ่น้ำตาตกและก็คงเป็นหนี้-ยืมสินกัน

ต่อไป เนื่องจากปีนี้ราคาของหอมแดงถูกมาก เนื่องจากผลกระทบของการค้าเสรี ทำให้หอมแดงที่ปีนี้คุณภาพดีพอสมควรแต่ราคาต่ำ ราคาในปัจจุบันจะอยู่ราวๆ 2.70-3.50 บาท (ราคาขายสด) เท่านั้นเอง บางรายถึงกับขาดทุน แต่ถ้าราคาไม่ขึ้นก็จำเป็นที่จะต้องขาย บางรายบอกว่า 2 บาท ก็ขายดีกว่าเก็บแล้วให้มันเน่าเสียเปล่าๆ จึงทำให้ปี พ.ศ.2544 เป็นต้นมา นายอนันต์พานคำดาว ก็หันมาปลูกถั่วลิสง เพื่อหาทางออกเรื่องราคาและยังเป็นการบำรุงดินไปในตัวด้วย นายอนันต์บอกว่าถั่วลิสงราคาจะดีกว่าหอมแดงอีก 5-7 บาท เนื่องจากไม่ค่อยมีคนปลูกเท่าไร

3) ตลาดที่ผูกขาด

เรื่องของตลาดเป็นปัญหาและเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้หลายคนในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ พุดคุยและหาช่องทางออกโดยการได้บทเรียนจากการปลูกกระเทียม ปลูกหอมที่มีคนปลูกมาก ทำให้พ่อค้า นายทุนสามารถกดราคาได้

การพุดคุยกับนายสมหมาย ทาอินทร์ บอกว่าปลูกมาไม่รู้เรื่องการตลาดเลย แต่จะมีพ่อค้าคนกลาง จากจังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง มารับซื้ออยู่เป็นประจำทุกปี ถ้าปีไหนปลูกมาก ราคาจะต่ำก็จำเป็นต้องขายเนื่องจากตลาดที่ผูกขาดไม่กี่เจ้า

นายสมหมาย ทาอินทร์ ยังบอกอีกว่า ทางนายประเสริฐ ทะลาบุญ และพ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ พยายามจะแก้ปัญหาในเรื่องของตลาด โดยการรับซื้อกระเทียมสดเพื่อเอาเข้าแปรรูปในโรงออกหมู่บ้าน แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เนื่องจากเกษตรกรไม่นิยมขายกระเทียมสดทำให้เป็นปัญหาอยู่จนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2546 กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ก็ได้รับการแนะนำจากสำนักงานเกษตรอำเภอ ดอยสะเก็ดในเรื่องการวางแผนการตลาด โดยได้ทำปฏิทินการเพาะปลูกของกลุ่มว่าจะปลูกอะไร จำนวนเท่าไร จะเก็บผลผลิตเมื่อใด เพื่อจะเป็นทางออกจากการผูกขาดของการตลาดโดยการประสานงานรวมกัน นางมันวิภา กันทะเสียง ประธานกลุ่มพืชผักปลอดสารพิษ เพื่อไปประสานงานกับทางกลุ่มพืชผักปลอดสารพิษระดับจังหวัด ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงเริ่มต้น นายสมหมาย ทาอินทร์ กล่าวว่ยังไม่แน่ใจในเรื่องของการตลาดระดับใหญ่ๆ เท่าไรนัก เพราะมันก็จำเป็นต้องมีการผลิตมากๆ ก็จะกลับมาเหมือนเดิม เราขายในบ้านเราและหมู่บ้านใกล้เคียง ดีกว่าสบายใจดี ไม่ต้องมีใครมาบังคับถูกไหมนายสมหมาย ทาอินทร์ ย้ำให้ผู้วิจัยฟัง

ส่วนนายบุญแทน ไทใจอุ่น ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ระบบของการผลิตของบ้านป่าไผ่ ยังอยู่ในความครอบงำของระบบการตลาดจะสังเกตเห็นว่า เมื่อครั้งตัวเองปลูกกระเทียมอย่าง

เดียวในพื้นที่ใหญ่ๆ แล้วจะขายจำเป็นจะต้องถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง และไม่มีทางออกยิ่งปี พ.ศ. 2546 ทางรัฐบาลเปิดให้มีการค้าเสรีทำให้หอมแดงและกระเทียมจากประเทศจีนที่มีคุณภาพดีกว่าและปลอดภัยกว่าบ้านเราเข้ามาในประเทศ ทำให้บ้านเราขายสินค้าไม่ได้เลยต้องขายไว้ตามบ้านรอจังหวะที่ราคาขึ้น แต่ก็เป็นการเสี่ยงมาก เพราะต้นทุนการผลิตยังสูงอยู่ ดังนั้นนายบุญแทน ไทใจอุ่น ก็เลยหาทางออกโดยหันมาทำเกษตรระบบอินทรีย์ลดขนาดพื้นที่ลงและปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่ เช่น ผักกาด มะเขือเทศ ปลูกหอมแดงบ้างนิดหน่อย นายบุญแทน ไทใจอุ่น บอกว่าเรานำข้าวที่มีอยู่มาใส่ในแปลงก็จะช่วยลดต้นทุน ส่วนตลาดเราก็เอาไปขายเองไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางสบายใจกว่า

4) ภาวะหนี้สิน

พบว่าการเกิดภาวะหนี้สินของเกษตรกรส่วนใหญ่จากการสอบถามมาจากการลงทุนในภาคการเกษตร โดยพบว่าได้กู้เงินมาลงทุนในการเพาะปลูก กระเทียม หอมแดง และปลูกกะหล่ำ

โดยนายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าให้ฟังว่ากลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์ก็เป็นหนี้กันมาทั้งหมดนั่นแหละ จึงหาทางออกในการลดต้นทุนการผลิต ลดพื้นที่ในการผลิตหันมาใช้วัสดุที่อยู่ในพื้นที่ของตนเอง นำมาผลิตปุ๋ยต่างๆ

นายสมหมาย ทาอินทร์ ยังเล่าต่อว่า ส่วนใหญ่จะเป็นหนี้ ธ.ก.ส. บางรายกู้จากโครงการ กข.คจ. โดยเฉลี่ยแล้ว พบว่าในกลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์จะเคยเป็นหนี้มาก่อนหน้าที่จะมาร่วมกลุ่มกันขึ้น คนจะไม่ต่ำกว่า 30,000-40,000 บาท และนายสมหมาย ทาอินทร์ ยังบอกว่าการก่อนมาร่วมกลุ่มนายสมหมาย ทาอินทร์ ก็เป็นหนี้มาเหมือนกับ โดยการกู้เงินจาก ธ.ก.ส. เป็นจำนวนเงินถึง 170,000 บาท โดยการกู้ในระยะยาวเป็นเวลา 10 ปี

เช่นเดียวกับนายวาทย์ ญาติฝูง ที่เป็นสมาชิก กลุ่มพูดว่า ตอนนี้เป็นหนี้ ธ.ก.ส. อยู่ประมาณ 100,000 บาท แต่คิดว่าถ้าเราหันมาทำเกษตรแบบอินทรีย์พึ่งตนเอง ก็จะได้และไม่เป็นหนี้อีกต่อไป แต่ที่สำคัญเราต้องรู้จักคำว่าพอ ถ้าไม่รู้จักคำว่าพอ ต้องให้ทำเกษตรแบบไหน ก็จะเป็นหนี้เขาอีก

จากการพูดคุยกับ พ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ เกี่ยวกับปัญหาใหญ่ของบ้านป่าไผ่ก็คือ ปัญหาของหนี้สิน ปัญหาด้านสุขภาพ และปัญหาดินเสื่อมโทรม โดยพ่อหลวงทองสุข ธาตุ

อินจันทร์ กำลังทำโครงการวิจัยเรื่องปัญหาหนี้สินของเกษตรกรบ้านป่าไผ่อยู่ โดยมีผู้ให้คำปรึกษาด้านวิชาการคือคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เมื่อพูดคุยกันเรื่องปัญหาหนี้สิน พ่อหลวงทองสุขก็ลุกขึ้นไปหยิบโครงการวิจัยของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ที่ทำขึ้นในปี พ.ศ.2542 เพื่อเสนอโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยคณะวิจัยของ อาจารย์มนัส เตชะเสถียร เอามาให้ผู้วิจัยดูภาวะการเป็นหนี้ของเกษตรกรบ้านป่าไผ่ และการติดตามผลของงานวิจัยของอาจารย์ อุเทน ปัญญา ในปี 2544 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาระหนี้สิน

ตารางที่ 9 ภาระหนี้สินของราษฎรหมู่บ้านป่าไผ่ ปี พ.ศ.2542

รายละเอียด	การเกษตร	เลี้ยงสัตว์	นอกการเกษตร	ลงทุนค้าขาย	ซ่อมแซมบ้านเรือน	การศึกษา	รักษาพยาบาล	ชื่อของต่างๆ
จำนวนครัวเรือน	8	3	5	3	10	8	1	13
หนี้สินสูงสุด (บาท)	450,000	300,000	180,000	600,000	200,000	200,000	1,000	12,000,000
หนี้สินต่ำสุด (บาท)	3,000	3,000	15,000	50,000	10,000	7,500	-	200
หนี้สินรวมทั้งหมด (บาท)	4,159,500	503,000	275,000	1,050,000	785,000	542,500	1,000	14,240,200
หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท)	71,715.52	167,666.67	55,000	350,000	78,500	67,812.5	-	1,095,400

ที่มา: ข้อมูลชุมชน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้, 2542.

จากการสำรวจข้อมูลภาระหนี้สิน พบว่า ราษฎรเป็นหนี้สินภาคการเกษตร 58 ครัวเรือน หนี้สิน/ครัวเรือนมากที่สุด 450,000 บาท หนี้สิน/ครัวเรือนน้อยที่สุด 3,000 บาท เลี้ยงสัตว์ 3 ครัวเรือน หนี้สิน/ครัวเรือนมากที่สุด 300,000 บาท หนี้สิน/ครัวเรือนน้อยที่สุด 3,000 บาท นอกภาคการเกษตร 5 ครัวเรือน หนี้สิน/ครัวเรือนมากที่สุด 180,000 บาท หนี้สิน/ครัวเรือนน้อยที่สุดเพียง 15,000 บาท ลงทุนค้าขาย 3 ครัวเรือน หนี้สิน/ครัวเรือน มากที่สุด 600,000 บาท หนี้สิน/ครัวเรือนน้อยที่สุด 50,000 บาท ซ่อมแซมบ้านเรือน 10 ครัวเรือน หนี้สิน/ครัวเรือนมากที่สุด 200,000 บาท หนี้สิน/ครัวเรือนน้อยที่สุด 10,000 บาท การศึกษา 8 ครัวเรือน หนี้สิน/ครัวเรือนมากที่สุด 200,000 บาท หนี้สิน/ครัวเรือนน้อยที่สุด 7,500 รักษาพยาบาล 1 ครัวเรือน 1,000 บาท ชื่อของต่างๆ 13 ครัวเรือน หนี้สิน/ครัวเรือนมากที่สุด 12,000,000 บาท หนี้สิน/ครัวเรือนน้อยที่สุด 200 บาท

สรุปภาระหนี้สินรวมทั้งหมดของราษฎรในหมู่บ้านป่าไผ่เป็นเงินจำนวน 21,566,200 บาท เฉลี่ย 108,322.61 บาทต่อครัวเรือน

ตารางที่ 10 หนี้สินของราษฎรหมู่บ้านป่าไผ่ ปี พ.ศ. 2544

บ้านเลขที่	แหล่งหนี้	เงินต้น	%หนี้ ต่อราย	ระยะเวลา(ปี)	ดอกเบี้ย (%)
9	ธนาคารพาณิชย์	400,000	53	7	
	สหกรณ์การเกษตร	200,000	27	5	
19	กองทุนหมู่บ้าน	19,000	8	1	5
46	ธ.ก.ส.	150,000	56	10	
	กองทุนหมู่บ้าน	18,000	7	1	
59	ธ.ก.ส.	30,000	55	10	12
71	สหกรณ์การเกษตร	50,000	24	1	
	ญาติ	13,000	6		
	กข.คจ.*	8,000	4		
187	ธ.ก.ส.	100,000	52	1	3
190	ธ.ก.ส.	100,000	75		5
	กองทุนหมู่บ้าน	18,000	14		
195	ธ.ก.ส.	300,000	242	10	
	ธนาคารพาณิชย์	120,000	97	5	
	ญาติ	50,000	40		
	กองทุนหมู่บ้าน	19,000	15		
207	สหกรณ์การเกษตร	40,000	74	3	18
218	สหกรณ์การเกษตร	100,000	105	6	11
26/1	สหกรณ์การเกษตร	60,000	128	6	12
53/1	ธ.ก.ส.	30,000	8	1	12
	กองทุนหมู่บ้าน	18,000	5	1	5

ที่มา: จากการสำรวจของทีมงานวิจัย (อุเทนและคณะ, 2545)

หมายเหตุ: แสดงเฉพาะครัวเรือนที่เป็นหนี้เท่านั้น

* กจ.คจ. กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน

จากข้อมูล 23 ครัวเรือนในปี 2544 พบว่ามีครัวเรือนที่มีหนี้สินจำนวน 12 ครัวเรือน หรือร้อยละ 52.3 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยส่วนใหญ่จะเป็นหนี้สหกรณ์การเกษตรและ ธ.ก.ส. มากที่สุด รองลงมาคือ หนี้กองทุนหมู่บ้านและธนาคารพาณิชย์ โดยแต่ละครัวเรือนมีหนี้สินที่มี ทั้งนี้เมื่อพิจารณามูลค่าหนี้ต่อรายได้ของแต่ละครัวเรือนพบว่าสูงถึง เฉลี่ยร้อยละ 91 ของรายได้ โดยมีระยะเวลาการชำระหนี้คืนและอัตราดอกเบี้ยโดยเฉลี่ยคือระยะเวลา 6 ปี และอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 7 ต่อปี

โดยสรุป จากการสัมภาษณ์สมาชิกในกลุ่มที่มีหนี้ที่บ้านกลับมาทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อที่จะลดปัญหาของหนี้สินและมาพึ่งตนเองมากกว่าการไปพึ่งปัจจัยจากภายนอกจะทำให้เป็น หนี้สินไม่มีวันสิ้นสุดเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มที่ยังคงภาวะหนี้สินอยู่ คือนายสมพงษ์ วงศ์ใหญ่ เป็นหนี้จำนวน 710,000 บาท นายนิเวทย์ ทองคำฟู ยังเป็นหนี้อยู่ถึง 180,000 บาท นางจินตนา ทาวรรณะ เป็นหนี้ ธ.ก.ส. อยู่จำนวน 60,000 บาท และที่เป็นหนี้สูงที่สุดคือ นาย ประเสริฐ ทองคำฟู ที่ยังต้องเกิดภาวะหนี้จากการลงทุนการเกษตรที่ผ่อนมาจากการนำเงินมา ลงทุนและยังคงเป็นหนี้สูงถึง 400,000 กว่าบาท เลยทีเดียว หลายคนหันกลับมาทำเกษตร อินทรีย์เนื่องจากพิษภัยของการเกษตรเคมีที่ต้องทำให้หลายคนหมดเนื้อหมดตัว

เงื่อนไขด้านสังคม

1) การพัฒนาตามกระแสนโยบายของรัฐ

ผู้ผลิตและผู้บริโภคเริ่มคำนึงถึงสุขภาพอนามัยความปลอดภัยและมลพิษในสิ่งแวดล้อม มากขึ้น แนวโน้มต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งในและต่างประเทศ เริ่มมีอัตราการขายตัว เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ต่อปีเป็นอย่างน้อย หลายประเทศมีข้อกำหนด มีมาตรฐานการผลิตเกษตร อินทรีย์เพื่อควบคุมการนำเข้าสินค้า อาทิ สหรัฐอเมริกาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์ อาหารอินทรีย์ (Organic Food Product Act-OFPA) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 และแก้ไขเพิ่มเติมใน ปี พ.ศ. 2539 ตลาดร่วมยุโรป (EEC NO.2029/91) และในฉบับแก้ไข องค์การการค้าโลกใช้ คำแนะนำของ Codex Alimentarius เป็นหลักปฏิบัติในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในขณะที่ สมาพันธ์ ผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ระหว่างประเทศ (International Federation of Organic Agriculture Movement; IFOAM) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่มีสมาชิกทั่วโลกมากกว่า 100 ประเทศ ได้จัดพิมพ์มาตรฐานเบื้องต้นสำหรับเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 และได้ พัฒนาอย่างต่อเนื่องจนได้มาตรฐานที่เป็นแนวทางผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการยอมรับกันอย่าง กว้างขวางในปัจจุบัน

ประเทศไทยในฐานะที่เป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าอาหารที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกมีความเหมาะสมและมีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งผลิตอาหารในระบบเกษตรอินทรีย์ เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับนานาชาติ เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะสร้างรายได้ให้แก่ชาติ จะให้การส่งออกสินค้าอินทรีย์ประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องมีการผลิตที่ได้มาตรฐานสากล เช่นเดียวกับที่ผู้ผลิตและผู้ส่งออกอื่นมีเมื่อปี พ.ศ.2542 สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยโดยการสนับสนุนของกรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์ ได้จัดทำมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ฉบับร่างขึ้น ซึ่งต่อมาหน่วยงานดังกล่าวได้พิจารณาร่วมกับกรมวิชาการเกษตร ปรับปรุงร่างมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และส่งมอบให้กรมวิชาการเกษตรดำเนินการต่อไป เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2542 กรมวิชาการเกษตรได้นำร่างมาตรฐานฯ ออกทำประชาพิจารณ์เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2543 นำข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นจากการทำประชาพิจารณ์มอบให้คณะทำงานเฉพาะกิจฯ ดำเนินการแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2543 และผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารงานวิจัยและพัฒนาเกษตรอินทรีย์กรมวิชาการเกษตรให้ใช้เป็นมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย (มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย: กรมวิชาการเกษตร, 2543)

จากสถานการณ์การพัฒนาของรัฐที่ผ่านมา ส่งเสริมให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อนำไปสู่การเพิ่มรายได้ประชาชาติอย่างต่อเนื่อง โดยปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวอัตราสูง ได้แก่ การขยายตัวของการส่งออก ทำให้ราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกและอัตราแลกเปลี่ยนในประเทศอุตสาหกรรมได้รับตัวสูงขึ้น

วิธีการนี้ได้ส่งผลให้รายได้ต่อประชากรเพิ่มขึ้น แต่เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นการพัฒนาที่มีลักษณะไม่ยั่งยืน เพราะการสูญเสียทางสังคม ประเพณี จิตวิญญาณ และสิ่งแวดล้อมค่อนข้างมาก

นายบุญแทน ไทใจอุ่น เป็นผู้หนึ่งที่ทำให้ความสนใจข่าวสารด้านการเมืองและการพัฒนาของหน่วยงานของรัฐมาโดยตลอด เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้บ้านป่าไผ่ใช้ปุ๋ยเคมีกันมากเนื่องจากในช่วงปี พ.ศ.2520-2525 ทางหน่วยงานของรัฐได้เข้ามาแนะนำการใช้ปุ๋ยเคมี บางหน่วยงานถึงกับนำปุ๋ยเคมีมาแจกให้ใช้ เกษตรกรช่วงนั้นใช้ปุ๋ยกันมาอย่างกับहांฝน นายบุญแทน ย้ำให้ฟัง

ช่วงหนึ่งรัฐนำปุ๋ยสูตรเดียวกันมาแจกฟรี แต่เมื่อชาวบ้านใช้แล้วก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ต้องนำปุ๋ยที่ได้ไปขายคืนให้ร้านค้า แล้วนำเงินมาแบ่งให้สมาชิกกู้ยืม ให้แต่ละคนไปซื้อปุ๋ยเอง ให้เหมาะสมกับสภาพของดินและพืชที่ปลูก

นายบุญแทน ไทใจอุ่น เล่าให้ฟังอีกว่า เคยมีเจ้าหน้าที่เกษตรของรัฐเข้ามาทดลอง แนะนำการใส่ปุ๋ย แต่ไม่ค่อยเข้าใจสภาพดินของบ้านป่าไผ่ เจ้าหน้าที่ของรัฐมักมองว่าเหมือนกันหมด คล้ายกันหมด เวลาให้ปุ๋ย ให้ยากก็จะเป็นสูตรเดียวกันหมด ทำให้นายบุญแทน ไทใจอุ่น ไม่ค่อยแน่ใจในหน่วยงานของรัฐที่มาส่งเสริมเรื่องปุ๋ย

ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่ผิดพลาดในการพัฒนา เนื่องจากอาจเป็นเพราะการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เป็นระบบปิดและการสั่งการลงมาจากข้างบนสู่ข้างล่าง ไม่เข้าใจในปัญหาและความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง

ต่อมาในส่วนของที่เป็นหลักการที่รัฐพยายามปรับปรุงแผนพัฒนาประเทศให้ความสำคัญในเรื่องของการเกษตรที่ยั่งยืน โดยการผลักดันของสภาพัฒน์ที่พยายามเปิดกระบวนการสร้างนโยบายการพัฒนาให้กับสาธารณชน มีการประชุมทำแผน 8 ที่สถานประชุมสิริกิติ์จึงสามารถผลักดันให้เกิดนโยบายย่อยทางด้านเกษตร โดยเน้นให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้น 5 รูปแบบ คือ วนเกษตร เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรธรรมชาติและเกษตรอินทรีย์

จากนั้นหน่วยงานรัฐหลายๆ หน่วยงานก็ระดมการพัฒนาด้านการเกษตรที่ยั่งยืน เข้ามาให้ความรู้ในเรื่องการเกษตรที่ยั่งยืน นายบุญแทน ไทใจอุ่น เล่าให้ฟังต่อว่า มันจะยั่งยืนได้อย่างไร ในเมื่อนโยบายของรัฐยังคงสวนทางกับความคิดของเกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีกำลังทุน ถ้าจะให้ยั่งยืนนายบุญแทน ไทใจอุ่น ย้ำว่าจะต้องทำด้วยความพอดี มีกินในประเทศก่อนและที่เหลือก็ค่อยส่งไปขายนิดๆ หน่อยๆ แต่ถ้าทำเกษตรจะให้ยั่งยืน แต่นโยบายของรัฐยังเป็นการส่งออกอยู่ ก็อย่าไปคิดเลยว่าจะยั่งยืน และก่อนจะจบการพูดคุยกัน นายบุญแทน ไทใจอุ่น ยังบอกกับผู้วิจัยอีกว่าเป็นห่วงเรื่องการแปรทรัพย์สินของเกษตรกรเป็นทุนของรัฐบาลว่า จะทำให้เกษตรกรเป็นหนี้มากขึ้นหรืออาจจะไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองเลยก็ได้

โดยสรุป นโยบายของรัฐบาล จึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเดิมตามกระแสของการพัฒนา ที่หน่วยงานต่างๆ ของรัฐเข้ามาสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เข้ามาจัดฉากให้กับสังคม แต่การพัฒนานั้นถ้าไม่รู้ถึงความต้องการ ความรู้สึก

หรือความเป็นไปของแต่ละคนของชุมชนก็อาจที่จะเข้าไปทำลายให้ชุมชนเกิดความเสียหายและขาดการเป็นตัวตนของตนเองก็ได้

2) ภาวะผู้นำชุมชน

การปรับเปลี่ยนระบบเกษตรเคมีไปเป็นเกษตรอินทรีย์จะเห็นได้ว่า เกิดการปรับเปลี่ยนขึ้นในช่วง ปี พ.ศ.2544 เริ่มเป็นกลุ่มโดยการลงทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในช่วง พ.ศ.2546 จะเห็นได้ว่า ในช่วง พ.ศ.2544 เป็นปีที่พ่อหลวง ทองสุข ธาตุอินจันทร์ ได้รับเลือกตั้งให้มาดำรงตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านป่าไผ่ หมู่ 2 ซึ่งรับช่วงต่อจากพ่อหลวงชัยวัน ธาตุอินทร์ ที่ดำรงตำแหน่งมาหน้านั้นในช่วงปี พ.ศ.2539-2543

ในช่วงปี พ.ศ.2539-2543 เป็นที่เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำจากพิษของฟองสบู่ และเกิดปัญหามากมายเข้ามาซ้ำเติมเกษตรกรบ้านป่าไผ่ นายประเสริฐ ทะลานบุญ กล่าวว่า กลุ่มที่เก็งกำไรในการค้าที่ดิน มีหุ้นใหญ่รายหนึ่งค้าที่ดินเก็งกำไรในหมู่บ้าน (กลุ่มหก กลุ่มทำกระเทียมดอง) ต้องเป็นหนี้ธนาคาร และต้องส่งดอกเบี้ยถึงเดือนละ 2 แสนบาททีเดียว

ในปี พ.ศ.2540 ชาวบ้านป่าไผ่เกิดประสบปัญหาภัยแล้ง ทำให้ส่งผลกระทบต่อผลผลิต ทำให้เกษตรกรบ้านป่าไผ่ขาดทุนในการขายผลผลิต

พ.ศ.2542 เกิดปรากฏการณ์เอลนีโญ กระทบซ้ำเติมเกษตรกรบ้านป่าไผ่ หลายคนถึงกับสินค้าขาดทุนอย่างหนัก ต้องดิ้นรนวิ่งไปกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตร จากการบอกเล่าของนายประเสริฐ ทะลานบุญ บอกว่า ร้อยละ 90 เป็นหนี้ ธ.ก.ส. กันหมด

ปี พ.ศ.2544 พ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ ขึ้นรับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นยุคที่ชาวบ้านป่าไผ่ประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย ที่ซับซ้อน จนต้องดิ้นรนหาทางออกให้กับชุมชนจากการเล่าของพ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ ว่าตอนนั้นพ่อมีดบาดด้านเลย ไม่รู้จะแก้ปัญหาอย่างไร จึงได้ปรึกษากันในกลุ่มแกนนำ 5-6 คน โดยมีนายประเสริฐ ทะลานบุญ เป็นผู้ปรึกษาอาวุโส จึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยแบบชาวบ้าน หาจุดรากเหง้าของชุมชนให้เจอ แล้วเราจะรู้ว่าต้นตอของปัญหาเกิดจากอะไร

จึงได้แนวคิดการวิจัย โดยของทุนสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในเรื่อง “การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน”

จากการเล่าของนายสมหมาย ทาอินทร์ (ประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์) ว่าจุดเริ่มต้นที่จะมาเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ก็เนื่องมาจากพ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ เป็นผู้ที่มีความเป็นห่วงเรื่องของคุณภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาก เป็นผู้ที่เชื่อมโยงประสานงานจากชุมชน และหน่วยงานของรัฐอยู่เสมอ จนไม่มีเวลาพักผ่อน นายสมหมาย ทาอินทร์ ยังพูดต่ออีกว่าถ้ามีการอบรม สัมมนาเรื่องการเกษตร หรือเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ไหน พ่อหลวงทองสุขก็จะพาไปด้วยเสมอๆ เพื่อนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในบ้านเรา

ที่สำคัญพ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ จะเป็นผู้ที่กระจายข่าวและเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ที่ได้อบรม หรือสัมมนาที่ไหนมา พ่อหลวงก็จะมากระจายข่าวบอกชาวบ้านทุกๆ วัน โดยผ่านเครื่องกระจายเสียงของหมู่บ้าน ส่วนจุดที่เป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ขึ้น นายสมหมายบอกว่าพ่อหลวงมีส่วนสำคัญอย่างมากในการกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น ไม่ว่าจะรับเป็นที่ปรึกษาของกลุ่ม ประสานงานกับทางหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอสนับสนุนเรื่องความรู้และดำเนินงานประจำวัน การจัดการบริหารงานในกลุ่มของอินทรีย์ ที่สำคัญในปี พ.ศ.2547 นี้ พ่อหลวงก็จะนำผลผลิตของกลุ่มเกษตรอินทรีย์มาจัดทำเป็นตลาดผักปลอดสารพิษขึ้นในหมู่บ้านเรา

นายประเสริฐ ทะลานบุญ เล่าว่า พ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ทำอะไรทำจริง เป็นที่พึ่งของชุมชนและเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี นายประเสริฐยังย้ำอีกว่า ต่อไปพ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ จะกระตุ้นชาวบ้านหันมาทำเกษตรที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค โดยวางอนาคตไว้ว่าจะทำชาวอินทรีย์แล้วแปรรูปขายให้กับชุมชนใกล้เคียงเพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค

โดยสรุป จึงนับว่าอิทธิพลความเป็นผู้นำชุมชนก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรบ้านป่าไผ่มีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์

3) ปัญหาด้านสุขภาพคนในชุมชน

ในการพูดคุยกับกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์กลุ่มย่อยโดยมีนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ (ผู้ประสานงานของกลุ่ม) นายสมหมาย ทาอินทร์ (ประธานกลุ่ม) นายอนันต์ พานคำดาว (รองประธานกลุ่มและหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน) และนางพัฒนา ทาอินทร์ ในเรื่องความเป็นมาของการรวมกลุ่ม พร้อมทั้งเงื่อนไขของกลุ่มที่มีการรวมตัวกันหันมาทำเกษตรอินทรีย์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2547 ในบริเวณสวนของ นายสมหมาย ทาอินทร์

ในการสนทนาพูดคุย ช่วงแรกก็พูดถึงความเป็นมาในลักษณะกว้าง จากนั้นผู้วิจัยก็เริ่มเจาะประเด็นที่สำคัญๆ ในการถามถึงเงื่อนไขของทางกลุ่มที่มาทำเกษตรอินทรีย์ โดยนายสมหมาย ทาอินทร์ ได้เล่าว่า มีหลายเงื่อนไขด้วยกันที่ต่างคนก็อาจไม่เหมือนกัน แต่ที่เหมือนกันแน่นอนคือ เป็นผลการตรวจหาสารพิษในร่างกายของบ้านป่าไผ่ เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2546

โดยการประสานงานของ ดร. สิทธิรัฐ ประพุทธนิตินสาร มีการร่วมมือของหลายๆ ฝ่าย ได้แก่ สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ โรงพยาบาลอำเภอดอยสะเก็ด อนามัยประจำตำบลแม่โป่ง เพื่อค้นหาปัญหาด้านสุขภาพของชุมชนในการเจ็บไข้ได้ป่วย โดยเฉพาะโรคทางเดินหายใจ หน้ามืดและเป็นแผลตามร่างกาย ซึ่งตรงกับการให้ข้อมูลของคุณสุภาภรณ์ วุฒิมิการณ เจ้าหน้าทีประจำอนามัยตำบลแม่โป่ง

ซึ่งหลายๆ คนก็มีผลตรวจเลือดที่ออกมาแล้วน่าตกใจ โดยเฉพาะนายสุรัชย์ มรกต-วิจิตรการ ที่ได้รับผลกระทบตรงนี้โดยตรงจากการรับสารเคมี จากนายทวี ทาวรรณะ และนายวาทย์ ญาติผู้ เพื่อนบ้าน ผลการตรวจเลือดออกมาก็พบว่าทั้งหมดมีผลเลือดของสารพิษในร่างกายในขั้นที่ไม่ปลอดภัยจึงเป็นผลทำให้ทั้งนายทวี ทาวรรณะ และนายวาทย์ ญาติผู้ หันมาใช้สารสกัดจากธรรมชาติ โดยการชักชวนของคุณสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ

ทางด้านนางพัฒนา ทาอินทร์ ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ส่วนใหญ่บ้านป่าไผ่ก็จะพ่นยา โดยเฉพาะยาม่าเพลี้ย ยิ่งช่วงฤดูกาลของหอมแดง กระเทียม จะมีการพ่นยา ช่วงเย็นๆ บางคน 3-4 วันพ่น บางคน 6-7 วันพ่น แล้วแต่ความรุนแรงของแมลง แต่ถ้าปีไหนมีฝนตกมาบ่อยๆ ปีนั้นเพลี้ยจะรุนแรงมาก ทำให้ต้องพ่นยากันมาก ส่วนตนเองที่หันมาใช้สารไล่แมลงจากธรรมชาติก็เนื่องจากเป็นห่วงเรื่องสุขภาพของตนเองและสามี ที่แต่ก่อนพ่นยาอย่างหนัก แต่ปัจจุบันก็เริ่มที่จะหันมาใช้สารสะเดาผสมบ้างแล้ว มันต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนต้องอดทน

เมื่อการพูดคุยเป็นไปด้วยความเป็นกันเองก็ทำให้ผู้วิจัยได้รู้ถึงเงื่อนไขที่ทำให้หลายๆ คนหันมาทำเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ หลายคนในกลุ่มและญาติพี่น้องมีผลของสารเคมีตกค้างในเลือดสูง และอยู่ในระดับที่ไม่ปลอดภัย โดยมีรายละเอียดของผลการตรวจเลือด จากข้อมูลของอนามัยประจำตำบลแม่โป่ง ดังนี้

ตารางที่ 11 ผลการตรวจสอบสารพิษในเลือด

ผู้เข้ารับการตรวจหาสารพิษในเลือดของบ้านป่าไผ่ หมู่ 2 ต.แม่โป่ง

อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2546

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ผลการตรวจ			
			ไม่ปลอดภัย	มีความเสี่ยง	ปลอดภัย	ปกติ
1	นายพิสิทธิ์ พิงคะสัน	229 ม. 2		/		
2	นางทองใบ ทุนผลงาน	132 ม. 2		/		
3	น.ส.นลินี ทุนผลงาน	132 ม. 2		/		
4	นายอินทร์สอน เทโวขัติ	63 ม. 2		/		
5	นายประทวน ทาวรรณะ	84 ม. 2			/	
6	นางฟองไหล ทองคำฟู	212 ม. 2	/			
7	นางลักษณา เกตุดี	65/2 ม. 2		/		
8	นางบัวธร เสนน้อย	148 ม.2		/		
9	นายทองสุข เกตุดี	65/2 ม. 2	/			
10	นายสุนทร ทองคำสม	156 ม. 2		/		
11	นางบัวนาถ ทะไต่แก้ว	41 ม.2		/		
12	นางวีไล ทองคำฟู	40/1 ม. 2			/	
13	นายเอี้ย ทาวรรณะ	44 ม. 2			/	
14	นายดวงคำ ทุนผลงาน	154 ม. 2	/			
15	นายอุทัย ทาวรรณะ	72/1 ม. 2				/
16	นายไกรศร ธาตุอินจันทร์	118 ม.2			/	
17	นางสมนา ทาวรรณะ	38 ม.2	/			
18	นายคำบัน ทองคำฟู	40 ม.2		/		
19	นายนิวาทย์ ญาติผู้ง	93/4 ม.2		/		
20	นายสุทิน ทาวรรณะ	88/1 ม.2	/			
21	นางแก้ว ดวงอยู่สาร	124 ม.2		/		
22	นางทองสุข ทาวรรณะ	125/1 ม.2		/		
23	นายสมพงษ์ วงศ์ใหญ่	71 ม.2			/	
24	นายสมพล กุณาเงิน	38 ม. 2	/			
25	นายพันธ์ ทาวรรณะ	124 ม. 2	/			

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ผลการตรวจ			
			ไม่ปลอดภัย	มีความเสี่ยง	ปลอดภัย	ปกติ
26	นายวัลลภ พวงมาลา	59 ม. 2	/			
27	นางไพรวรรณ เทโวชาติ	63 ม. 2		/		
28	นายอนันต์ ธาตุอินจันทร์	14 ม. 2		/		
29	นางรุ่งเพชร ฟองวรรณ	95 ม. 2				/
30	นายวันดี ธาตุอินจันทร์	93 ม. 2		/		
31	นายเจษฎา ทาวรรณะ	45 ม. 2		/		
32	นางแก้วมา คำฝั้น	158 ม. 2	/			
33	นางขาว คำฝั้น	158 ม. 2				/
34	พี่น้องเพชร เทวะตา	87 ม. 2	/			
35	นางศรีวิทย์ ทาวรรณะ	125 ม. 2		/		
36	นางคำปิ่น ทาอินทร์	19 ม. 2	/			
37	นายชาญชัย เสน้อง	148 ม. 2		/		
38	นายศรีวรรณ สมใจมาก	166 ม. 2			/	
39	นายอุดร ทะระธา	150/1 ม. 2		/		
40	นางคำออน ทะระธา	150/1 ม. 2		/		
41	นางบัวคำ ธาตุอินจันทร์	78 ม. 2		/		
42	นางคำออน ทุนผลงาน	82 ม. 2	/			
43	นายอินท ธาตุนจันทร์	12 ม. 2			/	
44	แม่ฮ้อยเหล็กว ธาตุอินจันทร์	118 ม. 2	/			
45	น.ส.ธิดาพร พรหมกรณ์	118 ม. 2		/		
46	นายทวี เทพอรรถ	218 ม. 2	/			
47	นายบุญแทน ไทใจอุ่น	201 ม. 10	/			
48	นายแสง เศรษฐชัย	207 ม. 2	/			
49	ครูสมบุญรัตน์ ทุนผลงาน	82/1 ม. 2		/		
50	นายไพโรจน์ ธาตุอินจันทร์	88 ม. 2			/	
51	พระสมุห์ประจวบ วุฑฒิจาริ	111 ม. 2		/		
52	นางจีระพันธ์ ทองคำฟู	145 ม. 2	/			

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ผลการตรวจ			
			ไม่ปลอดภัย	มีความเสี่ยง	ปลอดภัย	ปกติ
53	นายสมพร ทองคำฟู	145 ม. 2		/		
54	นางอำพร ทุนผลงาน	154 ม. 2	/			
55	นางเทียมตา ทิศลังกา	131/1 ม. 2		/		
56	นางสังวาล เทวะตา	87 ม. 2	/			
57	นางพวงเพชร พิงคะสัน	229 ม. 2		/		
58	นายพนม พานคำดาว	21 ม. 2				/
59	นางทองเพียร พานคำดาว	21 ม. 2		/		
60	นางศรีนวล ใจอาสา	94/1 ม. 2		/		
61	นายสุวรรณ พงษ์วรรณ	95 ม. 2			/	
62	นายถวิล ทุนกิจใจ	105 ม. 2			/	
63	นางอุทิศ ทะลาบุญ	76 ม. 2	/			
64	นางยุวรีย์ ธาตุอินจันทร์	4 ม. 2			/	
65	นายประเสริฐ ทะลาบุญ	76 ม. 2			/	
66	นายทองสุข ธาตุอินจันทร์	4 ม. 2		/		
67	นางศรีฟ้า แห่สงสายวงศ์	20 ม. 2			/	
68	น.ส.วันเพ็ญ ธรรมขันแข็ง	60 ม. 2		/		
69	นายใหม่ ธาตุอินจันทร์	79 ม. 2			/	
70	น.ส.สุพิน ทองคำสม	53 ม. 2		/		
71	นางวรรณ ไซยะถา	24 ม. 2	/			
72	นายแก้ว ชาวสวย	191 ม. 2		/		
73	นายทวี ทาวรรณะ	49 ม. 2	/			
74	นางฟองแก้ว ธาตุอินจันทร์	7 ม. 2	/			
75	น.ส.เบญมาศ ธาตุอินจันทร์	7 ม. 2		/		
76	นายบุญศรี ธาตุอินจันทร์	149 ม. 2		/		
77	นางเสงี่ยม ทาวรรณะ	49 ม. 2		/		
78	นายเพียร ไทยหนุ่ม	22 ม. 2				/
79	นางอุรา ธาตุอินจันทร์	94/1 ม. 2	/			
80	นายบุญเป็ง ธาตุอินจันทร์	94/1 ม. 2	/			

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ผลการตรวจ			
			ไม่ปลอดภัย	มีความเสี่ยง	ปลอดภัย	ปกติ
81	นางสุธรรม ทาอินทร์	89 ม. 2		/		
82	นางพัฒนา วงเวียน	46/2 ม. 2		/		
83	นายสมเด็จ ตาสุนินทร์	130 ม.2	/			
84	นางไพรวลัย ตาสุนินทร์	130 ม. 2		/		
85	นายประสงค์ ธาตุอินจันทร์	149 ม. 2		/		
86	นางมะลิวัลย์ กาบรินชัย	193 ม. 2	/			
87	นายบุญลือ ธาตุอินจันทร์	86 ม. 2		/		
88	นายพนม ธาตุอินจันทร์	94/2 ม. 2	/			
89	นายวิทยา คชรินทร์	16 ม. 2		/		
90	นายบุญแทน ทุนกิจใจ	105 ม. 2	/			
91	นางเสงี่ยม ชาวสวย	191 ม. 2		/		
92	นายสิงห์ทอง ฤกษ์ดาววี	43 ม. 2	/			
93	นางเรือนคำ ธาตุอินจันทร์	73 ม. 2	/			
94	นายอินแก้ว ธาตุอินจันทร์	73 ม. 2	/			
95	นางรัตนา ธาตุอินจันทร์	62/1 ม. 2		/		
96	นางสุแก้ว ไทใจอุ่น	150 ม. 2		/		
97	นางบัวเลข บุญตันอิน	17 ม. 2		/		
98	นางเครือวัลย์ ธาตุอินจันทร์	94/2 ม. 2		/		
99	น.ส.นงศ์รักษ์ ชาวสวย	191 ม. 2		/		
100	นางฟองเรือน ทาวรรณะ	36/1 ม. 2	/			
101	นายสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ	94 ม. 2	/			
102	นายจรัญ ทาอินทร์	160 ม. 10	/			
รวม			35	48	14	5

ที่มา : ข้อมูลจากสาธารณสุขประจำตำบลแม่โป่ง

All rights reserved

โดยสรุป ปัญหาด้านสุขภาพก็เป็นปัญหาต้นๆ ของเกษตรกรทุกรายที่ใช้สารเคมี เมื่อแก่ตัวลง มีอายุหน่อย 50-60 ปี ก็จะเริ่มไม่ค่อยมีแรงกัน ก็คิดว่าน่าจะเป็นผลจากการได้รับสารพิษนี้ เมื่อทางหน่วยงานด้านสาธารณสุขให้ความสำคัญในการตรวจวัดและมีหลักฐานที่เชื่อถือได้ ก็ยิ่งทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของตนและเพื่อนบ้านมากขึ้น ดังนั้น ปัญหาด้านสุขภาพจึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรหันกลับมาทำเกษตรแบบอินทรีย์

4) ความสัมพันธ์ของระบบเครือข่ายและเพื่อนบ้าน

ชุมชนชาวบ้านป่าไผ่นับเป็นชุมชนหนึ่งที่มีสายสัมพันธ์ของระบบเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันมาเป็นเวลายาวนาน จนถึงปัจจุบันโดยจะเห็นจากนามสกุลของชาวบ้านป่าไผ่ จะสืบเชื้อสายกันระหว่างตระกูลไม้ที่ตระกูล ทำให้ชุมชนบ้านป่าไผ่จะไม่ค่อยมีบุคคลอื่นๆ จากภายนอกเข้ามาสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายเท่าไรนัก จึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ถูกวิจัยได้สอบถามและสังเกตอยู่ตลอดเวลาในขณะที่เข้าไปอยู่ในชุมชนบ้านป่าไผ่ โดยจะเห็นจากรายชื่อของกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์จะมีอยู่ไม่กี่นามสกุล ได้แก่ ตระกูลธาดินจันทร์ ตระกูลทาวรรณะ ทาอินทร์ และทองคำฟู และที่สำคัญเท่าที่ผู้วิจัยสังเกตสมาชิกในกลุ่มจะเป็นเพื่อนบ้านกัน มีบ้านที่ใกล้ติดกันโดยไม่มีรั้วหรือกำแพงอะไรมาคั่น ถ้าเป็นรั้วก็เป็นรั้วไม้ที่มีผักพื้นบ้านสามารถนำมาทำอาหารได้ เช่น กระถิน ชะอม ชিং ข่า เป็นต้น

ในการเล่าของ อัญบุญลือ ธาดินจันทร์ ชายชราวัย 70 ปี ที่เป็นหมอเมืองประจำหมู่บ้าน และเป็นทีปรึกษาอาวุโสของกลุ่มที่คอยให้คำปรึกษาแนะนำ วิธีการผสมสูตรสมุนไพรเอาไปใช้ในการทำของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ว่า คนแต่ก่อน พ่อ-แม่ ท่านสอนให้รักกัน มีอะไรก็แบ่งกัน เจ็บป่วยก็ช่วยเหลือกัน จนสืบทอดมาถึงลูกๆ หลานๆ ในปัจจุบันนี้ ดังคำที่อัญบุญลือบอกกับผู้วิจัยว่า สมัยแต่ก่อนมีอาหารอะไรใครขาดเหลืออะไรก็จะแบ่งปันกัน ดังคำว่า “พริกมีบ้านเหนือเกือบบ้านใต้” อัญบุญลือ ยังบอกอีกว่า ใครเป็นอะไรก็ตะโกนบอกกัน อยู่อย่างมีความสุขและสบายใจ

นายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าว่าบ้านป่าไผ่ส่วนมากแล้วเป็นพี่น้อง เครือญาติกันหมด ใครมีข่าวอะไรก็จะบอกต่อๆ กันไป ในเรื่องความรู้ทางการเกษตรอินทรีย์ ใครมีหนังสือ หรือมีวิธีการใหม่ๆ ที่ได้จากทีวี ฟังวิทยุ เมื่อมีเวลาพบปะกัน ก็จะนำมาบอก แล้วนำไปทดลองเมื่อได้ผลอย่างไรก็จะมาบอกกันอีก อีกอย่างถ้าใครไม่ได้ข่าวเรื่องการอบรมการเกษตรก็จะนำมาบอก แล้วก็จะรวมกันเข้ารับการอบรม โดยใช้รถยนต์ของพ่อหลวงทองสุขเป็นพาหนะในการเดินทาง

การพูดคุยในลักษณะเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดติดกัน จากการสังเกตของผู้วิจัย นายสุวรรณ พงสุวรรณ (ที่มีตำแหน่งเป็นหม้ออาสาประจำหมู่บ้าน) และนายสุรัช ซึ่งบ้านติดกัน เมื่อนายสุวรรณเข้าไปในตัวเมืองเชียงใหม่ เข้าไปอบรมเรื่องสมุนไพร เมื่อกลับมาบ้านช่วงเย็นๆ ก็จะมาเล่าความรู้ที่ได้มาแก่นายสุรัช ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านอยู่เป็นประจำ จากนั้นนายสุรัชก็จะนำความรู้ไปบอกต่อกับนายนิเวทย์ ทองคำฟู ที่เป็นน้องเขยอยู่ติดกันข้างบ้านให้รับรู้ข่าวสารด้วย

โดยสรุป เงื่อนไขของการปรับเปลี่ยนจากเกษตรเคมีไปเป็นเกษตรอินทรีย์ จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมพบว่า ระบบเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมากในชุมชนบ้านป่าไผ่และลักษณะของเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดกัน สามารถที่จะถ่ายทอดความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ได้เป็นอย่างดี จึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่สำคัญของการปรับเปลี่ยนระบบของการผลิตในชุมชนบ้านป่าไผ่อีกเงื่อนไขหนึ่ง

5) สภาพของการรับรู้และการยอมรับ

"การได้อ่าน การได้ดู และความสนใจต่อข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นมากในการดำรงอยู่ของสังคมปัจจุบันแล้วนำมาทดลองด้วยตัวเอง เมื่อเห็นว่ามันดีก็ยอมรับและนำไปเผยแพร่แก่เพื่อนบ้าน" เป็นคำบอกกล่าวของนายสุรัช มรกตจิตรกร ที่ได้บอกในระหว่างผู้วิจัยเข้าไปเยี่ยมบ้าน และร่วมกินข้าวมือเย็นกับนายสุรัช มรกตจิตรกร ซึ่งบอกว่าการทำการเกษตรจะต้องเรียนรู้กับมันทุกวัน ต้องเป็นคนช่างสังเกตความเปลี่ยนแปลงของข่าวสารบ้านเมือง เราทำการเกษตรต้องศึกษามากๆ หาหนังสือ วาสารเกี่ยวกับเกษตรมาอ่าน เพราะจะมีข่าวใหม่ๆ เข้ามาทุกๆ วัน เราก็สามารถนำมาใช้กับงานที่เราทำได้ แต่ต้องรู้จักใช้รู้ให้ทัน เพื่อที่จะไม่เป็นโทษกับเราภายหลัง

สภาพของการรับรู้ของนายสุรัช มรกตจิตรกร เดิมเป็นคนตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันสุรัช มรกตจิตรกร อายุ 51 ปี จากการสอบถามสุรัชไม่เคยเรียนรู้ด้านการเกษตรมาก่อนเลย แต่เป็นคนที่ชอบการสังเกต และช่วยเหลือสังคมอยู่ตลอดเวลา ชอบอาชีพที่อิสระ เมื่อจบการศึกษาจาก ร.ร.อาร์ทีทีเอส นายสุรัช มรกตจิตรกร ได้ไปฝึกงานและทำงานหาประสบการณ์ที่ร้านซ่อมวิทยุโทรทัศน์ของเอกชน ได้เงินเดือนๆ ละ 900 บาท นายสุรัชเก็บเกี่ยวประสบการณ์ได้ 1 ปี และร่วมกับเพื่อน 2 คน เปิดร้านรับซ่อมวิทยุ เครื่องไฟฟ้าต่างๆ ได้รายได้จากการซ่อมแซมเครื่องไฟฟ้าประมาณวันละ 1,000-1,500 บาท แต่ถ้าลูกค้าคนไหนมีลูกมากและฐานะยากจนนายสุรัช มรกตจิตรกร ก็จะซ่อมให้ฟรี

ในช่วง 14 ตุลาคม 2516 นายสุรชัย มรกตจิตรการ มีเพื่อนที่รามคำแหง จึงได้เข้าร่วมกับเหตุการณ์ครั้งนั้นด้วย ประกอบกับในปี พ.ศ. 2519 นางสาวได้เสียชีวิต นายสุรชัย มรกตจิตรการ จึงตัดสินใจกลับมาบ้านของบิดามารดาที่เชียงใหม่

ในปี พ.ศ. 2530 นายสุรชัย มรกตจิตรการ ได้เข้ามาอยู่ที่บ้านป่าไผ่บ้านเกิดของภรรยา ในปี 2536 เกิดโรค HIV ระบาดในเมืองเชียงใหม่ มีผู้ติดเชื้อเป็นจำนวนมากและเป็นที่รังเกียจของสังคม นายสุรชัย มรกตจิตรการ สนใจที่จะช่วยเหลือ เนื่องจากไปเห็นหมอสมนไพรท่านหนึ่งได้ต้มยาสมุนไพรแจกแก่ผู้ติดเชื้อที่หน้าโรงพยาบาลนคร แต่กลับถูกเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจับกุม เขาจึงเข้าไปสอบถามและพบว่าหมอสมนไพรคนนั้นมีเจตนาที่จะช่วยเหลือจริงๆ จึงเกิดความสนใจในเรื่องของสมุนไพร

ปี พ.ศ. 2540 เศรษฐกิจซบเซาอย่างหนัก คุณสุรชัยจึงได้รายได้จากการค้าขายน้อยมาก ตกเดือนละ 1,000-5,000 บาท บางวันไม่ได้เลย จึงได้เปลี่ยนแปลงอาชีพมาทำการเกษตร โดยการศึกษาจากหนังสือ สื่อทีวี และการเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่องประกอบกับเป็นผู้ติดตามความเคลื่อนไหวของสังคม และทราบถึงวงจรของธุรกิจเกษตรแบบเคมี จึงที่จะพยายามช่วยเหลือชุมชนบ้านป่าไผ่ ให้นำมาทำการเกษตรแบบใช้สารจากธรรมชาติ ใช้วัสดุที่มีอยู่ในฟาร์มของตนเอง

ปี พ.ศ. 2542 นายสุรชัย มรกตจิตรการ ได้รับอาสาให้เป็นหมอดินประจำหมู่บ้านป่าไผ่ หลังจากนั้นนายสุรชัยก็พยายามศึกษาจากตำราอย่างจริงจังในเรื่องของเกษตรอินทรีย์และระบบเกษตรอื่นๆ จึงนับว่า นายสุรชัยมีการเรียนรู้ในการเปลี่ยนแปลงของสังคม และพยายามหาความรู้อยู่ตลอดเวลา

ในปี พ.ศ. 2544 นายสุรชัย มรกตจิตรการ เริ่มที่จะเผยแพร่ความรู้ในการใช้ปุ๋ยน้ำอินทรีย์สู่เพื่อนบ้านอย่างจริงจัง หลังจากทดลองใช้ในพื้นที่ของตนเองมาระยะหนึ่ง

ปี พ.ศ. 2546 นายสุรชัย มรกตจิตรการ ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรเพื่อนบ้าน แต่ก็ท้อแท้เหมือนกัน ผลแห่งความพยายามของนายสุรชัย มรกตจิตรการ ที่จะถ่ายทอดความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ได้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้นในปี พ.ศ. 2546

ประสบการณ์นายสุรชัย มรกตจิตรการ ในการเรียนรู้ชีวิตที่ผ่านมาทำให้นายสุรชัย มรกตจิตรการ เคยเป็นหนี้ ธ.ก.ส. /หนี้สินค้ำหมุนเวียน ประมาณ 600,000-700,000 บาท ทำให้

นายสุรชัย มรกตจิตรการ หยุดคิดว่าชีวิตที่วิ่งตามกระแสของการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นทำให้ตนเองเกือบไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย ถึงหันกลับมาพึ่งตนเองโดยการใช้ชีวิตที่พอเพียง และมีความสุขอย่างเรียบง่าย กับครอบครัว

ในส่วนของสภาพในการรับรู้ของนายประเสริฐ ทะลานบุญ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า โลกและชีวิตคือการเรียนรู้ ที่ไม่มีสิ้นสุดชีวิตของนายประเสริฐ จึงเป็นชีวิตที่เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา การรับรู้ เรียนเกษตรอินทรีย์นั้น นายประเสริฐบอกว่าไม่ต้องไปเรียนจากที่ไหนให้ไกล เรียนรู้จากสิ่งที่อยู่รอบตัวของเรา จากการสังเกต เช่น การผลิตปุ๋ยหมักในปัจจุบัน คนเราก็เรียนรู้จากธรรมชาติ คือ การสังเกต ต้นไม้เวลาถึงฤดูกาลพักผ่อนหรือช่วงหน้าแล้ง ใบมันก็จะร่วงลงพื้นดินทับถมกันเวลาผ่านไประยะหนึ่งถึงฤดูฝน ใบไม้ก็เริ่มเน่าสลายไปเพราะในดินก็มีสิ่งมีชีวิตมากมายทั้งจุลินทรีย์ ไส้เดือน ก็ช่วยกันทำงาน พลิกใบไม้ให้สลาย เวลา นกหนู แมลง บินผ่านมาก็ถ่ายมูลใส่เพิ่มเป็นปุ๋ยให้กับต้นไม้ จะเห็นได้ว่า สมัยก่อนๆ ไม่เคยเห็นใครแบกกระสอบปุ๋ยสูตร 15-15-15 เข้าไปใส่ให้ต้นไม้ต้นไม้มันก็งามของมันเอง (งามมากกว่าปัจจุบันที่คนใส่ปุ๋ยอีกนายประเสริฐย้ำ)

เราจะสังเกตเห็นรุ่นพ่อ-แม่ เราปลูกต้นไม้ท่านจะปลูกแล้วให้ต้นไม้ดูแลกันเอง แมลงก็ไม่ค่อยจะมีในการผลิตสารไล่แมลง จากสารสะเดา ตะไคร้ เราก็เป็นสังเกต เวลาเราปลูกตะไคร้ไว้ข้างๆ แปลงหรือใต้ต้นไม้ เวลาเราตัดใบ เราจะสังเกตเห็นว่า กลิ่นของตะไคร้ก็จะไปไล่แมลงไม่ให้เข้ามาใกล้

นายประเสริฐ ทะลานบุญ ยังบอกอีกว่า คนสมัยก่อนใช้ วัว ควาย ไถนา และมีการไถกลบตอข้าวและเศษวัชพืช กลบลงไปบนดินและปล่อยให้หมักไว้ ทั้งไว้สักระยะหนึ่งเพื่อเป็นปุ๋ยหมักไปในตัว แต่ในทุกวันนี้ ไม่รู้อะไร อะไรก็รดไถ ไถเสร็จแล้วก็ปลูกข้าวเลย ข้าวก็เหลือง เพราะจุลินทรีย์ยังทำงานหมักอยู่ เวลาปลูกข้าวลงไปจะสังเกตเห็นว่าช่วงแรกข้าวจะเหลือง พวกเราก็เอาเงินไปซื้อปุ๋ยสูตร 46-0-0 มาใส่ ทำให้หมดเงินทองโดยเปล่าประโยชน์ ยิ่งใส่ปุ๋ยเข้าไปมากๆ ดินมันก็แข็ง กระจ่าง จุลินทรีย์ที่อยู่ในดินก็ตาย ไส้เดือนก็ตาย ดังนั้นเราจึงต้องเรียนรู้และเคารพต่อธรรมชาติให้มากๆ

การรับรู้ในอีกสภาพหนึ่งของนายประเสริฐคือการเป็นภารโรงไม่มีโอกาสเรียนหนังสือสูงๆ แต่อาศัยการช่างสังเกต ชยัน จึงเก็บเกี่ยวความรู้ และประสบการณ์ในขณะที่เป็นภารโรง โดยการเป็นผู้ช่วยครูเกษตรจัดเตรียมอุปกรณ์ในการสอนเกษตรให้นักเรียน นายประเสริฐ ทะลานบุญบอกว่าครูก็เหมือนกับตำราเรียนในแต่ละวันได้อ่านครูแต่ละคนก็เหมือนการอ่านหนังสือไปวันละหน้าทำให้นายประเสริฐมีความรู้ทางด้านปฏิบัติและทฤษฎีผสมกันอย่างกลมกลืน

นายสมหมาย ทาอินทร์ ได้เล่าถึงสภาพการรับรู้ของประสบการณ์การทำงานเกษตรให้ฟังว่า

สมัยก่อนก็ปลูกข้าว-ปลูกกระเทียม ตั้งแต่ พ.ศ.2525 มาตลอด ประกอบเลี้ยงวัว 2 ตัวเอาไว้ใช้งานช่วงหลังรู้สึกว่าการทำไร่ไม่งาม ปริมาณลดลงทุกๆ ปี ก็เลยเริ่มใช้สารเคมีเข้ามาช่วย ในปี พ.ศ. 2530 โดยการแนะนำและสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ นำมาแจกให้ฟรี ใช้ไปได้ผลในช่วงแรกๆ ข้าวก็งามดี ต่อมารู้สึกว่าต้องไปซื้อปุ๋ยมาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากที่เคยใส่ 1 กระสอบมาเป็น 2 และ 3 กระสอบ ทำให้ต้นทุนการผลิตข้าว กระเทียมสูงขึ้นทุกปี

ในปี พ.ศ.2540 เศรษฐกิจตกต่ำขาดทุน เนื่องจากต้นทุนสูงแต่ผลผลิตได้ราคาต่ำ สมหมายเริ่มเกิดการเรียนรู้แล้วว่า ถ้าอยู่อย่างนี้คงไม่ไหวแน่ จึงคิดได้ว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ซึ่งอยู่ใกล้ๆ บ้านเลยเข้ามาปรึกษาและเรียนรู้ในเรื่องการทำเกษตรที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิต ได้คำแนะนำกลับลงมา นายสมหมายได้ทดลองและนำมาปรับใช้กับสวนของตนเอง แต่ก็ยังไม่เห็นผลเท่าไร

ในปี พ.ศ.2542 นายสมหมาย ทาอินทร์ จึงกลับขึ้นไปปรึกษากับทางศูนย์การศึกษาห้วยฮ่องไคร้ฯ อีก ปีนี้ นายสมหมาย ทาอินทร์ โชคดีเพราะทางศึกษาได้รับเอาสมหมายเข้าเป็นสมาชิกในโครงการการทำเกษตรแบบผสมผสาน นายสมหมาย ทาอินทร์ ก็ได้เรียนรู้จากการทำเกษตรผสมผสานมีการปลูกพืชผักหลายอย่างผสมกันแต่ นายสมหมายก็ยังมีปัญหาเรื่องเพลี้ยแมลงอยู่ เนื่องจากแมลงข้างๆ สวน เขาก็พ่นยาจึงเป็นเหตุให้นายสมหมาย ทาอินทร์ ยิ่งหันกลับมาใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชอีกครั้ง

ปี พ.ศ.2544 นายสมหมาย ทาอินทร์ เริ่มหันมาสนใจในเรื่องของเกษตรแบบอินทรีย์ก็เพราะเนื่องจาก พ่อน้อยทา ทาอินทรีย์ ผู้เป็นบิดา ปัจจุบันอายุ 70 ปี ได้มีเวลาในการรับรู้ข่าวสารจากทางวิทยุ เกือบทุกวัน จึงได้มาบอกให้นายสมหมาย ทาอินทร์ ที่เป็นลูกชายฟัง ทำให้นายสมหมาย ทาอินทร์ ได้รับข่าวสารจากพ่อน้อยทา อยู่ทุกวันและนำไปทดลองใช้ในแปลงผักของตนเอง

ในปี พ.ศ.2545 นายสมหมาย ทาอินทร์ ตัดสินใจกู้เงินจาก ธ.ก.ส. เป็นวงเงิน 170,000 บาท ในระยะเวลา 10 ปี เพื่อนำมาปรับปรุงสภาพดินในพื้นที่ที่เสื่อมโทรม และทำการขุดสระในพื้นที่ 1 งาน เพื่อเป็นที่เก็บน้ำและเลี้ยงปลา ในปี พ.ศ.2545 นี้เอง ที่จะออกไปศึกษาดูงานเรื่องการผลิตผักแบบอินทรีย์ ไปมาหลายที่หลายจังหวัด เช่น ที่วิทยาลัยกำแพงแสน

จังหวัดนครปฐม เมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดพะเยา จังหวัดลำพูน ตามสถานที่ราชการที่เขาจัดอบรม เช่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่ว่าจะอบรมฟรี หรือต้องเสียเงินก็ตาม จากการได้ไปอบรมมานายสมหมาย ทาอินทร์ ก็นำความรู้มาใช้ในสวน เช่น การสกัดสมุนไพรไล่แมลง โดยใช้สูตรดังนี้

อุปกรณ์

- สะเดา 1 ส่วน
- ประคำดีควาย 1 ส่วน
- เหล้าขาว 35 ดีกรี 1 ขวด
- กากน้ำตาล 1 ลิตร
- น้ำส้มสายชู 5% 1 ขวด

นายสมหมายเล่าให้ฟังถึงวิธีการทำว่า

1. นำเอาสะเดากับประคำดีควายนำมาต้มรวมกันในน้ำ แล้วทิ้งไว้ให้เย็น
2. นำเอาสุราขาว + น้ำส้มสายชู 5% + กากน้ำตาลนำมาผสมแล้วคนให้เข้ากัน หมักไว้ 1 คืน
3. นำไปพ่นในแปลงทุก 3-5 วัน โดยผสมน้ำ 5 ช้อนโต๊ะ ต่อน้ำ 20 ลิตร

โดยนายสมหมายบอกว่า แมลงจะไม่ตาย แต่จะหนีไป 3-5 วันมันก็จะกลับมาอีกเราก็พ่นอีก แต่นานๆ ไป ก็เริ่มลดน้อยลง เนื่องจากสมุนไพรจะทำให้แมลงไม่มาวางไข่

ในปี พ.ศ.2546 ได้ลงมือปฏิบัติและเอาจริงกับการทดลองผิดถูก เริ่มใช้มูลวัวจากที่เลี้ยงไว้ 2 ตัว ปัจจุบันเพิ่มเป็น 4 ตัว นายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าว่า บ้านเราก็มีโรงเพาะเห็ดมาก่อนเห็ดที่เขาทิ้งแล้วก็ไปขอมาทำปุ๋ยหมักผสมกับมูลวัว ขณะนี้เรามีปุ๋ยน้ำชีวภาพ สารไล่แมลงชีวภาพ ปุ๋ยหมัก สิ่งที่สำคัญในการทำเกษตรแบบอินทรีย์คือ การเตรียมดินและบำรุงดินจะต้องใช้เวลาและความอดทน ช่วงแรกการเกษตรอินทรีย์ จะลงทุนในการปรับปรุงดินนานหน่อย ต้องขยันพ่นสารไล่แมลง

ปี พ.ศ.2547 นายสมหมาย ทาอินทร์ ได้เริ่มขยายผลให้เพื่อนบ้านและชุมชนใกล้เคียงได้รู้สร้างเครือข่ายในเรื่องของตลาดกับชมรมผักปลอดสารพิษในอำเภออดยสะเกิด และสวนของ นายสมหมาย ทาอินทร์ ได้เริ่มมีนักเรียน นักศึกษา เกษตรกรเพื่อนบ้านเข้ามาศึกษาดูงานอยู่เป็นระยะ

ในปีนี้ทางด้านสำนักงานการเกษตรอำเภออดอยสะเกิดจากการบอกของ นายนพดล สันนาย เกษตรตำบล ว่าทางอำเภออดอยสะเกิดจะสนับสนุนให้สวนของนายสมหมาย ทาอินทร์ เป็นแปลงเกษตรตัวอย่างระดับอำเภออดอยสะเกิดอีกด้วย

โดยสรุป สภาพของการรับรู้ข่าวสารการเคลื่อนไหวทางสังคมการเปลี่ยนแปลงของ ระบบการผลิต รวมไปถึงการรับรู้ถึงปัญหาผลกระทบของระบบการผลิตแบบเคมี สภาพของการรับรู้ของแต่ละบุคคลที่จะแตกต่างกันออกไป เช่น การรับรู้จากความสนใจส่วนตัว การรับรู้จาก ประสบการณ์จริง การรับรู้จากสื่อต่างๆ และการรับรู้จากญาติพี่น้อง พ่อ-แม่ ผลจากการรับรู้ จึงนำมาสู่การนำมาปฏิบัติ ทดลองเกิดการยอมรับในที่สุด ที่จะหันมาทำเกษตรอินทรีย์เพื่อ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

ชุมชนบ้านป่าไผ่ชุมชนที่มีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่เข้าไปมีส่วนในระบบของการ ผลิตนับตั้งแต่อดีตมา จากการเล่าของพ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ นายสุรชัย มรกตจิตรการ และนายสมหมาย ทาอินทร์ ว่าก่อนที่จะมารวมกลุ่มกันนั้น ในส่วนของพวกเกษตรกรบางคนก็ทำ มาก่อนแล้ว แต่ทำในลักษณะลองผิดลองถูกกันมาตลอด เริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ.2543-2544 ประกอบ กับช่วงปี พ.ศ.2544 พ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านและมองชุมชนในการ พัฒนาบ้านป่าไผ่ในลักษณะองค์รวมและจัดเป็นกลุ่มให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

พ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ เล่าว่า มีหลายหน่วยงานที่เป็นผู้สนับสนุนให้เกิดกลุ่ม เกษตรอินทรีย์ขึ้นโดยเริ่มจาก

ในปี พ.ศ.2543 พ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ ได้คิดแก้ปัญหาของชาวบ้านให้หัน มาพึ่งพาตัวเองโดยได้รับการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณและแนวทางการวิจัย จากสำนักงาน กองทุนสนับสนุนวิจัย (สกว.) เพื่อให้พื้นที่ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาเก่าๆ

ในปีเดียวกัน พ.ศ. 2545 ทางด้าน ดร.สิทธิรัฐ ประพุทธินิติสาร จากมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ได้เข้ามาวิจัยในเรื่องปัญหาของสุขภาพชุมชนจึงเป็นเหตุให้เกิดการตรวจสารพิษตกค้าง ในร่างกายขึ้น และต่อมาทางด้าน ดร.สิทธิรัฐ ประพุทธินิติสาร ก็เข้ามาให้ความรู้ในเรื่องการผลิต ผักปลอดสารพิษอย่างต่อเนื่อง

ในปี พ.ศ.2546 หลายหน่วยงานเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาบ้านป่าไผ่ก็เข้ามาสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ สนับสนุนในเรื่องของความรู้ทางวิชาการและ วัสดุอุปกรณ์ในการผลิต ปุ๋ยน้ำอินทรีย์

สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 6 จังหวัดเชียงใหม่ ให้การสนับสนุนในส่วนของปุ๋ยพืชสด โดยการนำเมล็ดพันธุ์ถั่วพุ่มให้เกษตรกรในการปรับปรุงบำรุงดิน สถานีอนามัยแม่โป่งเข้ามาอบรมใน การรักษาสุขภาพโดยการจัดกิจกรรมออกกำลังกายให้แก่ชุมชนบ้านป่าไผ่

ส่วนสำนักงานเกษตรอำเภอดอยสะเก็ด ได้เข้ามาช่วยในการประสานเครือข่ายของ เกษตรกรกลุ่มอินทรีย์ เช่น การรับซื้อหอยเชอรี่จากหมู่บ้านใกล้เคียง ในราคา กิโลกรัมละ 3 บาท แล้วนำมาสนับสนุนกลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์ในบ้านป่าไผ่ เพื่อผลิตปุ๋ยน้ำเพื่อจำหน่ายในราคาที่ถูก

ปี พ.ศ.2547 หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือก็ยังคงช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง แต่เป็นไปใน ลักษณะให้เกษตรกรทำหนังสือของการสนับสนุนว่าขาดในส่วนไหน จะให้เสริมในส่วนไหนจาก การสอบถามของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ แล้วว่าในระยะแรกๆ จะเข้าไปสนับสนุนในส่วน ของการสร้างความรู้ ให้ความรู้ งบประมาณวัสดุอุปกรณ์แต่หลังจากนั้นก็ให้กลุ่มเกษตรกรได้ ดำเนินการและเรียนรู้ด้วยตนเอง ทางหน่วยงานต่างๆ จะต้องเป็นพี่เลี้ยงและจะเข้ามาช่วยอย่าง ต่อเนื่องในยามที่ทางกลุ่มขอความช่วยเหลือ

กล่าวโดยสรุป เงื่อนไขจากภายนอกเป็นเงื่อนไขทางหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรได้รับ แรงผลักดันและสนับสนุนให้หันมาทำเกษตรที่มีความยั่งยืนต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม ผล การศึกษาจะเห็นได้ว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งมีความสนใจอยู่แล้วที่จะหันมาทำเกษตรแบบอินทรีย์ และมีประสบการณ์ของการทำเกษตรแบบหันมาทำเกษตรแบบอินทรีย์ และมีประสบการณ์ของ การทำเกษตรแบบเคมีมากันทุกคน เมื่อคนส่วนหนึ่งมีเหตุผลที่จะหันมาทำเกษตรอินทรีย์ แต่ยัง ขาดความรู้ เทคนิค และงบประมาณในการดำเนินงาน ดังนั้นเมื่อมีหน่วยงานต่างๆ ที่พร้อมอาสา สนับสนุนก็จะทำให้เกษตรกรลงมือปฏิบัติเริ่มขึ้น ดังนั้นหน่วยงานภายนอกจึงเป็นเงื่อนไขที่มีส่วน ในการผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนของกลุ่มขึ้น

เงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อม

1) ปัญหาดินเสื่อมโทรม

แต่ก่อนชาวบ้านป่าไผ่ส่วนใหญ่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก เพื่อการบริโภคและยังชีพ เกือบทุกครัวเรือนจะทำนาปลูกข้าวเหนียวเป็นหลัก หลังจากเก็บเกี่ยวจึงปลูกถั่วเหลือง ถั่วลิสง และพืชผักสวนครัวต่างๆ ผสมกันไป

นายประเสริฐ ทะลานบุญ เล่าให้ฟังว่า แต่ก่อนบ้านป่าไผ่มีความอุดมสมบูรณ์ดินดี มีต้นไม้ใหญ่ ต้นสักมากมาย สัตว์ป่าก็มาก แต่ก่อนพ่อ-แม่ เวลาไปทำนา ช่วงไถนาปลามีมาก กินไม่หมด ต้องนำไปแบ่งให้กับเพื่อนบ้าน ส่วนเรื่องผักเก็บเอาตามลำห้วย เอาไปพอกแกงก็พอ วันใหม่ก็จะทำอาหารอะไร พ่อ-แม่ก็จะบอกให้ไปเก็บผักในห้วยในไร่นา นายประเสริฐจะสนุกกับการได้ไปเก็บผัก และวิ่งเล่นกับท้องนา เวลาไปเจอเพื่อนๆ ในทุ่งนา ก็จะชวนกันวิ่งเล่นจนบางครั้งลืมเอาผักไปให้แม่แกงก็มี นายประเสริฐเล่าความหลังให้ฟังด้วยแววตาแห่งความสุข

แต่เมื่อนายประเสริฐ ทะลานบุญ เล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมแล้วแววตาของนายประเสริฐ ทะลานบุญ ก็เปลี่ยนเป็นแววตาแห่งความเป็นห่วงหวั่นๆ หลายๆ ในอนาคตว่า ถ้าบ้านเราไม่หันกลับมาอยู่แบบพอดี รู้จักตนเอง ไม่เดินตามคนข้างนอกหรือไม่เดินตามที่เขาโฆษณาทุกวันนี้อย่างนี้บ้านเราก็จะหมดความเป็นคน และภูมิปัญญาแต่ก่อนๆ ที่พ่อ-แม่ทอดถ่ายมาให้

ในขณะที่ผู้วิจัยถามนายประเสริฐ ทะลานบุญ ว่าทำไมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ถึงหันมาทำเกษตรที่ต่างจากคนอื่นในชุมชน นายประเสริฐ ทะลานบุญ เล่าว่าหลายคนเห็นว่า สภาพของดินบ้านเราเสื่อมโทรมไปมาทำเกษตรโดยใช้ปุ๋ยเคมี-ยาฆ่าแมลง มาเป็นเวลา 40 กว่าปี ทำให้ดินตาย เรียกว่า ดินไม่มีชีวิต ปลูกอะไรก็ไม่งามถ้าไม่ใช่ปุ๋ยเคมีช่วย แต่ก่อนประมาณ 20 ปีก่อนให้หลัง เวลาเราไปช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าว จะเห็นกบ-เขียด นอนอยู่บริเวณใต้ต้นข้าว (เวลารวงข้าวแก่และล้ม กบ เขียดจะไปอาศัยอยู่) แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีให้เห็นแล้ว ถ้าจะเห็นก็มีนิดหน่อยแต่ก็ไม่ค่อยมีใครนำไปกินเท่าไร

นายประเสริฐเล่าให้ผู้วิจัยฟังตอนท้ายๆ ว่า ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาของบ้านเราก็คือ ปัญหาเรื่องดินเสื่อม เหตุอันหนึ่งที่ทำให้เราหันมาทำเกษตรอินทรีย์ก็เนื่องจากจะช่วยชีวิตของแผ่นดินให้กับเรามีชีวิตเหมือนแต่ก่อน

ส่วนนายสมหมาย ทาอินทร์ ได้เล่าให้ฟังถึงเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมที่ต้องหันหลังให้กับเกษตรแบบใช้สารเคมีในขณะที่ผู้วิจัยไปสำรวจพื้นที่ในสวนของนายสมหมาย ทาอินทร์ ว่า ต้นเหตุที่ทำให้มาทำเกษตรแบบอินทรีย์ที่เริ่มศึกษามาตั้งแต่ปี 2543 ศึกษาเรื่อยมา แต่ก็มาสังเกตสภาพของดินในสวนของตนมีลักษณะที่ไม่ดี สีของดินจืดจางออกเหลืองๆ จึงนำดินขึ้นไปวิเคราะห์ ว่าดินเป็นอะไร ชาติธาตุอาหารอะไรในช่วงของ พ.ศ. 2545 จากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ผลปรากฏว่า ระดับความเป็นกรด-เป็นด่าง อยู่ในระดับที่ต่ำมาก คืออยู่ในช่วง 4.47 ซึ่งลักษณะของดินมีสภาพเป็นกรดขั้นรุนแรง ต้องเร่งการบำรุงดินอย่างเร่งด่วน หลังจากที่ได้ทราบผลสภาพของดิน และได้การแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ให้ได้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยพืชสด ช่วยในการฟื้นฟูสภาพดิน ทำให้สมหมายเร่งทำปุ๋ยจากเศษวัสดุที่เหลือใช้ในสวนของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นฟางข้าว ที่เลื่อยจากก้อนเชื้อเห็ดเก่าและเศษวัชพืช นำมาหมักและใช้บำรุงดินเรื่อยมาอย่างต่อเนื่อง โดยเอาขี้วัวของตนเองที่เลี้ยงไว้ 4 ตัวเป็นวัสดุหลักในการทำปุ๋ยหมัก

“ก็เริ่มทดลองปลูกมา 3-4 ปีแล้ว รู้สึกว่าสภาพดินดีขึ้น ดำขึ้น และใบหอม กระเทียม เขียวขึ้น ดูเหมือนมันมีชีวิต ชีวามากขึ้นจากเดิมมาก” เป็นคำพูดของนายสุวรรณ พงษ์วรรณ เล่าให้ฟังว่า หลายปีมาแล้วรู้สึกว่า ดินไม่ดีเลย จึงได้ไปปรึกษากับนายสุรชัยว่าจะทำอย่างไรดี ก็ได้คำแนะนำจากนายสุรชัยว่า ต้องปรับปรุงบำรุงดินก่อน เพราะว่าดินของเราใช้งานมานานไม่มีเวลาดินธาตุอาหารให้กับดิน แต่นายสุวรรณยังขาดแคลนเรื่องทุน และเมล็ดพันธุ์ถั่ว นายสุวรรณเล่าว่านายสุรชัยเป็นผู้ประสานงานกับทางกรมพัฒนาที่ดินเขต 6 จังหวัดเชียงใหม่ของสนับสนุนเรื่องของเมล็ดพันธุ์ถั่ว นายสุวรรณ พงษ์วรรณ ก็นำมาปลูกเพื่อเป็นปุ๋ยพืชสดในช่วงปี 2544 และรู้สึกว่ปี 2545 ใบและหัวของหอมแดง กระเทียมเจริญเติบโตดีขึ้นกว่าเดิม แต่ก็ยังไม่เชื่อว่าเป็นเพราะพืชตระกูลถั่วก็ทดลองอีกในปี 2546 เห็นผลทันทีและชัดเจนมาก เมื่อเปรียบเทียบกับแปลงของนายดวงคำ พูนผลงาม ที่มีแปลงติดกัน ทำให้นายสุวรรณ พงษ์วรรณหันมาทำเกษตรแบบอินทรีย์เนื่องจากทำให้ดินมีคุณภาพดีขึ้น

นายอนันต์ พานคำดาว (รองประธานกลุ่ม) เล่าว่า เหตุที่ทำให้มาทำเกษตรแบบอินทรีย์ว่า เนื่องจากการทำเกษตรแต่ก่อนที่ใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงนั้น เเท่าที่สังเกตทำให้สัตว์ไล่เดือน ที่เคยอยู่ในดินตายไปหมด และเวลาใช้รถไถขนาดใหญ่เข้าไปไถในแปลงปลูก รู้สึกว่าดินจะแน่นมาก ต้นพืชไม่เจริญเติบโตอาจจะเป็นเพราะรากพืชหาอาหารไม่ได้ ในปี 2545 นายอนันต์เริ่มเกิดความตระหนักในเรื่องของสิ่งมีชีวิตในดิน จึงได้รับอาสาเป็นหมอดินประจำหมู่บ้านเพื่อศึกษาและช่วยเหลือปัญหาของดินเสื่อมโทรม

ส่วนนางพัฒนา วงเวียน (เลขากลุ่ม) เล่าให้ฟังว่าหลายปีแล้วที่สังเกตเห็นว่า บ้านเราพ่นยา ไล่ปุ๋ยเคมีมากและยิ่งทุกวันนี้ยิ่งราคาสูงขึ้น แพงขึ้นมาก ยิ่งไสดินก็ไม่ดีขึ้น ยิ่งใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชทำให้สิ่งมีชีวิตอื่นๆ เช่น กบ เขียด ปลา จะตายไปหมด

“แต่ก่อนสมัยเด็กๆ จะไปทำนากับแม่ที่อยู่บริเวณหลังบ้านจะได้ปลา กบ เขียด มาทำกินเกือบทุกวัน” เป็นคำบอกเล่าของนางพัฒนาที่เล่าให้ฟัง แต่ปัจจุบันนี้ช่วง 4-5 ปี มาแล้วรู้สึกว่าปลาที่มีอยู่จะตาย เวลาปล่อยน้ำไร่นาลงน้ำห้วยแม่โป่ง จึงรู้สึกว่าบ้านเราไม่ไหวแล้ว เป็นเหตุให้หันมาทำเกษตรอินทรีย์ แต่ก็ยังไม่เต็ม 100 เปอร์เซ็นต์เท่าไร เนื่องจากสามียังคงอยู่ในช่วงปรับวิธีการผลิตอยู่ เราต้องเอาผักไปขายเพื่อเอาเงินมาใช้หนี้ แต่แปลงปลูกพืชของเราอยู่ติดกับแปลงปลูกพืชของเพื่อนบ้านที่ยังพ่นสารเคมีไล่แมลงอยู่ สามีของนางพัฒนา วงเวียน ยังบอกว่ามันจำเป็นต้องพ่นอยู่เป็นบางครั้ง ถ้าไม่พ่นแมลงที่ถูกไล่มาจากแปลงของเพื่อนพ้องก็จะมาทำลายผักแปลงของเราหมด สามีของนางพัฒนา วงเวียน ยังบอกว่าถ้าจะทำกันจริงๆ จัง ๆ มันต้องทำกันทั้งหมดหมู่บ้านอินทรีย์ก็อินทรีย์ทั้งหมด ในปัจจุบันกลุ่มที่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมรอบตัวนั้นยังน้อยอยู่ เนื่องจากต้องทำแต่งงานไม่มีเวลามานั่งคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกันมาเท่าไรนัก ต้องใช้เวลา และคิดว่าต้องช่วยกันหลายๆ คนจึงจะทำได้และยาวนาน

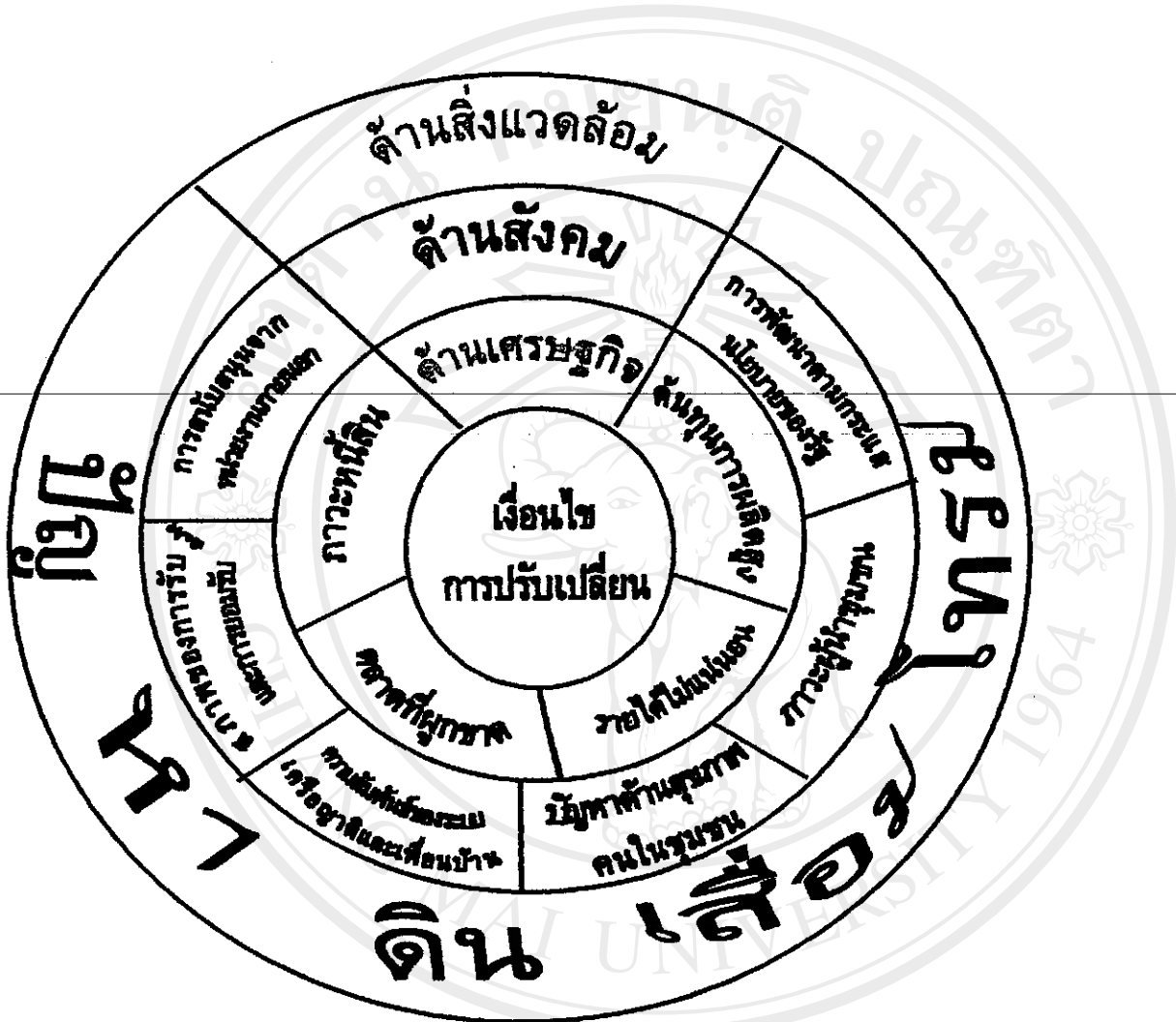
กล่าวโดยสรุป

ด้านเงื่อนไขทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกษตรกรบ้านป่าไผ่หันกลับมาทำเกษตรอินทรีย์จากแต่ก่อนเคยทำเกษตรแบบใช้ปุ๋ยสารเคมีมาโดยตลอด จากการได้พูดคุยกับกลุ่มเกษตรกรของกลุ่มอินทรีย์เป็นรายบุคคลในเรื่องของเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้วิจัยนำมาประมวลและวิเคราะห์ว่า เงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขที่หลายๆ คนรู้ว่า ผลกระทบของเกษตรเคมีมีผลต่อชุมชนบ้านป่าไผ่อย่างไร ทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น กบ เขียด ในไร่นาหายไป แม่น้ำเสียทำให้ปลาตาย อากาศในชุมชนไม่ดี สิ่งเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่ทุกคนทราบกันดี แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ส่งผลที่เป็นรูปธรรมต่อปริมาณของผลผลิตทางการเกษตรแต่กลุ่มเกษตรอินทรีย์จะให้ความสำคัญต่อปัญหาของดินที่เป็นเงื่อนไขหลักให้มาทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์แก่พื้นดิน หลายคนบอกว่า ถ้าดินของเราดีพืชผักผลผลิตของเราก็แข็งแรง ผักเราดีแข็งแรง ไม่มีโรค-แมลงมารบกวน เราก็ไม่จำเป็นต้องมาใช้สารเคมีกันอีก

ดังนั้น เงื่อนไขทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกษตรกรบ้านป่าไผ่ หันมาทำเกษตรอินทรีย์นั้นก็คือ ปัญหาเรื่องของดินที่เสื่อมโทรมจากผลของการเกษตรแบบเคมีจึงเป็นเงื่อนไขต้นๆ ที่ทำให้หันมาทำเกษตรแบบอินทรีย์ของกลุ่ม

สรุปผลของเงื่อนไขที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของเกษตรกรบ้านป่าไผ่
 ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 7 ... เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบเกษตรเคมีเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ใหม่

4.4 ผลที่ได้รับจากระบบเกษตรอินทรีย์ต่อเศรษฐกิจ สังคม และการฟื้นตัวของสิ่งแวดล้อม

4.4.1 ด้านเศรษฐกิจ

1) ลดต้นทุนในการผลิต

ผลของการหันมาทำการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรบ้านป่าไผ่หลายคนเริ่มการทดลองแบบลองผิดถูกมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 เป็นต้นมา และก็ได้มีการเปรียบเทียบเรื่องต้นทุนในการผลิตจากที่เคยทำการผลิตแบบเกษตรเคมีมาด้วยตัวเอง จากการพูดคุยและตรวจเยี่ยมสมาชิกของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ได้ทราบถึงผลของการทำเกษตรแบบอินทรีย์ช่วยลดต้นทุนในการผลิตว่า

“ช่วงปีแรกๆ ที่ปรับตัวมาทำเกษตรอินทรีย์ต้นทุนจะลดลงจากการทำเกษตรแบบเคมี ในเรื่องของ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ฮอร์โมนเร่งผลผลิต เราไม่ต้องไปซื้อเลย แต่การทำเกษตรแบบอินทรีย์จะไปเพิ่มต้นทุนในเรื่องของแรงงานเราในช่วงแรกๆ เพราะเราต้องเอาเวลามาในการพ่นสมุนไพรให้มากขึ้น 3-5 วันต่อครั้ง แต่ในระยะหลังๆ นี้ สบายขึ้นมาก สภาพดินเราเริ่มดีขึ้น เราปลูกพืชหลายๆ อย่าง ปลูกตะไคร้ไว้ไล่แมลงและเวลากลางคืนเราก็เปิดไฟล่อแมลงมาให้มาเล่นไฟ และก็ป็นอาหารให้ปลาในบ่อ เดี่ยวนี้รู้สึกว่ามีตำรวจไล่จับผู้ร้ายมากขึ้นจากแต่ก่อน (ตัวหัวตัวเบียน) แต่หลักสำคัญก็คือเราต้องทำให้พอดีกับตัวเรา”

เป็นคำพูดของนายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าให้ฟังในขณะที่ผู้วิจัยไปเยี่ยมที่สวนเกษตรอินทรีย์ของนายสมหมาย ทาอินทร์ นายสมหมาย ทาอินทร์ ยังบอกถึงความพอใจในการใช้เศษวัสดุที่มีอยู่ในสวนให้ฟังว่า เมื่อก่อนๆ ต้องไปซื้อปุ๋ยมาใส่ ข้าว หอมแดง กระเทียม ทีละ 3-4 กระสอบละ 400-500 บาท ไม่ว่าจะเป็นสูตรปุ๋ยนา 16-20-0 ปุ๋ยสูตรเสมอ 15-15-15 ปุ๋ยเร่งผลผลิต 13-13-21 และปุ๋ยยูเรีย จะต้องใช้เป็นประจำ และนับวันจะยิ่งใส่เต็มขึ้นทุกปีๆ

เมื่อเราหันมาใช้วัสดุของเราที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ของเรา ก็จะช่วยได้มากทีเดียวในเรื่องของค่าใช้จ่าย ปุ๋ยกระสอบเดี๋ยวนี้อาจไม่ต้องไปซื้อแล้ว เพราะเราใช้มูลวัว ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด ปรับปรุงดินดินมันก็ดีขึ้น ปุ๋ยเคมีเราก็ไม่ต้องใช้ เนื่องจากเราใช้ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ พ่น ราดให้กับพืชผัก แต่ก่อนปลูกกระเทียม จะต้องลงทุนอย่างน้อยๆ 7,000-8,000 บาทต่อไร่ เดี่ยวนี้เรามาปลูกพืชผักสวนครัว ช่วยลดต้นทุนได้มากต้นทุนเราก็ไม่ใช่ว่าจะโหดมาก นอกจากค่าเมล็ดพันธ์ และค่าแรงงานของเรา ก็จะตกประมาณ 1,000-2,000 บาทต่อไร่ ไม่เกินนี้แน่นอนทำให้เราลดต้นทุนไม่มากแต่ที่

สำคัญเราต้องปลูกให้พอดีกับแรงงานของเรา ไม่ต้องทำเกินตัว ทำพอดี พอดี ก็จะมีความสุขและให้ธรรมชาติช่วยดูแลอีกทางหนึ่ง

ส่วนนายบุญแทน ไทใจอุ่น ได้ให้ความเห็นในเรื่องของต้นทุนของการผลิตว่า แต่ก่อนเราปลูกกระเทียม หอมแดงเราต้องไปพึ่งเมล็ดพันธุ์ (เชื้อ) จากต่างจังหวัด ต้องเมารถกันไปซื้อทำให้เสียเงินมาก เมล็ดพันธุ์ยังไม่พอ เราต้องไปซื้อปุ๋ยเคมี ยาปราบวัชพืช ยาฆ่าแมลง สอร์โมเนร่งผลผลิต ยังต้องจ้างแรงงานมาปลูก มาคลุมฟาง อีก 100 บาท/คน ในการปลูกแต่ละครั้งต้องจ้างคนปลูก 10-20 คน ที่เดียว เพื่อให้ผลผลิตออกพร้อมกัน นายบุญแทน ไทใจอุ่น ยังบอกว่าแต่ก่อนก็เคยใช้สารเคมีต้นทุนสูง เพราะต้องใช้ปุ๋ยไม่ว่าจะเป็นสูตร 15-15-15 , 46-0-0, 16-20-0, 21-0-0 , 14-14-21, 13-13-21 และยาฆ่าแมลงและสอร์โมเนร่งอีก เช่น ธีโอดาน เซนทรี เดซิดสเกอร์ อมิตา รอฟีล โดเทนเอ็ม 458 แอสเซนดีโด จะพ่นทุก 7 วัน นายบุญแทนบอกว่าถ้าคิดถึงต้นทุนการผลิตโดยไม่รวมค่าแรงงานการปลูกกระเทียม จะลงทุนสูงถึง 8,000 บาทโดยเฉลี่ย แต่เมื่อเราหันมาทำเกษตรอินทรีย์ช่วยได้มาก ปุ๋ยพืชสดเราก็ไม่ต้องซื้อทางหมอดินตำบล เขามีแจกให้ฟรี มูลวัวเราก็มีโดยเลี้ยงวัวไว้ 8 ตัว ที่เหลือใช้ยังนำไปขายให้เพื่อนบ้านกระสอบละ 10 บาท เพิ่มรายได้อีกทางหนึ่งโดยนายบุญแทน ได้บอกว่า ยาไล่แมลงเราก็ไม่ได้ใช้ปล่อยตามธรรมชาติ เดี่ยวนี้ไม่ต้องเป็นห่วงเรื่องการลงทุน ไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินกับคนอื่นอีกแล้ว อยู่แบบพออยู่พอกิน มีความสุขอยู่ในใจดีกว่า มีความสุขแค่เพียงเปลือกนอก เดี่ยวนี้บุญแทนบอกว่าการหันมาปลูกผักจะลดต้นทุนได้มากก็จะตกประมาณ 2,000 บาทต่อไร่ เท่านั้นเอง ถ้าคิดค่ามูลวัวและแรงงานเราเข้าไปด้วย ต่างกันมากทีเดียว

ส่วนของนายอนันต์ พานคำดาว ปัจจุบันนายอนันต์ บอกว่ามีหน้าที่เป็นหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านอีกหนึ่งตำแหน่งเพื่อมาช่วยเพื่อนเกษตรกรในการลดต้นทุนของการผลิต โดยให้ความเห็นว่าดินของบ้านป่าไผ่เสื่อมโทรมไปมากเนื่องจากเราใช้ปุ๋ยเคมี สารสังเคราะห์ใส่เข้าไปในที่ดินประกอบกับบ้านป่าไผ่ทำการเกษตรโดยใช้ที่ดินอย่างเข้มข้น ไม่มีการบำรุงดินเลย มีแต่นับวันจะนำปุ๋ยเคมีมาใส่มากขึ้น ทำให้เกษตรกรต้องเสียเงินค่าปุ๋ยมากทีเดียวในปีหนึ่งๆ แต่ก่อนก็ปลูกกระเทียมกับเขามีอยู่ 5 ไร่ ปลูกทั้งหมดเลย 5 ไร่ ต้องไปกู้เงินจาก ธ.ก.ส. เนื่องจากการผลิตในแต่ละครั้ง ต้องใช้เงินประมาณ 30,000-40,000 บาทเลยทีเดียว และคิดว่าถ้าขายได้ต้องให้หนี้หมด แต่หลายต่อหลายปีก็มีราคาต่ำขายไม่ออกบ้างก็มี และยิ่งปีนี้มีการค้าเสรีเข้ามาหนักเข้าไปอีกก็เลยตัดสินใจหันมาปลูกถั่วลิสงแทนในพืช เพื่อเป็นการบำรุงดินไปในตัวอีกด้วย เนื่องจากถั่วลิสงเราไม่ต้องใส่ปุ๋ยเคมีเลย เราเพียงใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักเสริม และหลังเก็บเกี่ยว

ผลผลิต เราก็โคกกลับเป็นปุ๋ยพืชสดไม่ต้องไป ซื่อปุ๋ยเคมีเหมือนแต่ก่อน ทำให้สามารถลดต้นทุนไปมากกว่าเดิมเหลือเพียง 10,000-15,000 บาทเท่านั้น หลังจากที่เรามาปลูกถั่วลิสงและสามารถขายผลผลิตได้ถึง 5-7 บาทต่อกิโลกรัมได้สบายๆ

โดยสรุป หลังจากเกษตรกรกลุ่มอินทรีย์หันมาใช้ปุ๋ยพืชสด (ถั่วพุ่ม) ปุ๋ยคอก (มูลวัว) ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ สมุนไพรไล่แมลงหันมาปลูกพืชที่หลากหลายในพื้นที่ของตน สามารถทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำลงมาและเป็นการบำรุงดินได้อีกทางหนึ่ง

2) รายได้สม่ำเสมอ

ในเรื่องของผลที่ได้จากเกษตรกรอินทรีย์ นายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าให้ฟังด้วยอารมณ์ที่เป็นสุขว่า ถ้าเราจะทำเกษตรอินทรีย์จะต้องคิดตั้งแต่เริ่มต้นที่จะทำแล้วว่า จะต้องไม่ทำให้มันใหญ่ ทำเล็กๆ ทำพอขนาดพอตัว ความสามารถที่เราจะมีเวลาให้กับมัน จากนั้นก็ให้ธรรมชาติดูแลกันเอง เราก็จะเอาเวลาที่ว่างๆ ไปช่วยงานส่วนรวมของหมู่บ้านได้

สมหมาย ทาอินทร์ เล่าให้ฟังถึง รายได้ว่า เมื่อหันมาปลูกพืชหลายชนิดร่วมกันที่แตกต่างจากเกษตรกรรายอื่นๆ ส่วนมากเกษตรกรจะปลูกแต่ ข้าว หอมแดง และกระเทียมเป็นหลัก นายสมหมายเลยหันมาปลูกอะไรที่พอจะแยกออกมาจากคนอื่นๆ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งกันในเรื่องของการขายผลผลิต ในปี 2546 นายสมหมายหันมาปลูกพืชผัก เช่น ผักกาดพริก มะเขือเทศ มะเขือยาว และถั่วฝักยาว ในพื้นที่ 2 ไร่ ทำให้มีรายได้หมุนเวียนในการขายผลผลิตอยู่ทุกๆ วัน ส่วนเรื่องของไม้ผลมีขนุน มะม่วง ฝรั่งปลูกเอาไว้ในอนาคตเพื่อเป็นทุนตอนนี้ก็ไม่ต้องทำอะไรเลย เพียงแต่ให้น้ำในช่วงฤดูแล้งเท่านั้น นายสมหมาย ทาอินทร์ พูดถึงเรื่องของรายได้จากการขายผลผลิตว่า ได้เงินจากการขายผักทุกวัน แต่ก็ไม่ได้มากแต่ได้ทุกวัน ซึ่งไม่เหมือนแต่ก่อนที่ปลูกกระเทียมต้องรอขายผลผลิตในช่วงเดือนหลังปีใหม่เมือง (เมษายน) ก่อนจะได้เงินมาและถ้าราคามันต่ำก็ได้น้อยไม่คุ้มกับที่ลงทุนไป

แต่ทุกวันนี้สบายขึ้น บางวันก็มีคนมาซื้อถึงสวนเลย ผลผลิตที่ได้ก็เอาไปขายที่กาดบ้านเรา เช่นเดี๋ยวนีเก็บถั่วฝักยาวทุกวัน วันหนึ่งก็ได้ประมาณ 20 กิโลกรัม ส่งขายให้แม่ค้าในราคา กิโลกรัมละ 20-25 บาท ได้เงินประมาณ 400 บาท หักค่าแรง ค่าล่วงเวลาที่จะได้วันละ 300 บาท ทุกๆวัน แต่ถ้าวันไหนผลผลิตมีผักกาด มะเขือเทศ ถั่วฝักยาว พริก แม่ค้าต้องการก็จะบอก นายไกรสร ธาตุอินทรีย์ ที่มีสวนผักติดกันให้มาช่วยเก็บผลผลิตในวันรุ่งขึ้น เมื่อนายไกรสร ธาตุอินทรีย์ ต้องการแรงงานช่วยก็จะเรียกนายสมหมาย ทาอินทร์ ไปช่วยเก็บผลผลิต หลังจาก

พูดคุยกับนายสมหมาย ทาอินทร์ ก็สรุปให้เห็นว่า เรื่องของรายได้ก็จะตกวันละ 300 บาท/วัน เดือนหนึ่งก็จะอยู่ประมาณ 9,000-10,000 บาท แต่ในเรื่องของต้นทุนเราก็ใช้วัสดุเราในสวนที่มีอยู่ไม่ต้องไปซื้อเหมือนแต่ก่อน ที่สำคัญเรามีความสุขขึ้นมากที่ไม่ต้องขายให้พ่อค้าคนกลาง เราเป็นอิสระในการขายและที่สำคัญตลาดบ้านเราก็ต้องการมาก เราก็มีรายได้ถึงมันไม่มากแต่ก็ได้ทุกวัน สมหมาย ทาอินทร์ ยังบอกตอนท้ายที่ติดตลกนิดหน่อยว่า “เหมือนน้ำบ่อน้อย แต่กินได้ทุกวัน”

ในช่วงเย็นๆ ทุกวัน ผู้วิจัยจะเข้าไปในแปลงของกลุ่มเกษตรกร แต่ละวันก็ไม่เข้ากันแล้วแต่ว่าเข้าไปแล้วจะได้พบใคร ผู้วิจัยเข้าไปเยี่ยมชมแปลงปลูกมะเขือเทศของนายบุญแทน ไทใจอุ่น พร้อมทั้งได้เก็บมะเขือเทศช่วยนายบุญแทนกับนางอำนาจภรรยาของนายบุญแทน ไทใจอุ่น กำลังช่วยกันเก็บมะเขือเทศอยู่อย่างมีความสุข 2 สามีภรรยา ผู้วิจัยเข้าไปเยี่ยมชมสวนในเวลาประมาณ 17.30 น. เก็บมะเขือเทศไปด้วยพร้อมทั้งพูดคุยกันด้วยมิตรภาพที่แสนอบอุ่น เมื่อมีโอกาสผู้วิจัยก็ถามถึงเรื่องของรายได้จากการขาย นายบุญแทน ไทใจอุ่น ตอบด้วยยิ้มไปด้วยว่า ก็ไม่ได้มากมายอะไร ปีนี้มะเขือเทศราคาถูกมาก แต่ก็พออยู่ได้ เพราะเราไม่ได้ลงทุนอะไรมากเหมือนแต่ก่อนที่ปลูกกระเทียมเก็บเงินวันนี้ พรุ่งนี้ก็จะไปนั่งขายที่ตลาดแม่โป่ง โดยให้นางอำนาจภรรยาไปขาย โดยแบ่งขายเป็นกองๆ ละ 2 บาท แถมให้ไปด้วย วันหนึ่งก็จะเก็บได้ประมาณ 3 เซ่ง คิดอะไรหมดแล้วก็จะได้พอเป็นค่ากับข้าววันละ 200 บาท แต่ก็ยังมีรายได้เสริมนิดหน่อยๆ จากการขายมูลวัวที่เลี้ยงเอาไว้ 8 ตัว โดยใส่กระสอบขาย กระสอบละ 10 บาทก็พออยู่ได้ ที่เหลือก็จะนำมาใส่สวนเพื่อบำรุงดิน ถึงเวลาตกค่ำพระอาทิตย์เริ่มจางหายไปทางทิศตะวันตก ผู้วิจัยก็ได้ขอบคุณนายบุญแทนและนางอำนาจ ทาอินทร์ ที่ได้ให้ข้อมูลด้วยความปรารถนาดี และจากมิตรภาพที่มีให้กันนั้นนายบุญแทนและนางอำนาจก็ได้หยิบมะเขือเทศใส่ถุงให้กับผู้วิจัย 1 ถุงใหญ่ เอาไว้เป็นกับข้าวในค่ำคืนนี้ “ขอขอบคุณน้ำใจจริง ๆ ขอขอบคุณครับ”

โดยสรุป ปัญหาเรื่องรายได้นับว่าเป็นปัญหาใหญ่ในระดับต้นๆ ของเกษตรกรทุกชุมชนในระดับเกษตรรายย่อยที่ได้ถูกระบบการตลาดของภายนอกเป็นตัวกำหนดราคาผลผลิตทางกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บางรายได้เห็นแนวทางแก้ไข เพื่อที่จะเป็นอิสระในการกำหนดราคา จึงหันมาปลูกพืชในระบบเกษตรอินทรีย์ที่มีพืชผักหลากหลายในพื้นที่ทำให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ทำให้เกษตรกรอินทรีย์มีรายได้สม่ำเสมอทุกๆ วัน แม้ว่ารายได้จะน้อยนิดแต่เกษตรกรก็มีรายได้ทุกวัน ทำให้เกิดความมั่นคงในเรื่องของรายได้

3) ตลาดที่แน่นอน

เกษตรกรบ้านป่าไผ่จากอดีตที่เคยทำการเกษตรมาโดยตลอด ส่วนปัญหาหลักและปัญหาใหญ่ๆ ที่เกษตรกรบ้านป่าไผ่ประสบปัญหาก็คือ ระบบการตลาดที่ผูกขาดและไม่แน่นอน การเอาวัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางที่มาคอยรับผลผลิตกระเทียมถึงในแปลงของเกษตรกร เพื่อนำไปส่งขายในต่างจังหวัด เช่น จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง และจังหวัดเชียงราย แต่การตลาดระบบนี้ เกษตรกรบ้านป่าไผ่จะถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางมาตลอด ถูกกดราคา ถูกโกงในเรื่องของน้ำหนักของผลผลิต เป็นต้น

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เกษตรกรก็ช่วยกันหาทางออกในเรื่องของตลาด หลังจากปี พ.ศ.2540 เกิดภาวะวิกฤตินักในเรื่องของเศรษฐกิจ และภัยแห้งเข้ามาซ้ำเติมอีกลูกคลื่นหนึ่ง ชาวบ้านป่าไผ่ก็หาทางออกในเรื่องการจำหน่ายผลผลิต มีการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรเพื่อนำมาแปรรูป (จากการเล่าของนายประเสริฐ ทะลาบุญ) ในโรงคอง แต่ก็ไม่ได้ผล เนื่องจากเกษตรกรไม่นิยมขายกระเทียมในลักษณะสด ต่อมาในปี พ.ศ.2542 ก็ช่วยคิดในเรื่องของตลาดอีกได้ข้อตกลงว่าจะให้คนในชุมชนเป็นผู้รวบรวมและรับซื้อไปขายเอง โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่ผลปรากฏว่า ก็ไม่ได้ผล เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการขนส่งสูง ประกอบกับราคาของผลผลิตตกต่ำ

จนมาถึงปี พ.ศ.2546 ทางกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ก็หาทางออกโดยการปรึกษากับสำนักงานเกษตรอำเภออดอยสะเกิด ให้หาแนวทางในการขายผลผลิตโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ทางด้านเกษตรอำเภอก็ได้ส่งการให้เกษตรกรตำบลนำปัญหาไปศึกษาดูและก็ได้ผลสรุปว่าการแก้ปัญหาจะต้องแก้ที่ผลผลิตที่มีมาก ปลูกมากเกินไป ดังนั้นเกษตรกรจะต้องหาทางออกโดยปลูกพืชผักอื่นๆ ผสมผสานกัน และทางเกษตรตำบลจะเชื่อมโยงเรื่องตลาดให้แต่ต้องเป็นผลผลิตพืชผักที่ปลอดสารพิษ แต่ก็ยังไม่ได้ผลเท่าไร

เกษตรกรกลุ่มอินทรีย์ จากการเล่าของนายสมหมาย ทาอินทร์ ว่าถ้าเราปลูกพืชผักที่มีหลากหลาย และปลูกเว้นระยะให้ออกคนละเวลาก็จะพอนำผลผลิตมาขายในบ้านและชุมชนใกล้ๆ ก็ได้ ดังนั้นทางกลุ่มก็หาแนวทางในการแก้ปัญหาโดยการจัดทำปฏิทินการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ ส่วนในเรื่องของตลาดนั้นก็ขายในบ้าน และขายให้กับผู้คนที่เข้ามาดูงาน จากการนำมาของ เจ้าหน้าที่จากศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ แต่ถ้าผลผลิตมากไปเราก็เอาไปขายที่ กาด* แม่โป่ง กาดแม่เก๊ะ และกาดตีนดอย ไม่ต้องเอาไปขายในตัวเมืองก็ได้ เพราะค่าขนส่งแพง

* กาด หมายถึง ตลาดขายสินค้าที่เรียกกันในชุมชนภาคเหนือ

ดังนั้นในปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มอินทรีย์ที่มีผลผลิตจากพืชผักปลอดสารพิษก็จะนำมาส่งขายให้แม่ค้าในบ้าน และนำไปขายเองที่กาดแม่โป่ง กาดแม่เก๊ะ และถ้ามากก็จะนำไปส่งที่กาดตีนดอย อำเภอดอยสะเก็ด แต่ถ้าผลผลิตพืชผักที่ไม่ปลอดสารพิษชาวบ้านก็จะรู้และแม่ค้าในบ้านก็จะไม่รับมาขาย เขาก็จะนำไปส่งต่อที่ตลาดอำเภอสันกำแพง และในปัจจุบันนี้ อ้ายสมหมายก็มีความสุขและอิสระในการค้า เพราะมีทางเลือกให้เลือกหลายทางมากขึ้นในเรื่องของตลาด

กล่าวโดยสรุป หลังจากที่ถูกกลุ่มเกษตรกรหันมาหาทางออกโดยการทำเกษตรอินทรีย์ก็ทำให้ความต้องการของผู้บริโภคในตัวสินค้าที่ปลอดสารพิษมากขึ้น ทำให้เกษตรกรมีตลาดขายผลผลิตที่แน่นอน โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง และบางรายสามารถมีเวลาว่างไปนั่งขายผลผลิตเอง ทำให้ขายผลผลิตแก่ผู้บริโภคโดยตรง และทางเลือกของตลาดก็มีหลายที่ ทำให้เกษตรกรกลุ่มอินทรีย์มีทางออกในเรื่องของตลาด ไม่อยู่ภายใต้ระบบการตลาดจากภายนอกและไม่เกิด ผลกระทบจากภาวะของระบบการตลาด ทำให้มีความเป็นอิสระในการขายมากขึ้น

4) เกิดธุรกิจขนาดเล็กในชุมชน

ประสบการณ์ของการเรียนรู้ได้ส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เกิดการรวมตัวกันขึ้น จากอดีตที่ผ่านมาต้องพึ่งพิงปัจจัยในการผลิตจากภายนอกมาโดยตลอด ทำให้ต้นทุนในการผลิตที่สูง และการขึ้นราคาของสินค้าทางการเกษตรที่นับวันจะมีราคาที่แพงขึ้น แพงขึ้น

ในช่วงแรกจากการเล่าของนายสมหมาย ทาอินทร์ และนายสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ ว่าเราไม่คิดมาก่อนว่าจะทำปุ๋ยน้ำอินทรีย์ผลิตเพื่อจำหน่าย เพียงแต่คิดว่าถ้าหันมาใช้สิ่งของที่มีอยู่ในบ้าน ในชุมชนของเราก็จะช่วยประหยัดและลดต้นทุนในการผลิตของเราลงไปได้มาก ตอนแรกเราก็ทดลองใช้ในบ้าน ในสวนของเราเห็นว่าได้ผลดี ผักเจริญเติบโตดีก็บอกต่อ และแบ่งปุ๋ยน้ำอินทรีย์ให้กับเพื่อนบ้านไปใช้และเพื่อนบ้านก็กลับมาบอกว่าใช้แล้วผักเจริญเติบโตดี จึงเข้ามาขออีกนายสุรัชย์ก็แบ่งปันให้เขาไปใช้ แต่ก็สอนวิธีทำ บอกวิธีการใช้ ให้เพื่อนบ้านที่เข้ามาขอไปทำใช้เอง แต่ช่วงระยะหนึ่งเพื่อนบ้านหลายคนก็เข้ามาถามซื้อพอจะมีขายไหมเพราะไม่มีเวลาในการมาทำใช้เอง ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ทางกลุ่มได้ปรึกษากันว่า ลองผลิตจำหน่ายเพื่อนำเงินมาเป็นทุนในการทำกิจกรรมกลุ่มจะดีไหม ก็ปรากฏว่าทุกคนเห็นชอบด้วยก็เลยคิดว่าจะทำจำหน่ายให้กับเพื่อนบ้านในบ้านป่าไผ่ใช้กันในราคาตัวเอง

จากการเล่าของนายสมหมาย ทาอินทร์ ว่าตอนแรกๆ เราก็ทำ 2 ถังก่อน รอดู แต่พอดีมีคนที่ต้องการมากจึงผลิตไม่พอ ประกอบกับยังขาดด้านอุปกรณ์คือถังหมัก ซึ่งมีราคาแพงอยู่ไม่น้อย ประมาณถังละ 400-500 บาท ทางกลุ่มจึงขาดเรื่องงบประมาณอยู่ นายสุรชัย มรกต-วิจิตรกร เล่าให้ฟังว่า ถ้าจะเอาเงินของกลุ่มก็คงไม่พอ จะต้องซื้อ กากน้ำตาล ขวดบรรจุ อีกก็คงหลายบาท จึงพูดคุยขอคำปรึกษาจากพ่อหลวงทองสุข ธาตุอินทร์ ว่าจะทำอย่างไรดี ชาวบ้านเกษตรกรต้องการจะซื้อ ปุ๋ยน้ำอินทรีย์มาก แต่ยังขาดเรื่องวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ พ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ บอกว่าในเรื่องของงบประมาณพอจะมีทางอยู่ เนื่องจากทางด้านดร. สิทธิรัฐ ประพุทธินิติสาร จัดงบประมาณบางส่วนจากโครงการวิจัยมาช่วยชุมชน เป็นเงินทั้งหมดจำนวน 40,000 บาท จะแบ่งสรรไปให้ทางกลุ่มใช้ก่อนเพื่อเป็นทุน แต่จะต้องส่งคืนเมื่อได้ผลกำไรแล้ว เนื่องจากเป็นเงินของชุมชน ดังนั้นพ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ จึงได้จัดสรรงบประมาณจำนวน 10,000 บาท เพื่อให้ทางกลุ่มนำมาดำเนินการจัดซื้ออุปกรณ์ในการผลิตปุ๋ยน้ำเพื่อจำหน่าย (สัมภาษณ์นายสมหมาย ทาอินทร์)

ส่วนทางอุปกรณ์ถังหมักปุ๋ยน้ำอินทรีย์ ขนาดบรรจุ 100 ลิตร ทางด้านนายสุรชัย มรกตวิจิตรกร เป็นผู้ประสานงานกับทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ เพื่อขอสนับสนุนด้านถังหมักปุ๋ยจำนวน 10 ถัง และประสานงานกับกรมพัฒนาที่ดินเขต 6 จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอสนับสนุนเชื้อจุลินทรีย์เร่งปุ๋ยน้ำอินทรีย์ (พด.2 สารเร่งสกัดจากเชื้อจุลินทรีย์) จำนวน 1 ถัง ทางกรมพัฒนาที่ดินยังสนับสนุนทางด้วยถังหมักอีกจำนวน 10 ถัง ทำให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เริ่มผลิตปุ๋ยน้ำอินทรีย์เพื่อจำหน่าย เป็นธุรกิจเล็กๆ ของกลุ่มขึ้น ในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2546 เป็นต้นมา

ได้นำเงินที่มีอยู่ จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ ขวดบรรจุปุ๋ยน้ำชีวภาพ นายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าว่าไปขอซื้อขวดน้ำยาล้างฟิล์มที่เขาไม่ใช้แล้ว เพื่อนำมาบรรจุปุ๋ยน้ำขาย ในราคาขวดปล่อยขวดละ 10 บาท และขวดขนาดเล็ก 1 ลิตร ขวดละ 3 บาท จำนวนหนึ่ง ส่วนกากน้ำตาลซื้อโดยตรงที่โรงน้ำตาลที่อำเภอสันกำแพง ในราคา 3 บาท/ลิตร

ปัจจุบันตั้งแต่เริ่มขายมาทางกลุ่มได้จำหน่ายไปแล้วจำนวน 43 ขวด โดยขายในราคา 140 บาท/ขวด ทางกลุ่มเริ่มมีเงินออมในกลุ่มแล้วเป็นเงิน 6,020 บาท โดยนำเข้าบัญชีเป็นกองทุนของกลุ่มต่อไป นายสมหมาย ทาอินทร์ ยังบอกอีกว่า กำลังผสมและทดลองสารไล่แมลงอยู่ เนื่องจากชาวบ้านเกษตรกรบ้านป่าไผ่มีความต้องการที่จะใช้กันมาก แต่เราต้องทดลองและใช้ก่อนจึงจะนำมาบอก และจำหน่ายต่อไป ต้องใช้เวลาศึกษาถึงจะได้ผลดี

กล่าวโดยสรุป จากเดิมเกษตรกรบ้านป่าไผ่จะต้องไปซื้อปัจจัยการผลิตในระบบการตลาดสินค้าเกษตรจากนอกชุมชน ทำให้เกิดความเสียเปรียบและเป็นหนี้สินนอกระบบในการซื้อ ปัจจัยการผลิต หลังจากเกิดกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ทำให้ชุมชนป่าไผ่มีธุรกิจขนาดครอบครัวของกลุ่มเดินขึ้น สามารถผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ สารไล่แมลงให้แก่เพื่อนบ้าน เพื่อความสะดวกและในราคาที่เป็นกันเอง ส่งผลให้ทางกลุ่มเกิดการออมทรัพย์เอาไว้เป็นทุนหมุนเวียนอีกทางหนึ่งด้วย

4.4.2 ด้านสังคม

1) เกิดระบบการเรียนรู้

บ้านป่าไผ่ประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจมาหลายต่อหลายครั้งแล้วตามกระแสของคลื่นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ชาวบ้านป่าไผ่ได้เกิดขบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ปัจจุบันปัญหาทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในยุคของการใช้สื่อต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันทั่วโลกที่สำคัญความเร็วของเงินที่มีการเคลื่อนย้าย เทียบเท่ากับความเร็วของแสงของตลาดหลักทรัพย์เป็นผลทำให้ชุมชน สังคมในระบบรากหญ้าต้องเคลื่อนไหว ปรับตัวให้ทันต่อระบบเศรษฐกิจของโลก ที่ทำให้หลายต่อหลายชุมชนสิ้นสลาย ภูมิปัญญาที่จะเรียนรู้ถึงตัวตนที่แท้จริงของตนเองต้องวิ่งตามการเคลื่อนไหวของบริบท สังคมและเศรษฐกิจของโลก ในยุคเศรษฐกิจการหมุนแบบการค้าพันัน ที่ทำให้ผู้นำประเทศต้องวิ่งตามกระแสของเศรษฐกิจของโลก โดยพยายามจับมือของเกษตรกรในชุมชนให้วิ่งตามกระแส แต่ในความเป็นจริงแล้วเราวิ่งตามกิเลสนั่นเอง มันถึงตามไม่ทันสักที ล้มแล้วล้มอีก แต่ก็ไม่เจ็บ ไม่จำ พยายามที่จะวิ่งให้ทันสุดท้ายก็ไม่พ้น

จากประสบการณ์การเรียนรู้ของนายประเสริฐ ทะลานบุญ เล่าประสบการณ์ให้ฟังว่าแต่ก่อนลุงเป็นภารโรงของโรงเรียน ช่วยครูเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ในการสอนโดยเฉพาะวิชาเกษตร จากนั้นในช่วงปี พ.ศ.2536-2540 นายประเสริฐ ทะลานบุญ ได้เข้ามารวมลงทุนกับกลุ่มหมก (กลุ่มทำกระเทียมดอง) ในบ้านป่าไผ่ คิดว่าแนวทางน่าจะดี และเป็นช่วงที่เศรษฐกิจกำลังดีขาขึ้น

แต่มาช่วงหลัง เกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อทางกลุ่มนายประเสริฐ ทะลานบุญ เล่าว่ามีหุ้นใหญ่รายหนึ่งค้าที่ดิน เก็งกำไร โดยวงดแรงลงทุนไปประมาณ 5-6 ล้านบาท ขายได้เงิน 13 ล้านบาท จึงนำเงินกำไรประมาณ 6 ล้านบาทที่เหลือไปซื้อที่ดินเก็งกำไร 4 ล้านบาท ภู่นาคารเพิ่มอีก 8 ล้านบาท ส่วนอีก 2 ล้านบาท นำไปลงทุนขยายกิจการกระเทียมดองขาย

ในปี พ.ศ.2542 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างหนักที่ดินขายไม่ได้ เกิดภาระหนี้สินจำนวนมาก ต้องส่งงวดเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยในอัตราประมาณเกือบ 2 แสนบาทเลยทีเดียว ช่วงนั้นการรวมหุ้นกระเทียมดองก็ยังคงอยู่ในช่วงของการลงทุนมากกว่าที่จะได้กำไรเป็นกอบเป็นกำ

นายประเสริฐ ทะลาบุญ เล่าว่า รู้สึกท้อแท้มาก ทำใจอยู่นาน เกือบจะต้องกลับมาเริ่มต้นจากศูนย์ แต่ก็ไม่ได้เสียใจเพราะตนเองก็เริ่มต้นจากไม่มีอะไรเลย ในช่วงที่เศรษฐกิจดีนั้นชาวบ้านของเราต่างก็วิ่งตามกระแสของเศรษฐกิจ วิธีการผลิตที่เร่งเพื่อขาย เพื่อนำมาซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ

ในช่วงนั้นดั่งกับน้ำป่าไหลเข้ามาจนชาวบ้านเองก็ยังไม่ทันที่จะรับเอาสิ่งใหม่ๆ เหล่านั้นเข้ามา ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เมื่อเกิดปัญหาดินเสื่อมโทรม ราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้รายได้ไม่พอกับรายจ่าย เกิดภาระหนี้สินทั้งในและนอกระบบ พวกเขาจะคิดอยู่เสมอว่า ทำอย่างไรให้พอใช้พอจ่าย ทำอย่างไรจะรักษาพื้นที่ที่เป็นมรดกชิ้นสุดท้ายของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายให้คงอยู่ จึงนับว่ามีการตื่นรับต่อผู้กับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมมากทีเดียว

นายประเสริฐ ทะลาบุญ ยังบอกว่า แต่ก่อน พ่อ-แม่ สอนไว้ว่า “เอาข้าวเป็นปากประตู บ่มีหยังกินก็ขอหื้อมีข้าวกิน ไร่นาหื้อฮักษาเอาไว้ บ่ดีขาย”

นายประเสริฐ ทะลาบุญ จึงได้นำความรู้จากการเป็นภารโรงที่ช่วยครูเกษตรในโรงเรียนสอนนักเรียนเป็นเวลา 18 ปี นำมาใช้โดยการทำเกษตรผสมผสาน เพาะเห็ดเพื่อเสริมรายได้ ประกอบนายประเสริฐได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐให้ไปศึกษาดูงานด้านการเกษตรอยู่เสมอ ทำให้ได้นำประสบการณ์ของการเรียนรู้มาสอนและรวมกลุ่มทำธุรกิจกระเทียมดองในหมู่บ้านป่าไผ่เป็นที่รู้จักกันดีในชุมชนใกล้เคียง ปัจจุบันนายประเสริฐ ทะลาบุญ ยังเป็นที่ปรึกษาอาวุโสของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ โดยนายประเสริฐ ทะลาบุญ ศึกษาและใช้น้ำปุ๋ยอินทรีย์ในการรดผักและรดเห็ดเพื่อเพิ่มคุณภาพของผลผลิต

ในขณะเดียวกัน พ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ เล่าให้ฟังถึงการเรียนรู้ของชุมชนป่าไผ่ว่า จากปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ชาวบ้านเริ่มเกิดการเรียนรู้จากปัญหาที่ได้ประสบมาว่าในปัจจุบันชาวบ้านเรียนรู้ถึงวิธีการปรับตัวตามวิถีชีวิตที่พอเพียง และลดรายจ่ายในหลายๆ ด้านที่ไม่จำเป็น ปัจจุบันนี้จะพบว่าที่ดินที่อยู่ในบริเวณบ้านของแต่ละคนจะเริ่มปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อเป็นการล่อแมลงให้เข้ามาผสมเกสรและเกิดความสวยงามในหมู่บ้าน

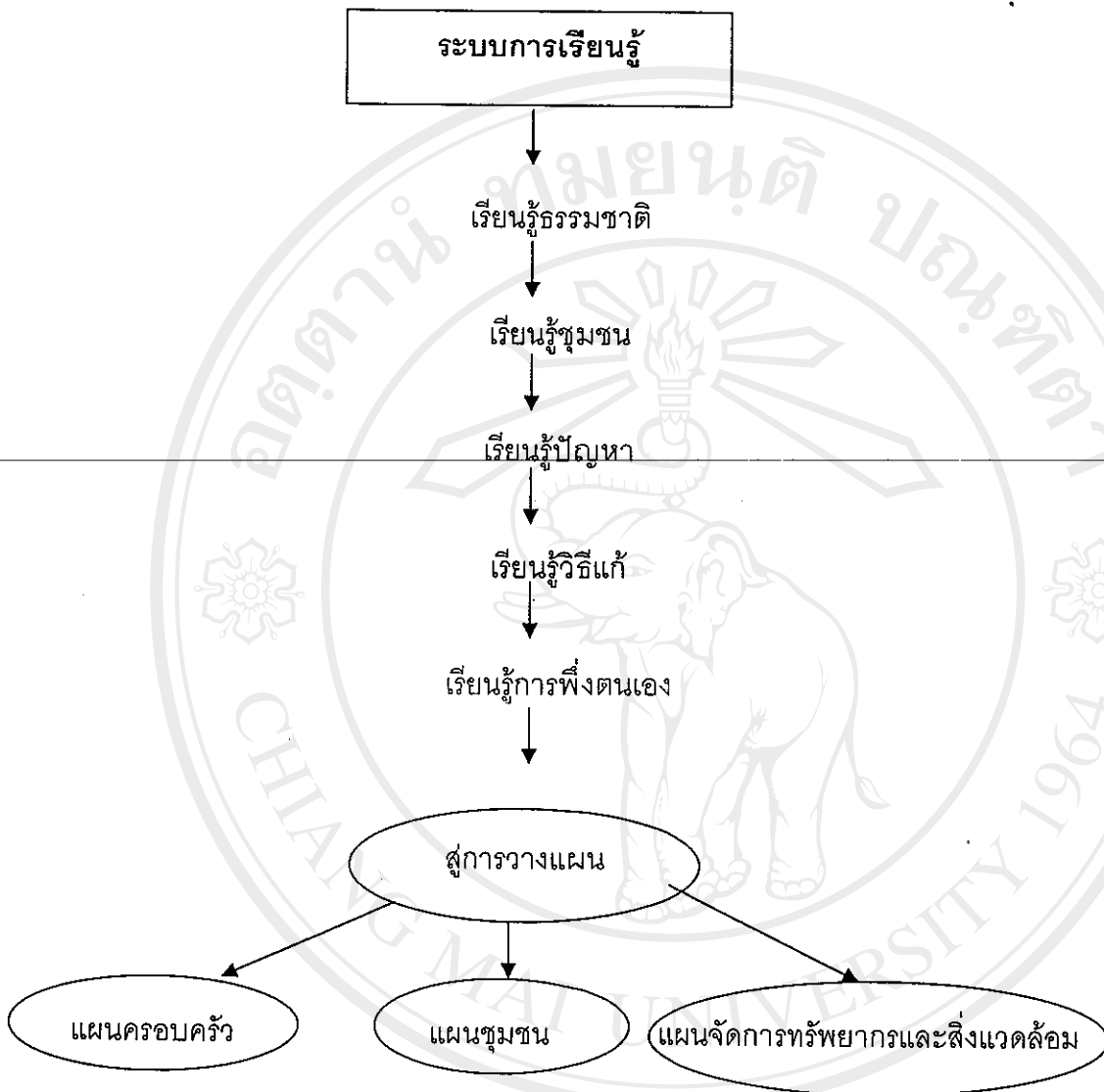
ปะปนไปกับพืชสมุนไพร พืชผักสวนครัว เช่น ตะไคร้ ข่า ใบมะกูด สะระแหน่ โหระพา กระเพรา ชะอม และขมิ้น ซึ่งใช้ลูกอ่อนทำเป็นอาหาร

ปี พ.ศ.2547 พ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ เล่าว่าให้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนหัดทำ บัญชี รายรับ-รายจ่าย ประจำวันแบบง่ายๆ เช่น วันนี้ซื้ออะไรไปบ้าง ขายผลผลิตได้เงินกี่บาท เพื่อจะทำให้ทุกคนได้เรียนรู้ว่า วันหนึ่งๆ เราใช้จ่ายอะไรบ้าง สิ่งของไหนที่จำเป็น สิ่งไหนที่ไม่จำเป็น เช่น บุหรี่ เหล้า วันหนึ่งๆ ใช้จ่ายไปเท่าไร พ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ ย้ำว่า ปัญหาทุกอย่างมาจากเรื่องของภาวะหนี้สิน เป็นปัญหาใหญ่มาก เราต้องแก้ไขจุดนี้ก่อนทำให้ชาวบ้านรู้ว่าหนี้สินที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เกิดจากอะไรเพื่อนำไปสู่ชุมชนที่พอเพียงตามฐานที่แท้จริงของชุมชนบ้านป่าไผ่

เมื่อผู้วิจัยถามว่า ในเรื่องของการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ว่าทางกลุ่มมีการเรียนรู้กันอย่างไร พ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ บอกว่า ทางกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ได้เรียนรู้ถึงปัญหาของการได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมีที่มีต้นทุนที่สูงต้องไม่พึ่งปัจจัยการผลิตจากภายนอก จนทำให้หลายคนต้องไปกู้หนี้ยืมสินเป็นหนี้ต่อเนื่องมาโดยตลอด และปัญหาของสารเคมียังทำให้สุขภาพในชุมชนไม่ดีอีกด้วย จึงทำให้หลายคนเริ่มที่จะให้ความสำคัญในตรงนี้

พ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ ยังบอกส่งท้ายอีกว่า การที่จะปรับมาใช้ปุ๋ยน้ำอินทรีย์นั้นต้องใช้เวลา ตอนนี้งานกลุ่มที่กำลังจะอยู่ในช่วงปรับตัว สมาชิกของกลุ่มบางคนก็หันกลับไปใช้สารเคมีอีกก็มี บางคนก็ผสมผสานกันระหว่างเคมีและอินทรีย์อยู่และบางคนก็ทำลงไปเต็มทีเนื่องจากได้ทดลองมาแล้วก่อนหน้านี้หลายปี ในระยะต่อไปก็คงค่อยๆ ปรับตัวไป มันก็เหมือนปลาที่เคยอาศัยในน้ำอุ่น เมื่อเปลี่ยนมาอาศัยในน้ำเย็นมันก็ค่อยๆ ปรับตัวทีละหน่อย ไม่ใช่ว่าเปลี่ยนทีเดียวยเลย ก็ตายเหมือนปลานั้นและพ่อหลวงทองสุขยังสอนให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ อะไรอีกหลายๆ เรื่อง จากการพูดคุย

กล่าวโดยสรุป จากการได้แนวคิด ประสบการณ์ของการเรียนรู้ของทางกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ นายประเสริฐ ทะลาบุญ และพ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ ในการบริหารงานในชุมชน เพื่อให้เห็นความชัดเจนของแนวคิดและระบบของการเรียนรู้ของส่วนบุคคล นำมารวมกลุ่มในชุมชน และท้ายสุดได้นำการเรียนรู้มาใช้ในการจัดการวางแผนของพ่อหลวงทองสุข ธาดูอินจันทร์ โดยผู้วิจัยได้นำความรู้และแนวคิดของหลายๆ คนนำมาเชื่อมโยงและวิเคราะห์ออกเป็นระบบของการเรียนรู้ได้ดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

แผนภูมิที่ 7 ระบบการเรียนรู้

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

2) เกิดระบบคุณค่า

ระบบคุณค่าเป็นคำที่ค่อยกำกับกิจกรรมการดำเนินชีวิตของกลุ่มคน และการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน การให้ความสำคัญระหว่างคนกับธรรมชาติชุมชนบ้านป่าไผ่ แต่เดี๋ยวนี้อาจมีการเป็นอยู่ที่พึงพิงธรรมชาติ และให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์

ในการสัมภาษณ์ผู้ข้อยุติธรรม ธาดอินทร์จันทร์ อายุ 70 ปี หมอเมืองที่สนใจการแพทย์พื้นบ้าน และมีความเชื่อในการผสมผสานแพทย์พื้นบ้านกับการแพทย์สมัยใหม่ ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาอาวุโสของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เล่าให้ฟังถึงความเป็นมาของการดำเนินชีวิตของบ้านป่าไผ่ว่า แต่ก่อนก็อยู่กินกันตามแบบชาวบ้าน เก็บผักหาปู หาปลา ของป่ามาทำกินกัน ใครมีอะไรก็มักจะแบ่งกันแจกจ่ายได้ป่วยก็ใช้สมุนไพรตามบ้านรักษากันก็หายดี

แต่มาช่วงหนึ่งประมาณ 20 ปีให้หลัง ชุมชนป่าไผ่ก็เริ่มเปลี่ยนวิถีไป เร่งรีบทำแต่งานปลูกกระเทียม หอมแดง ไม่ค่อยมีเวลาพูดคุยกัน ผู้ข้อยุติธรรมเล่าต่อว่าช่วงไม่กี่ปีมานี้เริ่มดีขึ้น มีการรวมกลุ่มต่างๆ ขึ้น ผู้ข้อยุติธรรมบอกว่าผู้ข้อยุติธรรมก็เป็นที่ปรึกษาให้เข้าทุกกลุ่มนั่นแหละ วันไหนเขาร่างๆ กันก็จะนัดไปพบปะพูดคุยกันในสวนของนายสมหมาย ช่วยกันทำกิจกรรมในกลุ่มก็ดีขึ้น

ในช่วงเช้าและช่วงเย็นๆ ผู้วิจัยเข้าไปในบ้านป่าไผ่ทุกๆ วันในช่วงเดือนธันวาคม 2546 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2547 เพื่อเข้าไปสังเกตและพูดคุยกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นการช่วยเหลือ การมีเวลาให้กับส่วนรวมของกลุ่มเกษตรอินทรีย์อยู่ตลอดเวลา เช่น การช่วยกันเก็บผลผลิตในลักษณะ “เอามื้อ เอางาน” บางวันจะเห็นนายไกรสร ธาดอินทร์ มาเก็บมะเขือ ผักยาว สวนนายสมหมาย บางก็เห็นนายอนันต์ พานคำดาว ช่วยเก็บมะเขือเทศ (เขือส้ม) ช่วยนายสุวรรณในแปลงเป็นภาพที่เห็นแล้วสบายตา สบายใจดี

ในเรื่องของการเห็นคุณค่าระหว่างคนกับธรรมชาติจะเห็นได้ว่า ช่วงตั้งแต่ปี 2544 ที่เริ่มการเห็นความสำคัญของธรรมชาติ ประเพณีเก่าๆ ที่สูญหายไป ในยุคของเกษตรเคมีเข้ามาในบ้านป่าไผ่ นั่นก็คือ ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ ก็ได้กลับคืนมาอีกครั้ง เนื่องจากทางกลุ่มเห็นความสำคัญของธรรมชาติ และความเชื่อ ความศรัทธากับธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับการผลิตของ

* การเอามื้อ เอางาน หมายถึง การแลกเปลี่ยนแรงงานระหว่างเกษตรกรด้วยกัน

ชุมชนบ้านป่าไผ่ที่มีมาเป็นระยะเวลายาวนาน นายประเสริฐ ทะลานบุญ ได้พูดถึงระบบคุณค่าที่ทางกลุ่มเกษตรอินทรีย์ มีต่อคนในชุมชน สมาชิกในกลุ่มที่เริ่มหันมาใช้สารสกัดจากธรรมชาติก็เนื่องจากเห็นความสำคัญระหว่างเพื่อนบ้านด้วยกันจึงให้ความเห็นอกเห็นใจกัน

แต่ก่อนคนไหนที่อยู่ข้างบ้านกันก็จะได้รับสารพิษจากสารฆ่าแมลงไปด้วย หลังจากปีที่แล้ว ปี พ.ศ.2546 ก็ได้มีการแนะนำให้แก่เพื่อนบ้านนำไปใช้ เพื่อสุขภาพที่ดีและสิ่งแวดล้อมก็ไม่ถูกทำลายกับคืนมาอีกเช่นเดียว

เช่นเดียวกับพ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ การฟื้นฟูประเพณี การให้คนเคารพกันระหว่างคนในชุมชน และคนกับธรรมชาติว่า หลังจากปีที่พ่อหลวงมารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในช่วงปี พ.ศ.2544 เป็นต้นมา ก็มีการรื้อฟื้นประเพณีของบ้านเราที่สูญหายไป และที่กำลังสูญหายไปให้กับเยาวชนลูกหลานบ้านป่าไผ่ เพื่อสอนให้พวกเขาเห็นว่า ต้องมีความเคารพต่อคนและธรรมชาติ โดยพ่อหลวงบอกว่าก็ได้กลุ่มของคนในกลุ่มเกษตรอินทรีย์นี้แหละเป็นตัวหลัก ช่วยกันทำกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นนายประเสริฐ ทะลานบุญ อัยลือ ธาตุอินจันทร์ นายสมหมาย ทาอินทร์ นายสุวรรณ พงสุวรรณ นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ นายบุญแทน ไทยใจอุ่น เป็นต้น ที่พอจะมีเวลาว่าง พ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ บอกว่าประเพณีที่บ้านป่าไผ่มาทำตลอดจากอดีตก็ยังคงอยู่คือประเพณีตานข้าวใหม่ ข้าวล้นบาตร สะเดาะหัวขวัญหมู่บ้าน เลี้ยงผี ปู-ย่า ล้างวิหารวัด พ่อหลวงยังบอกว่าประเพณีที่ได้สูญหายไปในช่วงที่หลายคนไม่มีเวลาให้กันในช่วงเร่งผลผลิตในระบบเกษตรที่ใช้สารเคมี และได้กลับมาฟื้นในช่วงปี พ.ศ.2544 เนื่องจากเราเริ่มจะตระหนักถึงบุญคุณของธรรมชาติที่กำลังทรุดโทรมลงไปทุกวันนี้ก็คือ ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ การลงแขกเกี่ยวข้าว (เอามื้อเอางง) และพ่อหลวงทองสุข ธาตุอินจันทร์ ยังได้บอกอีกว่า ประเพณีที่ได้สูญหายไปในปัจจุบันไม่มีให้เห็นอีกแล้ว นั่นก็คือ ประเพณี มัดมือควาย (ขอขมา) และประเพณี ย้องขวัญข้าว

โดยสรุป การผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์จากการสังเกตของผู้วิจัยได้พบว่า ชุมชนบ้านป่าไผ่หันมาให้ความเคารพระหว่างคนกับคนที่อยู่ในชุมชน และให้ความสำคัญต่อธรรมชาติ ประเพณีเก่าๆ ก็ได้ ฟื้นกลับมา ทำให้ชุมชนบ้านป่าไผ่กลับมามีความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจโดยระบบคุณค่าที่มีต่อกัน

3) สุขภาพคนในชุมชนเริ่มดีขึ้น

ปัญหาของสุขภาพคนในชุมชนป่าไผ่ จากการสอบถาม คุณสุภาภร วุฒิการณณ์ เจ้าหน้าที่อนามัยประจำตำบลแม่โป่ง เล่าว่า สุขภาพของคนในชุมชนป่าไผ่ส่วนใหญ่จะเป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ และเจ็บตามข้อ ซึ่งเป็นผลจากการทำงานหนักในทางการเกษตรเป็นเวลานานติดต่อกัน ในปี พ.ศ.2546 เป็นต้นมาก็รู้สึกได้ว่า สุขภาพของคนบ้านป่าไผ่มีจำนวนในการเข้ามารักษาในอนามัยแม่โป่งน้อยลง และทางด้านอนามัยแม่โป่งก็ช่วยอีกทางหนึ่งในการรณรงค์ให้ชุมชนป่าไผ่ หลังมาทำกิจกรรมรวมกันในช่วงเย็นๆ โดยการออกกำลังกายร่วมกัน เด็กวัยรุ่นจะออกกำลังกายในบริเวณโรงเรียนบ้านป่าไผ่ ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่จะมารวมกันออกกำลังกายที่บ้านของพ่ออุ้ยทา ทาอินทร์ ซึ่งเป็นบิดาของนายสมหมาย ทาอินทร์ (ประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ประกอบกับคุณสุภาภร วุฒิการณณ์ ยังช่วยแนะนำให้ชาวบ้านบริโภคผักที่ปลอดสารพิษอยู่อย่างต่อเนื่อง

นายไสว เทวะตา ชายวัย 50 กว่า ผู้สืบต่ายภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ยารักษาโรคจากอุ้ยเพชร เทวะตา วัย 78 ได้เล่าให้ฟังว่า ที่ทางสถานีแม่โป่งร่วมกับทาง ดร.สิทธิรัฐ ประพุทธนิตินิสาร มาทำการตรวจสารเคมีในร่างกาย วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2546 ตนเองได้รับมอบให้หาสูตรยาสมุนไพรมาช่วยขับสารพิษออกจากร่างกายของคนในชุมชนป่าไผ่ โดยนายไสว บอกว่า นำเอาเครื่องรางจืด (เครื่องน้อมแน้) นำมาต้มทานสักระยะหนึ่ง ประมาณ 2-3 สัปดาห์ ติดกันจะช่วยให้การขับสารพิษออกจากร่างกายได้ โดยการนำเครื่องน้อมแน้นำไปตากแห้งประมาณ 4-5 วันแล้วนำมาบด ตำ นำไปบดให้แห้ง แล้วเวลาจะต้มให้นำมาใส่ผ้าขาวบาง จึงนำไปต้มกิน เพื่อจะช่วยให้ขับสารพิษจากร่างกายออกไปได้ จากการสังเกตในช่วงเช้าๆ และค่ำๆ คนในบ้านป่าไผ่จะมีการต้มน้ำของเครื่องน้อมแน้กินเกือบทุกบ้าน

ในการทำสารไล่แมลงจากธรรมชาติ และใช้ฮอร์โมนปุ๋ยน้ำอินทรีย์ ฉีดพ่นผักเพื่อไล่แมลงก็จะมีผลร้ายต่อสุขภาพคนในชุมชน จากการสอบถามกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์หลายคนบอกว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 เป็นต้นมา ไม่ได้ไปอนามัยเลย เจ็บไข้ ก็ไม่มี จะมีก็เป็นหวัดเล็กๆ น้อยๆ ตามอากาศที่เปลี่ยนแปลง แต่ในเรื่องการเจ็บหน้าอก หน้ามืด ไม่มีเลย เพราะไม่พ่นยาฆ่าแมลงเหมือนแต่ก่อน

จากการที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตในชุมชน จะพบว่าสมาชิกในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่มีอายุมากๆ แล้วยังมี ความแข็งแรง ออกเดินทำงานได้สลาย ไม่ว่าจะป็นอุ้ยลือ วัย 70 ปี ลุงถนอม ทองคำสม นายประเสริฐ ทะลานบุญ และลุงคำปั้น ทองคำฟู ยังขับรถมอเตอร์ไซด์ได้สบายๆ

โดยเฉพาะลุงคำป็น ทองคำฟู ยังขับรถบรรทุกรถไถเดินตาม บรรจุน้ำคอก (มูลวัว) ไปใส่สวนได้สบายๆ

โดยสรุป หลังการชุมชนบ้านป่าไผ่ เริ่มเห็นความตระหนักในเรื่องคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพของตนเอง ทำให้ชุมชนหันมารับประทานผักที่ปลอดสารพิษ เริ่มดูแลรักษาสุขภาพหันมาให้ความสนใจด้านความสะอาดของการประกอบอาหาร หันมาออกกำลังกายในช่วงที่มีเวลาว่างในตอนเย็นๆ ทั้งเด็ก และผู้เฒ่าผู้แก่ ทำให้สุขภาพโดยรวมของบ้านป่าไผ่เริ่มดีขึ้นทั้งทางร่างกายและสภาพของจิตใจ

4) มีอิสระในตัวเอง

“แต่ก็ทำแต่งงาน ไม่มีเวลาให้กับชุมชน ตั้งแต่ทำการเกษตรมาเริ่มจาก พ.ศ.2525 จนกระทั่งปี พ.ศ.2544 เป็นต้นมาเริ่มที่จะมีอิสระในการปลูก มีอิสระในการทำอะไรมองไม่ต้องมีใครมาบงการ”

เป็นคำพูดของนายสมหมาย ทาอินทร์ ตั้งแต่บ้านป่าไผ่เริ่มใช้ปุ๋ยเคมี ยาเคมีฆ่าแมลง เป็นเพราะหน่วยงานของรัฐก็เข้ามาให้การสนับสนุนโดยเอาแต่ของมาแจก ในช่วงปี พ.ศ.2520-2525 เป็นช่วงที่ทางหน่วยงานของรัฐเร่งการผลิต เข้ามาแนะนำให้ชาวบ้านปลูกพืชชนิดต่างๆ ตามที่คำสั่งมา โดยไม่คิดว่าเมื่อปลูกไปแล้วจะขายได้หรือไม่ ถ้าจะใช้ปุ๋ยคอก (มูลวัว) ก็ไม่ทัน เพราะต้องเร่งผลผลิต จึงจำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเคมีเรื่อยมาตลอด

โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2530 เป็นปีที่หอมแดง-กระเทียมมีราคาต่ำมาก บางคนขายไม่ออกต้องเอาไปทิ้งในทุ่งนาแล้วทางการ (รพช.) ก็เข้ามาช่วยในการแก้ปัญหาโดยเอาเมล็ดข้าวโพดมาแจก พร้อมเครื่องย่อยเมล็ดมาให้ชาวบ้าน แต่ก็ไม่เป็นผลเนื่องจากชาวบ้านใช้ไม่เป็นก็ทิ้งไป เสียประโยชน์ เสียงบประมาณไปเปล่าๆ เนื่องจากชาวบ้านไม่มีพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ทางการเอามาให้

แต่ในช่วงหลังๆ ก็ดีขึ้น เริ่มมีการแนะนำและให้งบประมาณโดยให้ของชาวบ้านดำเนินการเอง คิดเอง เช่น ทางกลุ่มของเราก็ได้รับการสนับสนุนในด้านงบประมาณบ้าง อุปกรณ์บ้าง แต่ในเรื่องของการตัดสินใจ การดำเนินงาน พวกเราจะคิดเองทำเอง โดยจะมีการพูดคุยตกลงการแก้ปัญหาพร้อมกัน และถ้าวันไหนพอมีเวลาว่างๆ ทางกลุ่มก็จะชวนกันมาจับปลาในบ่อขึ้นมากินกัน (มีสุราน้ำชาวบ้านนิดๆ หน่อยๆ) ก็สนุกดีได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กัน และที่สำคัญได้ช่วยกันในการแก้ไขปัญหา

ในส่วนของกรรมาชมวงกินปลา ทางผู้วิจัยก็ได้มีโอกาสได้ร่วมวงด้วยอยู่ 2-3 ครั้งตาม มิตรภาพของชาวบ้านที่ให้การชักชวนด้วยน้ำใจ

นายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าต่อว่า เริ่มมีความเป็นอิสระในช่วงปี พ.ศ.2545-2546 มากขึ้น หลังจากเก็บผลผลิตช่วงเช้า (ถั่วฝักยาว) ประมาณ 9.00 น. ก็นำไปให้แม่อุ้ยฟองคำผู้เป็น มารดาวัย 70 ปี มัดเป็นมัดเล็กๆ เพื่อนำไปส่งแม่ค้าขายในบ้านในช่วงเย็นๆ หลังจากนั้นหลัง 9.00-14.00 น. จะใช้ช่วงเวลานี้มาช่วยพี่ชายชอมมอเตอร์ไซด์ในร้านที่อยู่ข้างบ้านอยู่เป็นประจำ

ความเป็นอิสระของนายสมหมาย ทาอินทร์ ที่ได้และเล่าให้ฟังว่า เราไม่ต้องไปวิ่ง ตามกระแสของหน่วยงานของรัฐมากนัก ก็จะไม่ทำให้เราเดือดร้อนมาก เมื่อปลายปี พ.ศ.2545 ทางหน่วยงานของสำนักงานเกษตรอำเภอได้นัดหมายเกษตรกรบ้านป่าไผ่ ให้มานั่งฟังนโยบาย ของรัฐบาล เพื่อที่จะลดพื้นที่ในการปลูกหอมแดง-ปลูกกระเทียม เนื่องจากทางรัฐเองจะมี นโยบายในการเปิดการค้าเสรีกับเพื่อนบ้าน โดยจะให้เงินชดเชยกับผู้ลดพื้นที่ปลูกหอมแดง- กระเทียมในอัตรา 1,500-2,000 บาทต่อไร่ โดยให้มาปลูกดอกไม้ (กุหลาบ ปลูกไม้ผล แต่ไม่ เห็นมีการให้ค่าชดเชยเลยทำให้เกษตรกรบางคนเดือดร้อน และหันมาปลูกหอมแดง กระเทียม ด้วย เนื่องจากผลกระทบของการค้าเสรีในปี พ.ศ.2547 ทำให้ราคาหอมแดงตกต่ำมาก โดย ชาวบ้านต้องจำเป็นต้องขายให้กับพ่อค้าคนกลางในราคาหอมสด 2.70-3.50 บาทต่อกิโลกรัม เท่านั้น

จากบทเรียนที่นายสมหมาย ทาอินทร์ ได้เรียนรู้จึงทำให้หันมาทำเกษตรอินทรีย์ และ เลือปลูกพืชที่คนอื่น ๆ ไม่ค่อยปลูกในตำบลแม่โป่ง คือ ถั่วฝักยาว และปลูกผักอื่นๆเอาไว้กินใน ครอบครัวและแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน เช่น พริก มะเขือเทศ ผักกาด เป็นต้น จากการสำรวจพื้นที่ในตำบล แม่โป่งก็ไม่ปรากฏเห็นแปลงถั่วฝักยาว จึงทำให้ ปี พ.ศ.2546 จนถึงปัจจุบัน สมหมายก็มีรายได้ จากการขายถั่วฝักยาวเป็นหลัก มีปลาในบ่อเป็นโปรตีนเสริมอยู่กับ พ่อ แม่ คือ อุ้ยฟองคำ วัย 70 และอุ้ยน้อยหวัย 72 ปี อย่างมีความสุข

นายสมหมาย ทาอินทร์ ยังเล่าให้ฟังถึงความเป็นอิสระในการใช้น้ำว่าปัจจุบันใช้น้ำ จากห้วยแม่โป่ง โดยผ่านเส้นทางลงมาจากฝายพระยาพรหมผ่านบริเวณสวนพоди ในอดีตบ้าน ป่าไผ่ก็อาศัยลำน้ำแม่โป่งเป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงชีวิต แต่เมื่อปี พ.ศ.2537 ทางรัฐบาลได้สร้างคลอง ขลประทานผ่านชุมชน ทำให้ชาวบ้านป่าไผ่ต้องอาศัยน้ำจากเขื่อนแม่กวงเป็นหลักในการเพาะ ปลูก นายสมหมาย ทาอินทร์ ยังช่วยผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า เป็นเหตุผลที่ทำให้ชาวบ้านต้องปลูกและ

ต้องขึ้นอยู่กับข้อบังคับของทางรัฐบาล โดยปัจจุบันทางเขื่อนแม่กวงจะเปิดน้ำมาให้เกษตรกรทุก 8 วัน แต่จะเปิดถึง 10 วัน ทำให้ผู้ที่จะหันมาปลูกพืชที่มีความต้องการน้ำบ่อยครั้ง ไม่สามารถทำได้ ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องปลูกหอมแดง กระเทียม ที่สามารถให้น้ำตามวันที่ทางเขื่อนปล่อยน้ำมา ทั้งๆ ที่รู้ว่าปีต่อไปราคาหอมแดงจะไม่ดี เนื่องจากผลของการเปิดเสรี

ปัจจุบันนายสมหมาย ทาอินทร์ ใช้น้ำจากห้วยแม่โป่งที่ผ่านมาจากฝ่ายพระยาพรหม ที่อดีตอยู่น้อยถาผู้เป็นบิดาเคยเป็นแก่ฝ่ายมาก่อน รดผักอย่างเสรีและมีความสุข โดยไม่ต้องไปรอน้ำจากการจัดสรรของส่วนรัฐบาล นายไกรสร ธาตุอินจันทร์ บอกถึงบรรยากาศที่ได้รับจากการหันมาทำเกษตรอินทรีย์ว่า รู้สึกว่าจะมีเวลามากขึ้นจากแต่ก่อน แต่จะไปหนักเอาชวงเก็บผลผลิตจะต้องหนักสักหน่อยเพราะเราทำคนเดียว ไม่ต้องจ้างใคร ปัจจุบันนายไกรสร ธาตุอินจันทร์ ปลูกผักกาด มะเขือเทศ พริก บวบเหลี่ยม ในพื้นที่ของตนเองโดยมีบ่อปลาเลี้ยงไว้เป็นอาหารเสริม หลังจากรดน้ำผักช่วงเวลา 6.00-8.00 น. โดยอาศัยลำน้ำแม่โป่ง หลังจากรดผักเสร็จกลับไปทานข้าวกับอ้อยเหลี่ยม วย 72 ผู้เป็นมารดา หลังจากนั้นก็มีเวลารว่างจะไปรับจ้างขนหอมแดง-กระเทียม ให้กับเพื่อนบ้านพอได้เป็นรายได้เสริมนิดหน่อย เป็นการช่วยเหลือเพื่อนบ้านไปด้วย

ส่วนนายสุวรรณ พ่องวรรณ เล่าว่า หลังจากเริ่มหันมาทำเกษตรอินทรีย์รู้สึกว่สบายใจ และมีเวลาให้กับกิจกรรมในชุมชนเพิ่มขึ้นมาก โดยช่วงที่ว่างจากงาน ทุกวันจันทร์นายสุวรรณจะเข้าไปอบรมและเอายามาช่วยชาวบ้านจากค่ายกาวีละเพื่อรักษาและพยาบาลเบื้องต้นให้กับเพื่อนบ้าน เสมือนหนึ่งเป็นแพทย์อาสาสมัครให้กับเพื่อนบ้านประจำบ้านป่าไผ่ นายสุวรรณและนายไสวเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพร จะนัดกันคุยกันเรื่องสมุนไพร และเข้าป่าเพื่อหาสมุนไพรมาต้มและแจกให้เพื่อนบ้าน นับว่าผลของการทำเกษตรอินทรีย์ ทำให้หลายๆ คนมีเวลารว่างมากขึ้น มีอิสระที่จะทำ มีอิสระในการตัดสินใจ และความมีอิสระนั้นยังส่งผลมาช่วยชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

กล่าวโดยสรุป เดิมทีเกษตรกรบ้านป่าไผ่มีการผลิตที่ใช้ระบบเกษตรเคมี ต้องไปพึ่งปัจจัยภายนอก พึ่งพึ่งระบบตลาดจากพ่อค้าคนกลางทำให้ไม่มีอิสระในการประกอบอาชีพ ถูกครอบงำทั้งระบบความคิด สิทธิในการดำรงชีพ ไม่มีเวลาให้กับครอบครัวและชุมชน แต่หลังจากเกษตรกรบางรายหันมาทำเกษตรอินทรีย์พบว่าพวกเขาพบความสุขที่แท้จริง คือ มีความคิด

ที่อิสระในการผลิต มีอิสระในการขาย มีอิสระในเรื่องของเวลา และที่สำคัญทำให้ความอิสระนั้นมีเวลาทำประโยชน์ให้กับชุมชนได้มากที่สุด

5) เกิดเครือข่ายระหว่างชุมชน

ตั้งแต่เริ่มการทำเกษตรอินทรีย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 จนถึงปี พ.ศ.2546 เป็นต้นมาทางกลุ่มได้รู้จักกับกลุ่มผักปลอดสารพิษ ภายในตัวจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น การได้ไปอบรมสัมมนา ในสถานที่ต่างๆ จึงได้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ แนวคิดกันเกิดขึ้น เป็นผลทำให้ชุมชนได้ติดต่อเชื่อมโยงกันในเรื่องข่าวสารต่างๆ มากขึ้น

นายสมหมาย ทาอินทร์ เล่าให้ฟังว่า ช่วงปลูกปี พ.ศ.2544 ก็ได้เริ่มไปอบรมสัมมนา ในที่ต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้ คณะเกษตรศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล ในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดการติดต่อกันระหว่างชุมชนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเกษตรผักปลอดสารพิษ ในตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ของหมู่บ้านสันทราย ตำบลลมเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด และกลุ่มผักปลอดสารพิษ ตำบลแม่ฮ้อยเงิน ปัจจุบันนายสมหมาย ทาอินทร์ ก็ยังบอกว่าได้พบกันอยู่เป็นประจำในสถานที่ต่างๆ ที่มีการจัดงานที่มีการอบรม และทางสำนักงานเกษตรอำเภอพาไปดูงานในสถานที่ต่างๆ

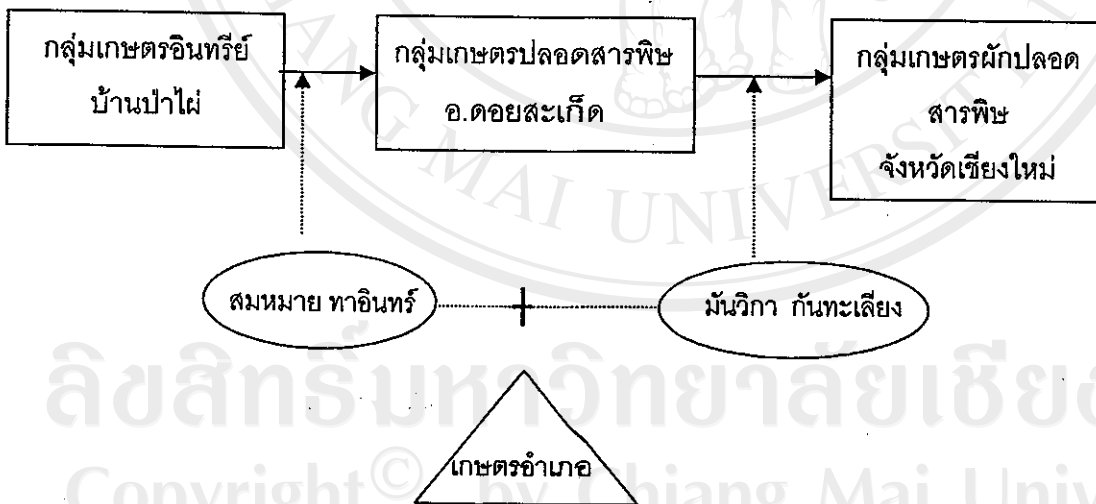
ส่วนเครือข่ายของกลุ่มที่เชื่อมโยงจากระดับหมู่บ้านสู่อำเภอ และจังหวัด นายสมหมาย ทาอินทร์ บอกว่า ช่วงนี้กำลังอยู่ในการเชื่อมโยงให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น จากระดับตำบลไปเชื่อมกับกลุ่มเกษตรปลอดสารพิษในอำเภอดอยสะเก็ด และสุดท้ายให้เชื่อมไปถึงระดับจังหวัด เชียงใหม่

นายนพดล สันผาย เจ้าพนักงานเกษตร 5 สังกัดสำนักงานเกษตรอำเภอดอยสะเก็ด ได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์กับผู้วิจัยว่า ในตำบลแม่โป่ง แรกเริ่มเข้าไปแนะนำและวางแผนช่วยให้ตำบลแม่โป่งได้หันมารวมกลุ่มเพื่อที่จะทำเกษตรแบบปลอดสารพิษ จากการสังเกตในตำบลแม่โป่ง 10 หมู่บ้าน อันประกอบไปด้วย หมู่ 1 บ้านตลาดซี้เหล็ก หมู่ 2 บ้านป่าไผ่ หมู่ 3 บ้านห้วยบอน หมู่ 4 บ้านแม่โป่ง หมู่ 5 บ้านแม่โป่งหลวง หมู่ 6 บ้านห้วยอ่าง หมู่ 7 บ้านต้นผึ้ง หมู่ 8 บ้านแม่ฮ้อยไคร้ หมู่ 9 บ้านป่าไม้แดง และหมู่ 10 บ้านห้วยบ่อทอง นายนพดล สันผาย เล่าว่า ทางเกษตรอำเภอเมืองเข้าไปกระตุ้น และสร้างความตระหนักให้แก่ชุมชน พร้อมทั้งจะสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์ แต่ชุมชนต้องบริหารจัดการกันเอง ทางหน่วยงานเดียวคือเป็นที่เลี้ยงให้ นายนพดล สันผาย ยังบอกอีกว่าจากระยะที่เข้าไปในชุมชนตำบลแม่โป่ง เพื่อดูการ

ก้าวหน้าของการรวมกลุ่มปรากฏว่า มีเพียงบ้านป่าไผ่ที่เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้น จึงให้หมู่บ้านป่าไผ่ เป็นหมู่บ้านตัวอย่างในระดับตำบล ได้มอบหมายให้นายสมหมาย ทาอินทร์ เป็นประธานกลุ่มผักปลอดสารพิษในตำบลแม่โป่ง เพื่อนำไปเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรปลอดสารพิษในระดับอำเภอ โดยมีนางมันวิกา กันทะเลียงเป็นประธานกลุ่มผักปลอดสารพิษในระดับอำเภอ และเป็นตัวแทนในระดับอำเภอไปเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรปลอดสารพิษในระดับจังหวัด

ในการให้ข้อมูลนายสมหมาย ทาอินทร์ และนายนพดล สันผาย บอกว่าเรากำลังเริ่มที่จะดำเนินการอยู่เริ่มจริงๆ จังๆ ในช่วงต้นปีแล้ว พ.ศ.2546 โดยให้นายสมหมายเป็นตัวแทนในเรื่องของการผลิตผักปลอดสารพิษ แล้วมี คุณมันวิกา กันทะเลียง เป็นตัวเชื่อมโยงในระดับจังหวัด เพื่อนำผักปลอดสารพิษออกสู่ผู้บริโภคในชั้นสุดท้าย เพื่อสุขภาพที่ดีของคนในชุมชนและสังคมต่อไปในอนาคต

กล่าวโดยสรุป การเกิดเครือข่ายภายในชุมชน ผู้วิจัยได้นำสาระในการพูดคุย การเล่าของทางกลุ่ม และทางด้านเจ้าหน้าที่เกษตร จากสำนักงานเกษตรอำเภอ แล้วนำมาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงและการเกิดเครือข่ายของกลุ่มภายในชุมชน ดังนี้

แผนภูมิที่ 9 การเกิดเครือข่ายระหว่างชุมชน

แผนผังดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสายสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรจากระดับหมู่บ้านสู่ระดับ ตำบล ระดับอำเภอ สู่ระดับจังหวัด ในแต่ละระดับจะมีผู้นำเป็นแกนหลัก โดยจะมีหน่วยงานของรัฐ คือสำนักงานเกษตรอำเภอเป็นผู้ประสานงานให้เกิดสายใยของความประสานเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม จากนั้นทางกลุ่มเกษตรกรก็จะสามารถติดต่อประสานงานกันเองจนทำให้เกิดเครือข่ายเกิดขึ้นระหว่างชุมชนต่อชุมชน จากหมู่บ้านจนถึงระดับอำเภอและจังหวัดในที่สุด

4.4.3 ด้านการฟื้นตัวของสิ่งแวดล้อม

นับตั้งแต่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บางรายได้เริ่มหันมาทำเกษตรแบบอินทรีย์ นับตั้งแต่ ปี พ.ศ.2544 เช่น นายสมหมาย ทาอินทร์ นายสุวรรณ พองวรรณ นายสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ นายสุทิน ทาวรรณะ นายอนันต์ พานคำดวง นายวาทย์ ญาติผู้ และนายวิวัฒน์ ใจอาสา ได้เล่าให้ฟังถึงผลของความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะที่ดีขึ้นหลายประการดังนี้คือ

1) สภาพดินดีขึ้น

หลายคนในกลุ่มของกลุ่มอินทรีย์มีความเห็นตรงกันว่าหลังจากปรับปรุงดินโดยการใส่ปุ๋ยพืชสด (ถั่วพุ่ม) การใช้มูลวัวในแปลงปลูก การผลิตปุ๋ยหมักจากเศษวัสดุที่เหลือใช้ในท้องถิ่น เช่น ฟางข้าว ซี้เลื่อยจากก้อนเห็ด เศษใบไม้รู้สึกได้ว่า สภาพของดินเริ่มดีขึ้น นายสุวรรณ พองวรรณ เล่าให้ฟังว่าได้เริ่มนำถั่วพุ่มมาปลูกในแปลงเป็นปุ๋ยพืชสด ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 โดยสังเกตว่าสภาพของดินในแปลงของตนมีความเสื่อมโทรมปลูกหอมแดง กระทบมาหลายปี ยิ่งปลูกผลผลิตก็ยังมีน้ำหนักลดลง คุณภาพก็ไม่ค่อยจะดี ขายได้ในราคาต่ำ ก็เลยไปปรึกษา นายสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ เพื่อนบ้านหาวิธีแก้ไขอย่างไร นายสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ ได้แนะนำให้ใส่ปุ๋ยพืชสดบำรุงดิน ตอนแรกก็ไม่เชื่อว่ามันจะได้ผลดี ทดลองดูปีแรกๆ ยังไม่เห็นผลอะไร แต่จะ มาเห็นผลในปีที่ 2 ปี พ.ศ.2546 รู้สึกว่าสภาพดินของแปลงของตนดีขึ้น สีดำขึ้น มีการระบายน้ำ ได้ดีขึ้น และคุณภาพของหอมแดง กระทบมีหัวที่ใหญ่ขึ้น มีน้ำหนักดีขึ้นกว่าปีก่อนๆ มาก ก็เกิดการยอมรับและทำเรื่องมาจนถึงปัจจุบันเช่นเดียวกับ นายอนันต์ พานคำดวง นายสุทิน ทาวรรณะ และนายวาทย์ ญาติผู้ ให้ความเห็นที่ตรงกันว่า สภาพของดินดีขึ้นจริงๆ สีของดินดำขึ้น ระบายน้ำได้ดี เวลาใช้จอบขุดรู้สึกที่ดินนุ่มขึ้น ขุดง่ายขึ้น สังเกตเห็นมีสัตว์และไส้เดือนในดินเพิ่มมากขึ้น

นายสมหมาย ทาอินทร์ ได้ให้ความเห็นเสริมว่า หลังจากนำมูลวัวทำปุ๋ยหมักใส่ในแปลงผัก เป็นเวลา 2 ปี ติดต่อกันผักที่ปลูกเจริญเติบโตดี ดินจากที่เคยกระด้างขูดลำบาก แข็งจะ

มีเนื้อดินที่นุ่มขึ้น เวลาเราให้น้ำแปลงผัก ดินจะเก็บความชื้นได้ดีขึ้นจะสังเกตจากแต่ก่อนจะรดน้ำเข้า-เย็น เนื่องจากสภาพดินแห้ง แต่ปัจจุบันรดน้ำวันเว้นวันได้สบาย เนื่องจากดินมีความชื้นมากขึ้นทำให้เราประหยัดน้ำไปได้มากเลยทีเดียว

2) มีตัวห้ำตัวเบียนเพิ่มขึ้น

หลังจากที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ทำการเกษตรแบบอินทรีย์มาได้ระยะหนึ่ง จากการสังเกตพบว่ามีแมลง สัตว์ นก หนู เพิ่มขึ้น ทำให้ลดปัญหาของการใช้ยาปราบศัตรูพืชลดลง จากการเล่าของนายสมหมาย ว่า เวลาเช้าๆ ที่ไปเก็บถั่วฝักยาวจะสังเกตเห็นนกจะลงมากินแมลงและหนอนในแปลงถั่วมาก เป็น 20-30 ตัวเราก็เก็บไป ส่วนนกกก็ช่วยกินหนอนแมลงไป แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องของเพลี้ยอยู่บ้าง ที่ยังมีปัญหาอยู่เราก็ใช้สารสกัดจากธรรมชาติได้ แต่ต้องพ่นให้ถี่ขึ้นกว่าเดิม จะมีตัวค้ำคาวอีกด้วย ก็จะมาช่วยกินพวกแมลง ส่วนในแปลงไม้ผลก็จะมีตัวม้วนต่างๆ มากขึ้น แมงมุมมาทำรังเพิ่มขึ้น เราก็ปล่อยให้มันจัดการกันเองตามวงจรของธรรมชาติ เหมือนๆ กับตำรวจไล่จับผู้ร้ายนั่นเอง

ส่วนนายบุญแทน ไทใจอุ่น เล่าให้ฟังในขณะผู้วิจัยเข้าไปสำรวจแปลงผักปลูกแบบธรรมชาติ ส่วนแปลงอื่นๆ เขายังพ่นสารฆ่าแมลงอยู่ทำให้นกกระจาบจะลงมากินแมลงในแปลงของตนมากเป็นฝูงประมาณ 30 ตัว เห็นจะได้ทุกๆ เย็น และนายบุญแทนยังชี้ให้ผู้วิจัยดูฝูงนกกระจาบนั้น 30 ตัว ที่กำลังช่วยนายบุญแทนกำจัดหนอนแมลงอีกด้วย หลายปีแล้วที่นกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นนกกระจาบ นกกระยางขาวมีน้อยลง แต่ก็เริ่มกลับมาอีกในระยะเวลา 1-2 ปีให้หลังนี้เอง และคิดว่าถ้าชุมชนบ้านเราช่วยกันหันมาใช้ ธรรมชาติดูแลกันเองก็จะดี สัตว์ต่างๆ ก็จะกลับมาเราก็สลายขึ้นมีเวลาให้กับชุมชนมากขึ้น ไม่ต้องมาคอยไล่จับแมลง ฆ่าเพลี้ยเหมือนแต่ก่อนแล้ว ปล่อยให้ธรรมชาติจัดการกันเองจะดีกว่า แต่แปลงของคนอื่นๆ ไม่มีเลยเนื่องจากยังมีการฉีดพ่นยาอยู่

3) เกิดความหลากหลายของพืชที่ปลูกในพื้นที่

หลังจากหลายคนในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เคยปลูกแต่พืชเชิงเดี่ยวเป็นระยะเวลานับ 20 กว่าปี ได้เกิดการเรียนรู้ว่าทำให้เกิดโรคระบาด มีแมลง ศัตรูพืชมากขึ้น ยาก็มีราคาแพง ยิ่งฉีดพ่นยิ่งทน ไม่ตายสักที พ่นแล้วก็จะกลับมาอีก จึงหาแนวคิดร่วมกันว่าจะทำปฏิทินการปลูกพืชให้มีความหลากหลายมากขึ้น ใครชอบ ใครถนัดปลูกอะไรก็ให้มาลงชื่อและพืชที่จะปลูกเพื่อที่จะจัดทำแผนภายในกลุ่ม ทำให้มีผักที่หลากหลายขึ้น ไม่ปลูกซ้ำกันไม่ต้องแย่งกันขายในตลาด

ในปัจจุบันเกษตรกรหลายรายได้ปลูกพืชที่หลากหลายในที่ของตนเอง เช่น นายสมหมาย ไทใจอุ่น แปลงด้านบนได้จัดแผนปลูกไม้ผลในพื้นที่ 5 ไร่ โดยมี ขนุน มะม่วง ฝรั่ง ชมพู ผลผสมผสานกันแปลงเดียวกัน ส่วนในแปลงพืชผัก ได้ปลูก ถั่วฝักยาว พริก ผักกาด มะเขือเทศ เช่นเดียวกับนายไกรสร ธาตุอินทร์ ที่มีแปลงติดกันได้ปลูกพืชผักในพื้นที่ของตนเอง จำนวน 2 ไร่ โดยมีขบวเหลียม พริก มะเขือเปราะ ส่วนในแปลงของนายสุวรรณปลูกถั่วลิสง พริก มะเขือเทศ ในพื้นที่ของตน ทำให้เกิดความหลากหลายของพืชในพืชที่และลดปัญหาของโรคและแมลง

ส่วนนางพัฒนา วงเวียน จากการเข้าไปสำรวจของตัวเองของผู้วิจัย ได้มีการปลูกพืชผักสวนครัวเอาไว้ในแปลงไม้ผล คือ ปลูกมะม่วง ลำไย เป็นพืชใหญ่และปลูกพืชผัก ข่า ตะไคร้ ผักกาดดอก เอาไว้ในร่องแปลงไม้ผล ทั้งเป็นการขจัดปัญหาเรื่องของโรคแมลง และนางพัฒนา วงเวียน เองก็ใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วให้เกิดประโยชน์

ส่วนแปลงของนายสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ ซึ่งแปลงทำเกษตรผสมผสานและช่วงหลังหันมาทำเกษตรอินทรีย์เสริมเข้าไป ทำให้เกิดความกลมกลืนกันอย่างลงตัวของระบบการผลิต โดยนายสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ ปลูกพืชผักผสมผสานในพื้นที่ 3 งาน ในบริเวณบ้านของตนเอง โดยมีไม้ผล เช่น มะม่วง ละมุด ชมพู ส้มโอ มะพร้าว ลำไย มะยม ขนุน กัลยัม มะปราง ส่วนพืชผักสวนครัวมี ต้นหอม ผักชี ผักกาด โหระพา กระเพรา มะนาว ขิง ข่า ตะไคร้ พริก และนายสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ ยังเพาะเห็ดหอม เห็ดหัวลิง เป็นอาหารเสริมโปรตีนและเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่งด้วย

4) สภาพอากาศของชุมชนเริ่มดีขึ้น

ชุมชนบ้านป่าไผ่คุ้นเคยกับการเห็นภาพ และได้สูดอากาศที่ไม่ค่อยจะดีนัก จากการฝุ่น สารเคมีฆ่าแมลง หลังจากทีชุมชนบ้านป่าไผ่ โดยกลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์หันมาใช้ สารสกัดจากธรรมชาติ ในการไล่แมลง เช่น ตะไคร้หอม สะเดา ประดาดี้ควาย นำมาสกัดแล้วพ่นไล่แมลง ทำให้สภาพอากาศของชุมชน และเพื่อนบ้านเริ่มจะดีขึ้นมา

นายสุรัชย์ มรกตวิจิตรการ ได้เล่าว่า รู้สึกว่าสูดอากาศได้เต็มปอดมากขึ้น หลังนายสุทิน ทาวรรณะ และนายวาทย์ ญาติผู้เง้าหันมาใช้สมุนไพรไล่แมลง เพื่อนบ้านแถวนี้รู้สึกดีขึ้น ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี นายสุรัชย์บอกอีกว่าการใช้น้ำปุ๋ยอินทรีย์ผสมอาหารให้หมูกิน และใช้ปุ๋ยฉีดพ่นคอกหมูที่เลี้ยงไว้ จำนวน 10 ตัว ปรากฏว่า ไม่มีกลิ่นเหม็นของมูลสุกรเลย เพื่อนบ้านใกล้เคียงก็ไม่ได้บ่นเรื่องมูลสุกรเลย น้ำที่เราเลี้ยงกับเราใช้ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ที่มีจุลินทรีย์

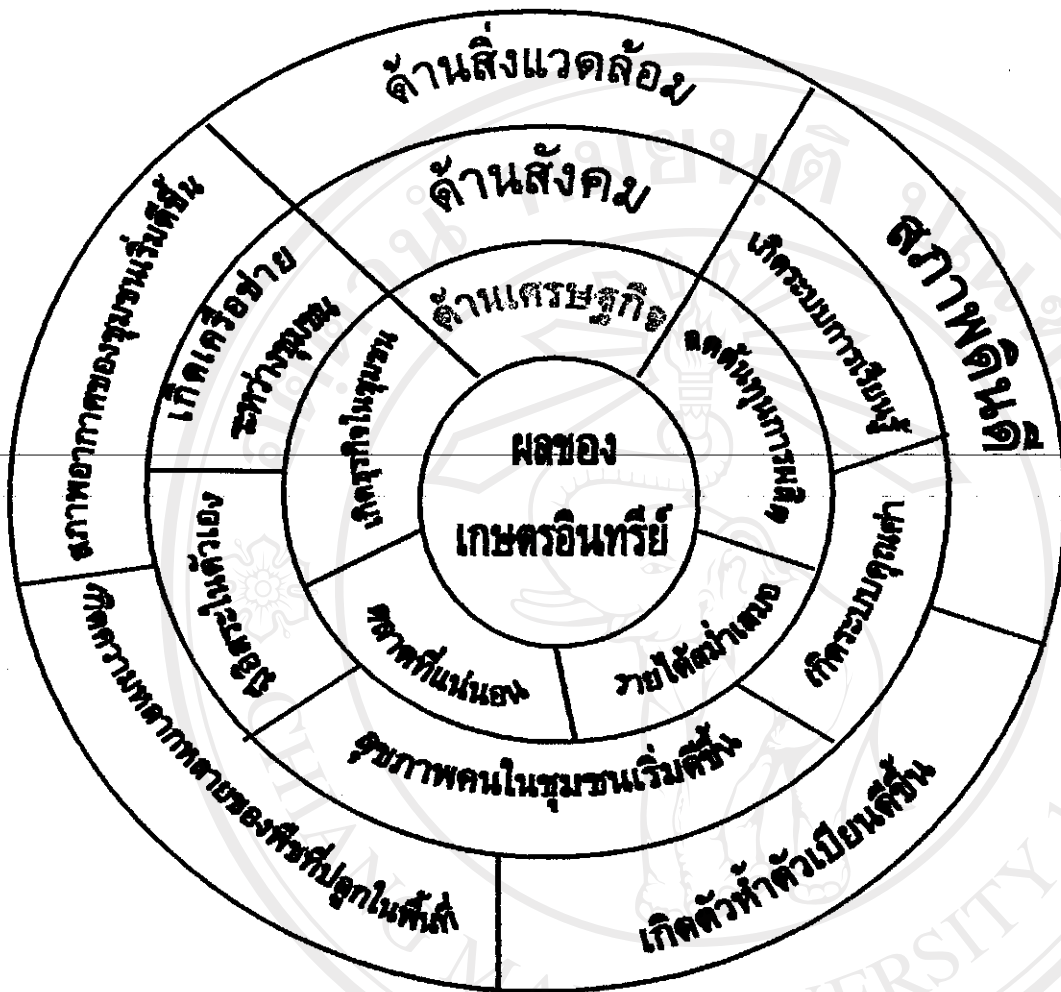
เข้าไปใช้ในการบำบัดน้ำไม่ให้มีกลิ่นเหม็นก็จะช่วยได้มาก และก็ปล่อยน้ำลงสู่แปลงนาของเพื่อนบ้านโดยมีหญ้าแฝกคอยดูดเก็บกลิ่นอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้นการใช้จุลินทรีย์จากปุ๋ยน้ำอินทรีย์มาช่วยในการกำจัดกลุ่มเป็นวิธีที่ดีและประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากที่สุด ส่วนนายวาทย์ ญาติฝูง และนายสมหมาย ทาอินทร์ มีความเห็นที่ตรงกันว่า การใช้สารจากสมุนไพรพริกเผา ทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งจากเพื่อนบ้านเวลาเราพ่นก็ไม่ต้องปิดปาก ปิดจมูก เหมือนแต่ก่อน และไม่มีอันตราย ทำให้เราหายใจสะดวกและเต็มปอดมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ผลของการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนป่าไผ่ทั้งทางเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม สามารถที่จะมองเป็นภาพรวมโดยแสดงไว้ในผลสรุปได้ดังนี้

The logo of Chiang Mai University is a circular emblem. In the center is a detailed illustration of an elephant standing and facing left. Above the elephant is a traditional Thai umbrella (parasol). The entire emblem is enclosed within a circular border. The text 'CHIANG MAI UNIVERSITY 1964' is written in a serif font along the bottom inner edge of the circle. There are also decorative floral motifs on the left and right sides of the inner circle.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แผนภูมิที่ 10 ผลที่ได้รับจากระบบเกษตรอินทรีย์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved